

ISSN 1311-8544

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ
ЦЕНТРАЛНА БИБЛИОТЕКА
СЪВЕТ ЗА ЧУЖДЕСТРАННА БЪЛГАРИСТИКА

БЪЛГАРИСТИКА BULGARICA

45/2022

София • 2022

Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“

На корицата: Аргиров триод, XIII век, София, Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, № 933, л. 8б

Редактор: проф. дфн Анисава Любенова Милтенова

Съставители: проф. дфн Анисава Любенова Милтенова,
доц. д-р Никола Рачев Казански, Емилия Якова Волева

Адрес на редакцията:

Българска академия на науките

Съвет за чуждестранна българистика

ул. „15 ноември“ 1, София 1040, „Българистика“

Анисава Милтенова тел. (+359-2) 9795383

E-mail: amiltanova@gmail.com; evoleva@abv.bg

© Централна библиотека на БАН, 2022

© Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“, 2022

ISSN 1311-8544

BULGARIAN ACADEMY OF SCIENCES
CENTRAL LIBRARY
COUNCIL FOR BULGARIAN STUDIES ABROAD

BULGARIAN STUDIES BULGARICA

45/2022

Sofia • 2022

**Prof. Marin Drinov Publishing House
of Bulgarian Academy of Sciences**

On the cover: Argirov's Triodion, 13th century, Sofia, „SS. Cyril and Methodius National Library“, No. 933, f. 8v

Editor: Prof. Anisava Lyubenova Miltenova, PhD

Compiler: Prof. Anisava Lyubenova Miltenova, PhD,
Assoc. Prof. Nikola Rachev Kazanski, PhD, Emilia Yakova Voleva

Council for Bulgarian Studies Abroad

Bulgarian Academy of Sciences

Bulgarica

Address: 1, 15 Noemvri Str., Sofia 1040

Anisava Miltenova tel. (+359-2) 9795383

E-mail: amiltenova@gmail.com; evoleva@abv.bg

© Central Library of BAS, 2022

© Prof. Marin Drinov Publishing House of Bulgarian Academy of Sciences, 2022

СЪДЪРЖАНИЕ

УВОДНИ ДУМИ

Михаил Неделчев – Литературният кръг „Мисъл“. Литературноисторически очерк с мемоарни елементи	9
---	---

БЪЛГАРСКА ЛИТЕРАТУРА

Книги 2021 – 2022	
Съст. Емилия Волева	18
Периодика 2021 – 2022	
Съст. Емилия Волева	32

ДИСЕРТАЦИИ

Съст. Никола Казански	49
-----------------------------	----

НАУЧНИ ФОРУМИ

Съст. Емилия Волева	53
---------------------------	----

ХОРИЗОНТИ

Олга М. Младенова – Поглед към българистиката в Северна Америка	61
--	----

НАУЧЕН ЖИВОТ

Александра Антонова – Национална научна конференция „Интерпретации и контекстуализации в българската литературна критика“	69
Александра Антонова, Росица Чернокожева – Национална научна конференция с международно участие „Пътят на българската литература за деца и юноши“	75
Маргарет Димитрова – Международна конференция, посветена на о. Паисий Хилендарски и създаването на „История славянобългарска“	81

Росен Р. Малчев, Константин Рангочев – Шестнадесети Цар-Шишманови дни	84
Сашка Георгиева – Международна конференция „Просопография на Средновековна България“	89
Николета Пътова – Национална научна конференция „Будителският XIX век на българите“	94
Марияна Цибранска-Костова, Ваня Мичева – Международен форум за кирилицата	98
Велка Попова – Кръгла маса „Българистиката в съвременния свят – предизвикателства и възможности“	102
Надя Делева – Международна научна конференция в памет на Григорий Венедиктов	106

ПРОФИЛИ

Сергей Иванов – Борис Николаевич Флоря на 85 години	109
Александра Трифонова – Аксиния Джурова на 80 години	113
Мариета Иванова-Гиргинова – Михаил Неделчев на 80 години	117
Диана Атанасова – Предраг Матеич на 70 години	124
Татяна Брага – Валентина Александровна Колесник на 70 години	130
Величко Панайотов – Мария Добрикова на 65 години	136
Анисава Милтенова – Георги Николов на 65 години	142
Николай Желев – In memoriam Дануше Хронкова	147
Анисава Милтенова, Никола Казански, Емилия Волева – In memoriam Кръстина Гечева	151
Александър Костов – Емил дьо Лавеле и българите	153

ОТЗИВИ

Веселка Желязкова – Татяна Славова. Старозаветни книги в славянската ръкописна традиция	157
Ивона Карачорова – Радомиров псалтир – палеографски и текстологичен анализ	163
Лучия Антонова-Василева – Славка Керемидчиева, Лиляна Василева. Лексикалната система на един архаичен родопски говор – говора на Ропката	167

CONTENTS

PREFACE

Mihail Nedelchev – Literary Circle <i>Thought</i> . An Essay with Glimpses of Memoirs.....	9
---	---

BULGARIAN LITERATURE

Books 2021 – 2022	
Comp. by Emilia Voleva	18
Periodicals 2021 – 2022	
Comp. by Emilia Voleva	32

THESES

Comp. by Nikola Kazanski	49
--------------------------------	----

SCIENTIFIC EVENTS

Comp. by Emilia Voleva	53
------------------------------	----

OUTLOOKS

Olga M. Mladenova – Vision at Bulgarian Studies in North America.....	61
--	----

SCIENTIFIC ACTIVITY

Alexandra Antonova – National Scientific Conference <i>Interpretations and Contextualization in the Bulgarian Literary Critic</i>	69
Alexandra Antonova, Rositsa Chernokozheva – National Scientific Conference with International Participation <i>The Road of Bulgarian Literature for Children and Juveniles</i>	75
Margaret Dimitrova – International Conference Dedicated to Ft. Paisiy Hilendarski and to the Creation of <i>Istoria slavyanobolgarskaya</i>	81

Rosen R. Malchev, Konstantin Rangochev – Sixteenth Days Devoted to Tsar Ivan Shishman	84
Sashka Georgieva – International Conference <i>Prosopography of the Medieval Bulgaria</i>	89
Nikoleta Patova – National Scientific Conference <i>XIX century of Bulgarian National Revival</i>	94
Mariana Tsibranska-Kostova, Vanya Micheva – International Forum on the Cyrillic Alphabet	98
Velka Popova – Round table <i>The Bulgarian Studies in the Modern World – Challenges and Possibilities</i>	102
Nadya Deleva – International Scientific Conference in Memory of Grigoriy Venediktov	106

PROFILES

Sergey Ivanov – Boris Nikolaevich Florya at 85	109
Alexandra Trifonova – Aksinia Dzhurova at 80	113
Marieta Ivanova-Girginova – Mihail Nedelchev at 80	117
Diana Atanasova – Predrag Matejic at 70	124
Tatiana Braga – Valentina Alexandrovna Kolesnik at 70	130
Velichko Panayotov – Maria Dobrikova at 65	136
Anisava Miltenova – Georgi Nikolov at 65	142
Nikolay Zhelev – In memoriam Danuše Hronkova	147
Anissava Miltenova, Nikola Kazanski, Emilia Voleva – In memoriam Krastina Gecheva	151
Alexandar Kostov – Emile de Laveleye and the Bulgarians	153

REVIEWS

Veselka Zhelyazkova – Tatyana Slavova. Books of the Old Testament in the Slavonic Manuscript Tradition	157
Ivona Karachorova – Radomir Psalter – Paleographic and Textological Analysis	163
Luchia Antonova-Vasileva – Slavka Keremidchieva, Lilyana Vasileva. Lexical System of an Archaic Rhodope Dialect – the Vernacular of Ropkata	167

ЎВОДНИ ДЎМИ

Литературният кръг „Мисъл“ Литературноисторически очерк с мемоарни елементи

Кръгът „Мисъл“ стои вече повече от сто години неизменно в центъра на изследователското внимание на голяма част от българските литературоведи – с десетилетията съзнанието за значимостта на това литературно обединение нараства. Лично за мен е валидно и едно съвсем лично обстоятелство: роден съм в дядовата фамилна къща на ул. „Хан Аспарух“ в София, точно срещу дома на критика и създател на Кръга, проф. д-р Кръстьо Кръстев – там, където се разгръщат толкова много сюжети от литературния бит на тези писатели, където се редактира и самото списание „Мисъл“. В съседство, през една ограда, е домът на писателя Тодор Влайков – редактор на дружеското списание „Демократически преглед“, един от създателите на интеллигентската Радикалдемократическа партия. За мен наследството на Кръга „Мисъл“ и на радикалдемократите е от юношеските ми години интимно достояние, чета годишнини на двете списания от ранните години на гимназията; потопен съм в този бит по съседски-любовно. Впоследствие всичко това се превърна в трайно професионално увлечение: първата ми публикация през 1966 година в сп. „Литературна мисъл“ е на писмо на д-р Кръстев до цар Фердинанд Кобургготски с пацифистки призив за освобождаване на български хуманитари от армията по време на Балканската война – писмо, което намерих в архива на пращядо ми генерал Иван Фичев. Оттогава – вече повече от петдесет години, съм написал стотици и стотици страници за литературното творчество на *Четворката* от „Мисъл“ и за светлите им колективни обществени дела.

Едно възможно определение за Кръга „Мисъл“ ще звучи така:

„Мисъл“ е най-значимата българска колективна литературна персона. Това е тъкмо *Четворката* и само тя: Пенчо Славейков – епикът, д-р Кръстьо Кръстев – критикът, Петко Тодоров – осмислилият в своите идилии и драми българската фолклорна култура в модерен дух, Пейо Яворов – трагическият поет. С привличането на Яворов в началото на ХХ век кръгът се „склучва“, затваря, завършва. Той е именно кръг, защото не е отворен, не може да се поместват „вътре“ и други писатели. (Конфигурацията на назоваваните също кръгове „Хиперион“, „Златорог“, „Стрелец“ са от съвсем друг тип. „Хиперион“ е сръжконцентриран около поета Теодор Траянов и Иван Радославов

– останалите са сателити с отразена светлина. „Златорог“ е пределно отворен, с неопределен брой участници, той търси и привлича талантите всред новите и сега идващите. А „Стрелец“ е по-скоро полемизираща общност, обединена от враждебен устрем срещу символизмите и срещу всички останали. Другите литератори – младите, новите – в списание „Мисъл“ са около К р ъ г а. Всеки от писателите на Великата четворка има своя роля, както и своя уникална обособена литературна личност. Кръгът естествено няма оповестена формална структура; няма и йерархии – четиримата са равноправни, въпреки водещото място на Пенчо Славейков и д-р Кръстев.

А как организаторът на Кръга д-р Кръстев – неизменният главен редактор на списание „Мисъл“ за всичките седемнадесет години от съществуването му, мисли „Мисъл“ – Кръгът и Списанието?

На 7 август 1912 г. д-р Кръстев пише да поетесата Дора Габе от София, именувайки я „г-жа Пенева“ (по фамилията на нейния тогавашен съпруг проф. Боян Пенев):

Много ме зарадвахте с цветчето от Пенчова гроб – заслужавате да Ви пратя здравец от Костенец, най-голямото отличие, което дава „Мисъл“. И второто отличие, малините, не е за изхвърляне, но те на море не са навикнали, щом го зърнат и ще повехнат, ще изгубят радост и живот... А блазя ви, че сте на море. Мен твърдата земя почна да ми омръзва. И без туй доста хиляди години ще „другаруваме“ с нея, сега бих желал с морето да приказвам и да го сеещам до себе си и около себе си.

Помним, вила „Мисъл“ е в писателската вилна махала на рилското летовище Костенец и тази обител има в бита на писателите от К р ъ г а ритуално място; тя е гостоприемна и вдъхновяваща за размисъл, литературно творчество и дружески беседи извънградски дом. С гостуване във вила „Мисъл“ се у д о с т о я в а, очевидно да си поканен там, е чест и доверие, знак, че си п р и е т (писателят Стилиян Чилингиров разказва в спомените си как грижовно настанява във вилата д-р Кръстев свои студентки). С това виртуално даряване със здравец от Костенец, от „Мисъл“, се играе ритуал: въввлечена е поетесата в полето на писателското премиране, в прочутото тържествено жреческо празнично битие на К р ъ г а – макар и само като мила шега.

Но с даряването от вила „Мисъл“ д-р Кръстев очевидно не е така щедър с всички. С горчива самоирония Яворов бе съчинил преди години следната автоепиграма, предавана в софийските стъгди от уста на уста:

*Много съм писал за вила „Мисъл“,
но не съм я помирилал.*

Т.е., оплаква се Яворов, всички други от „Мисъл“ – списанието, К р ъ г ъ т, редовно са заедно в творческо общение на вилата, само него не го канят – може би защото е „кърджалия“ (по самоопределение), защото не е от род, от интелегентски и добробуржоазен сой. Не го приютяват, макар и

1869

да е работил толкова много за списанието „Мисъл“ и като автор и редактор, макар да е пълноправно един от Четворката.

(Цялата тази сложна игра на премиране, награждаване, даряване ми спомня за редовна ранноесенна картина от детството ми на нашата улица „Хан Аспарух“. Помня, цялата махала узнаваше по пристигащия малък камион кога леля Радка Влайкова (дъщеря на съседа на д-р Кръстев и в София, и в Костенец – Тодор Влайков) се връщаше от вилата, заедно със сина си Тошко, с есенни плодове от местните жители; махалата хейтърски коментираше, че леля Радка прави преди тръгване специални обиколки из Костенец – селото, за да може да се случи това даряване.)

И така: за д-р Кръстев „Мисъл“ е и списанието, и Кръгът, и къщата на ул. „Хан Аспарух“, където го посещават всички автори, правят се писателски сборки, където на двора при чешмата под дряна си пият ракийката и където е измислен превдонимът на Яворов, и също именно вилата в Костенец. Т.е., някак всичко свое е „Мисъл“ – и двата сборника от 1910 г., след спирането на списанието през 1907 година, – са „Мисъл“. (Една от големите гордости в моя архив е подарената ми от г-жа Офелия Кръстева-Шивачева знаменита ритулна снимка на Четворката, екземпляр от „квотата“ на д-р Кръстев, със следния дарствен надпис на гърба: „На младия литератор Михаил Недялчев. За спомен О. К. Шивачева. София 23.IV. 1968 г.“ Бил съм още студент, когато милата възрастна дама ме е обдарила така безценно-щедро. Получаването на този дар имаше за мен смисъла на една инициация, на едно от кръщенията ми в голямата литература, на едно символично „допускане“ след толкова десетилетия в някакъв най-външен „кръг“ на Кръга „Мисъл“.)

Но все пак: как наистина м и с л и д-р Кръстев „Мисъл“, как го самосъзнава като поливариантно социокултурно явление?

Колкото и да е странно в този свръхакцентиран контекст, д-р Кръстев твърде рядко споменава „Мисъл“ в печатните си текстове – освен когато просто дава библиографски данни за цитиран текст на Пенчо Славейков, Петко Тодоров и Яворов от списанието. Той говори за многоликата „Мисъл“ повече в дружеската и битовата преписка. Но дори във въвеждащите и заключаващи текстове към централните си и проблемни книги „Млади и стари“ и „Христо Ботйов, П. П. Славейков, Петко Тодоров“ той не дава каквито и да е характеристики на Кръга и Спиранието, на мястото и значението им в литературния ни живот. Веднага можем да открием разликите с практиката на водещите личности на „Везни“ и „Пламяк“, и особено на „Хиперион“ и „Златорог“. Така „Златорог“ за своите пет-, десет-, петнадесет-, шестнадесетгодишнини прави своите разнородни равностметки – включително чрез подписани авторски текстове на Владимир Василев. Самопредставянето и самопреценката се случват не само в подобни текстове, но и чрез манифестите, чрез заявените програмни намерения, както и съвсем директно в полемиките, защитите.

Разбира се, всички тези по-нови списания от 20-те, 30-те и 40-те години трябва да се съотнасят, съизмерват с голямата социокултурна фигура на

„Мисъл“ от началото на века. И тяхното самосъзнание вече е от съвсем друг тип; самопредставянето и самокоментирането, предлагането на голямата литературна общност да мисли за тях по определен и желан начин е нещо логично функционално за този период от литературната ни култура. И все пак, трябваше да се очаква и че д-р Кръстев ще го направи поне единствен път в някакъв представителен свой текст, след като знаем колко грижливо той разгръщаше своя телеологически критически и литературноисторически модел за новата българска литература, където „Мисъл“ – най-вече Кръгът, но и списанието като цяло, е естествено финалното творческо себеосъществяване. Но такъв текст не съществува.

Списание „Мисъл“ имаше своята пълноценна литературноисторическа мисия, но историята още не бе натрупала своите сюжети, не бе провидяла ролята на малките значими литературни общности, не бе осъзнала диалектиката на първичното публикуване в периодиката, преработката и подредбата на отделните творби за книги, цялата динамика на попадане на бъдещите антологични произведения сред широкия контекст на редовно и единствено тук публикуващите. Историята още не бе започнала да разказва всичко това, макар в „Мисъл“ открояването на свръхзначимото вече да бе пределно видимо за българската литература – и именно „Мисъл“ бе прагът, от който колективният разказ щеше да се отрици.

Трябва да се направи уговорката, че тук навсякъде имаме предвид „Мисъл“ след 1900-ната година. Първото десетилетие на списанието, а и на събиращите са около него литератори са хетерогенно явление. Списанието все още – макар литературата да доминира – е и обществено-политическо. Самият главен редактор д-р Кръстев продължава да пише своите пространни политически прегледи. После всичко радикално се променя: то наистина става издание на Кръга.

Знаел ли е д-р Кръстев за всички тези преломи? Знаел ли е, че някъде след 1907-а и особено след 1910-а Кръгът вече работи за собственото си утвърждаване и дори за митологизирането на членовете му? Разбира се, че е знаел. Та нали точно той се труди последователно за осъществяването на тази стратегия. Но това не се изрича публично; тази затвореност и свръхизбраност, тази посветеност е една вътрешна тайна на Кръга. Или по-точно: изречено е вече през 1916 – 1917 година чрез заглавието на книгата-реквием: Ботйов, Пенчо Славейков, Петко Тодоров, Пейо Яворов (а преди това polemично и не така отграничено през 1907-а чрез „Млади и стари“).

Още някъде далече през 90-те години на отминалия век социалистът основател Димитър Благоев пише: „д-р Кръстев формира около себе си в „Мисъл“ (списанието) „Ново дружество за взаимно възхваление“. Той естествено не подозира колко прав ще се окаже впоследствие, защото в неписаната етика на Кръга влиза задължителното взаимно апологизиране. И това е съвсем естествено, защото точно те, четиримата, са и з б р а н и т е. Тази особена, нехарактерна за обикновената, редовата литературна критика интона-

1869

ция Симеон Радев описва така в известната си критична студия от списание „Художник“: *За Пенчо Славейков д-р Кръстев говори с едно възторжено благоволение, което прилича на идолопоклонство. Смирено той заявява, че „не се е родил още критикът, който би бил способен да ни разкрие тайните на неговото творчество“ и ако той си е позволил някога да пише за него студия, той се срамува сега за тая си дързост и сякаш моли прошка за нея.* Но такава обща свръхафирмативна интонация вътре в кръга „Мисъл“ и в неговото най-близко обкръжение се култивира последователно и някъде след 1905 г. вече за нито един от писателите на „Мисъл“ не може и не трябва да се пише с езика на всекидневната, делничната – така да се каже – критика. Тя, тази интонация, се изработва първо в дружеската преписка с взаимна оценка на книги или на отделни творби: Яворов за Пенчо Славейков, Петко Тодоров за Яворов, д-р Кръстев за Пенчо Славейков, Пенчо Славейков за Петко Тодоров, Яворов за самия д-р Кръстев и т.н. (Предварителното даване на новонаписаната творба за прочит, мнение и одобрение става постоянна практика в Кръга.) Дори и когато се правят в тези писма критични бележки и препоръки за преработки, някак винаги се говори за една идеална същност на съответната творба, за постигане на съвършенството. Четиримата са в постоянно културно общение и по още много теми – български и чужди. Петко Тодоров е готов дори да последва през 1905 г. Яворов в Македония, да стане националреволюционер като него: *Още есенес Яворов ми е обещал да ме заведе напролет в Македония – там аз, вярвам, всичко ще се нареди както трябва.* – пише той в писмо. Писателите от Кръга се индуцират едни други за най-различни дейности. И основен медиатор на това разнообразно братско общение е, разбира се, д-р Кръстев. Той е този, който се опитва и да потушава неизбежно възникващите конфликти между тези сложно мислещи и чувстващи мъже. Например при скандала във връзка с публикуването намотото от писмо на Мина пред цикъла на Яворов „Денят на самолъжата“.

При печатаните текстове за писателите от Кръга в списание „Мисъл“ и при други публикации трябва да се твори апологетична критическа проза, върви се към екстатичното. Създават се цели нови жанрови форми – някакъв тип фрагментаризирана поетическа проза или откритата от д-р Кръстев студия с проследяването на Ботйовите теми и мотиви в съответното творчество, но не толкова да се види тяхната реална генеалогия, колкото да се направи литературноисторическото утвърждаване на тези естествени наследници на единствения предтеча – митологизирания Ботйов. Неусетно паратекстовете от различен тип и писаната вътре и около Кръга критика, целият този корпус рязко и мощно се разграничава от общия масив в актуалната литературна култура, контрастира с всичко останало, писано като критика и като есеистика за всички други писатели и разнородни групи. Оценката и самооценката се превръщат в някакъв жречески ритуал.

През годините съм съобразявал по естествен път всичко това в моите литературноисторически съчинения, изследвал съм механизмите и формите

на пораждането на култа към писателите от кръга „Мисъл“, проследявал съм превръщането му в своеобразна гражданска религия – особено при посмъртното битие на Яворовата литературна личност. Още при създаването на поранните ми литературоведски трудове разбрах, че игнорирането на този култ би създадо неточна представа за мястото и ролята на Кръга в националната ни култура. Естествено, за това „съобразяване“ трябваше да се търсят специфични подходи, да се изработват нови изследователски техники. Този процес при създаването на моите литературноисторически сюжети започна с написването на текста ми за Националната юбилейна конференция за Яворов от 1978 г.: „Проблемът за автобиографизма в творчеството на Яворов“, за да се разгърне в създаването на цели цикли от студии, където се експериментираше подходът за представянето на съответната литературна личност и на нейните творчески проекции, както и за „отсъствието“ на такава формирана литературна личност в антиперсоналистичните литературноисторически периоди. Породиха се студии за Димчо Дебелянов, Николай Лилиев, Асен Разцветников, Атанас Далчев, Николай Марангозов, Иван Пейчев, Христо Фотев и много други. И особено работата ми „Завръщане на Острова на блажените“ за знаменитата книга на Пенчо Славейков от 1910 година породиха цяла вълна от колегиални литературоведски реакции. Сходна бе преди това съдбата и на текстологическите ми коментари към том първи от Яворовите петтомни съчинения от 1977 г. Написах през последните години студии-обобщения на персоналистичния подход при важни юбилейни поводи за писателите от кръга „Мисъл“: пленарния доклад за Пенчо-Славейковия монументализъм от 2016 г. – за голяма международна академична конференция; юбилейното слово и доклада за Петко-Тодоровата литературна личност за честванията в град Елена през 2019 г. И особено създадените в екстатичен дух слова за Яворов от 2018 г.: „Яворовото преминаване през света“, „Четири Яворови звездни мига“, „Поглед от Театъра“. (Много години преди това бях издал през лятото на 1989 г. в малка самиздатска брошура съдбоносно изразяващата ме студия „Трагизмът у Яворов“). Но още в по-голяма степен надграждане над *култа* бяха есеистичните ми текстове в книжката „Яворовата година на траура“, 2014 г. („Сюжети за Лора *post mortem*“ и „Битие в смъртта“), както и „Фрагменти за смъртта на Яворов“. (Ще си позволя още един мемоарен акцент. Точно когато пишех коментарите си към том първи, в издателство „Български писател“, където работех в отдел „Литературно наследство“, бе публикуван голям том „Българската критика за П. К. Яворов“ – 485 печатни страници. Но в него не бе поместен нито един текст на най-големия литературен критик, понесъл от кръга „Мисъл“ мита Яворов, пренесъл го любовно в своето списание „Златорог“, създаде изумителния със смисловата си мощ предговор към том първи от петтомника от 1934 г. Липсваше прогоненият от „социалистическата“ литературна култура Владимир Василев. Обхвана ме грандиозен литературноисторически бяс. Заклех се да овъзмездя тази липса: възпроизведох в моите коментари (тиражът на тома бе 50 113 екземпляра), разпределени

1869

по пасажи при бележките за съответните стихотворения, целия предговор на Владимир Василев, до последната дума. Направих го конспиративно.)

Разбира се, още в началото на XX век цялото това културно поведение на Кръга, самото му присъствие, контрастиращата литературна активност дразнеха чуждото око, настървяваха стоящите встрани за идеологико-литературни нападки. И основен прицел ставаше, естествено, най-често д-р Кръстев, *критикът* на „Мисъл“. Спектърът на предизвиканите отрицания бе извънредно разнообразен – от вострастените текстове на нови звезди всред още по-младите Симеон Радев и Димо Кьорчев до одиозната книга „Критици“ (1910) на вопиещия глас от маргиналиите Йордан Маринополски. (Но в дружеското списание „Демократически преглед“ останалият в литературната ни история с годишните си литературни прегледи Алберт Гечев прави защита срещу този дисонантен тон на злъч: „нещо съвсем несъвместимо с дейността на един критик“, казано по повод на Маринополски). Писателите на „Мисъл“ се превръщат и с описаните основания в любими обекти на пародисти и сатирици. Смеховата култура на кръга „Българан“ направо се храни питателно от това жреческо поведение на „Мисъл“, от общостилловата му специфика и като литературен бит включително.

От целия този сюжет е напълно ясно, че Кръгът в никакъв случай не трябва да се идентифицира с *м л а д и т е* – както са ни дадени в средищната книга „Млади и стари“ (1907). Защото сред тях са и отлъченият през последните години от списанието Кирил Христов, както и дори търсещият своя облик на жив класик на селската проза Елин Пелин (та той е и един от най-първенстващите *б ъ л г а р а н о в ц и*!).

Д-р Кръстев последователно върви в своето критическо и есеистично творчество и в своята редакторска, преподавателска и популяризаторска (за чуждоезични публикации) дейност към това жреческо затваряне на Кръга. Това е пределно решително освобождаване от други критически задачи и поемане на единствената, най-важната мисия на жрец-критик, служещ на култа „Мисъл“, на всеки един от тримата писатели поотделно и на Кръга като цяло, като колективна литературна персона. Този процес литераторът Никола Филипов, автор на очерка за д-р Кръстев в том V за подготвената от проф. Михаил Арнаудов за книгоиздателство „Факел“ *илюстрирана литературноисторическа библиотека* „Български писатели. Живот – творчество – идеи“ (1930 г.), описва така:

Освен с Ботйова, нашият критик се занимаваше в последно време само с четиримата свои другари: Алеко Константинов, Пенчо Славейков, Пейо Яворов и Петко Тодоров. За тях той пишеше нови или преработваше стари трудове и в неговото съзнание тези „живи покойници“, за които той пазеше най-скъпи спомени, нарастваха все повече като писатели-художници. Вън от тях за критика като че не съществуваха други представители на съвременната ни литература – по-млади или по-скромни таланти. Като се затвори напоследък в кръга на своите споменати четворица другари-писатели, като се интересуваеше само от тях и из-

тъкваше само техните достойнства, д-р Кръстев стана причина да му се приписва от някои краен субективизъм, пристрастие, едностранчивост и котерийност... (с. 181).

(Специална тема, която тук не разработваме, е как се вписва паметта за Алеко Константинов в персоналистическите повествования на Кръга, какво място е запазено за него в ценностната му система. Но то наистина е съвсем специално и също уникално – включително и като за една идеална жертвена обществена личност.)

По общите закони на литературноисторическото утвърждаване и на неговите български норми днес културата на „Мисъл“ не би била сакрализирано културно пространство за мнозина от нас без приложените самовъзвеличаващи тактики и стратегии. Пенчо Славейков и Пейо Яворов не биха били светлият и тъмният персоналистични митове без цялата тази достигаща до художествената религия апологетичност. А д-р Кръстев е поел риска да съсредоточи върху себе си публичното внимание и на съвременници, и на сетнешни анализатори и историографи. Със самия трагически факт, че той остава последен в тукашния живот на Великата четворка, но и поради мисията си на критик, той трябва и да завърши разказа за Кръга, да сътвори финалните акорди. И той наистина го прави забележително.

За изминалото столетие културните пространства на „Мисъл“ се превърнаха за мнозина от българските интелегенти в тяхна истинска духовна родина. Особено насърчителен е примерът и с редица колективни обществени акции на Кръга: защитата на университетската автономия след закриването на Софийския университет през 1907 г. по повод на освиркването на княз Фердинанд при откриването на Народния театър (д-р Кръстев издава специално посветена книга); организирането на бойкот с множество протестни събития срещу направения в София с руски имперски средства крайно консервативен Славянски събор през 1910 г. – Пенчо Славйков и Петко Тодоров изнасят речи на митинги, пишат статии; участието в създаването на либералната интелегентска политическа формация Радикалдемократическа партия – мнозинството от литераторите от Кръга членуват при основаването, а Петко Тодоров пише културната програма на партията; поддържането на каузата на ВМОРО за освобождаването на българите от Македония и Одринско – не само Яворов, който е сред ръководителите на националреволюционната организация, но всички членове на Кръга са активни съчувственици. Останал сам в годините на Първата световна война, д-р Кръстев подема цяла поредица от пацифистки акции. Деянията на кръга „Мисъл“ са силен пример за това, че най-високите творчески дейности съвсем не противоречат на гражданската общосоциална и политическа активност.

Михаил Неделчев
Нов български университет

БЪЛГАРСКА ЛИТЕРАТУРА

Рубриката съдържа периодика и книги (монографии, сборници, учебни помагала, речници и др.) за 2022 г. По отношение на научната периодика, която тук е представена за пореден път, от съдържанието на всяка книжка са подбрани статии, студии и научни съобщения, които изследват българистични теми и проблеми в областта на хуманитарните и обществени науки (история, обществознание, археология, кирилometодиевистика, език, литература, изкуствознание, традиционна и съвременна култура и др.). Поради спецификата на настоящия информационен бюлетин не се включват преводни материали (от чужд на български език), както и рецензии, обзори и др. Принципно е отразена научната периодика за 2022 г. В случай, когато няма излезли книжки от определено периодично издание са отразени последните регистрирани години. Книгите с липсващ ISBN и периодичните издания с липсващ ISSN са означени със знака *.

От редактора

КНИГИ 2022

BOOKS 2022

ОБЩ ОТДЕЛ / GENERAL

АНГЕЛОВА, Вяра. Социалистическото българско радио (1944 – 1989). София: УИ Св. Климент Охридски, 2022, 263 с.
ISBN 978-954-07-5500-7.

Книгата е посветена на историята на радиото в България и начините, по които функционира през социализма.

БЪЛГАРСКИЯТ Северозапад: минало и съвременност. София: Тендрил, 2022, 400 с.
ISBN 978-619-92218-1-5.

Съставител: Александър Костов

Сборникът включва резултати от проучвания, представени на проведената през юни 2022 г. в гр. Монтана конференция под едноименния наслов. Съдържа 23 статии, посветени на историята на Северозапада от Античността до началото на XXI век, съдържащи научни приноси от областта на историята, археологията, литературознанието, етнологията и антропологията. Сред авторите са изследователи от БАН, от архиви, музеи и други институции от Северозападна България – от Монтана, Видин, Враца и Лом.

ЖУРНАЛИСТИКА, ценности, свят. София: УИ Св. Климент Охридски, 2022, 336 с.
ISBN 978-954-07-5525-0.

Съставители: Ралица Ковачева и др.

Юбилейният сборник в чест на проф. д-р Мария Нейкова съдържа статии, представящи различни гледни точки към ролята на медиите в межкултурния диалог, проблемите на цензурата, дезинформацията и пропагандата.

КРИЗИ, избори, пандемия. Велико Търново: УИ Св. св. Кирил и Методий – Том 1. 2022, 170 с. ISBN 978-619-208-314-4.

Съставители: Теодора Калейнска, Ангелина Марковска, Олга Стоянова-Енчева

Сборник с доклади от Националната кръгла маса под едноименния наслов, проведена през ноември 2021 г.

Запис на конференцията: <https://bit.ly/3uKbdcS>

МИГРАЦИЯ и обществено развитие. София: Институт за исторически изследвания – БАН –

Т. 1. 2022, 318 с. ISBN 978-954-2903-52-9.

Т. 2. 2022, 255 с. ISBN 978-954-2903-54-3.

Двухтомният сборник съдържа интердисциплинарни доклади, представени на конференцията под едноименния наслов, проведена в хибриден формат през декември 2021 г. Разгледани са непроучени досега проблеми в развитието на миграционните процеси по българските земи от Късното средновековие до съвременността, както и различни аспекти на взаимовръзката между миграцията и общественото развитие. В научен оборот са въведени новоиздирени или малко познати извори.

МИТКОВА, Валентина. Пол, периодичен печат и модернизация в България (от края на XIX до 40-те години на XX в.). София: УИ Св. Климент Охридски, 2022, 247 с.

ISBN 978-954-07-5588-5.

Монографията проследява начина, по който вестниците и списанията от края на XIX до 40-те години на XX в., адресирани към женската читателска публика в България, допринасят за еманципацията и културната модернизация на представителките на женския пол. Различните стратегии за еманципиране и модернизиране на българските жени, обективирани от изданията с домакински и експлицитнофеминистки профил, са артикулирани чрез детайлно вглеждане в съдържателните аспекти, редакторските политики и рецепцията на представителни медийни образци от двете категории.

Достъп до съдържанието: <https://bit.ly/3uPjvA1>

МУЛТИКУЛТУРА.ЛИЗЪМ и многоезичие. София: УИ Св. Климент Охридски – Том 3. 2022, 520 с. ISBN 978-954-07-5389-8.

Съставители: Красимира Алексова и Марина Джонова

Сборникът съдържа докладите от Юбилейната научна сесия в чест на проф. Руселина Ницолова – един от най-изтъкнатите съвременни български езиковеди, проведена в рамките на XIII международни славистични четения през април 2016 г.

ТИХАНОВ, Галин. Световна литература. Космополитизъм. Изгнание. Избрани статии и интервюта. София: Кралица Маб, 2022, 427 с.

ISBN 978-954-533-205-0.

Книгата съдържа избрани статии и интервюта на автора по проблемите на литературната теория, философското осмисляне на изгнанието и на глобализацията. Мисленето за космополитизма е пречупено през схващането за универсални човешки права и ценности в съвременните общества (в периода от последната четвърт на XVIII в. до днес). Въпросът какво съдържа концептът световна литература, е разгледан както по отношение на реконтекстуализиращите функции на текста, на неговата достъпност за публиката, така и на неговата естетическа дълговечност.

ИСТОРИЯ / HISTORY

БАКЪРДЖИЕВА, Теодора. Памет за Винарови: наследниците на София Малчо-оглу и Никола Шарапчията. Русе: Лени Ан, 2022, 444 с.

ISBN 978-619-7616-21-7.

В книгата е представено родословието на известната русенска фамилия, дала тласък на редица промени в обществения и културния живот на Русе и България. Сред техните потомци са Симеон Радев, Върбан Винаров, Бистра Винарова, Евстати Винаров и др. Съдържа архивни снимки и документи.

БОЖАНОВА, Корнелия. Васил Д. Стоянов и Българското книжовно дружество в периода 1877 – 1911. София: АИ Проф. Марин Дринов, 2022, 246 с.

ISBN 978-629-245-202-5.

Книгата е посветена на дейността на Българското книжовно дружество, след като от Браила, където е основано, бива преместено в столицата на новоосвободена България. Разказва за битките за оцеляването му, за споровете и съглашателствата, за различните интереси на радетелите му, за все повече растящия негов международен авторитет, както и за съдбата на неговия основател Васил Д. Стоянов.

ДЕЧЕВ, Стефан. Стамболов след Стамболов. История, политика и памет (1895 – 2020). София: Просвета, 2022, 672 с.

ISBN 978-954-01-4199-2.

Монографията поставя въпроси, които са свързани със спомена и паметта за тази ключова за българската история фигура на революционен деец, поет, журналист, политик и държавник. Всеобхватно е разгледан „следживотът“ на Стамболов в политическия печат, литературата, историографията, учебниците по история, публичната обществена памет, политическите дискусии, различните места на памет, политическия фолклор, възпоменателните практики, медиите и киното.

ЖИВКОВ, Светослав. Пропорционалното представителство. Избори и електорално законодателство в България в навечерието на Първата световна война. София: УИ Св. Климент Охридски, 2022, 551 с.

ISBN 978-954-07-5490-1.

В монографията се изследва изборният процес в България в първите години на ХХ век. На фона на тенденциите в европейски и световен мащаб се проследяват причините, поради които българските държавници постепенно изоставят традиционната мажоритарна система и я заменят с пропорционална. Детайлно са анализирани промените в изборния кодекс в периода 1908 – 1914 г., както и отражението на новите регулации върху изборния процес и политическата система на България.

ИСТОРИЯ, памет, промяна. София: Институт за исторически изследвания – БАН, 2022, 644 с.

ISBN 978-954-2903-48-2.

Съставител: Николай Поппетров

Сборникът в чест на проф. Ангел Димитров отразява последните постижения на българската академична историческа наука. Включва студии и статии от различни поколения изследователи, повечето от които посветени на проблеми на възрожденската епоха и на широкото поле на националния въпрос.

ЙОТОВ, Петко, Соня Димитрова и Даниела Цанкова-Ганчева. Военни паметници в България. София: Национален военноисторически музей, 2022, 304 с.

ISBN 954-8762-03-X.

Книгата представлява регистър за 1 697 паметника, изградени в 1 213 селища. В изследването са включени паметници на загинали в Руско-турската, Сръбско-българската, Балканските войни, Първата и Втората световна война. Поместени са снимки, текст, който указва в коя война е участвал и загинал войнът, кои са дарителите за построяването на паметника, както и точното му местоположение.

КАЛКАНДЖИЕВ Васил и Даниела Калканджиева. Българският университет и науката. София: Дефекто –

Т 1. 2022, 388 с. ISBN 978-619-7031-11-9.

Книгата продължава разказа за историята на първото българско висше училище от обявяването му за университет през 1904 г. до Деветосептемврийския преврат през 1944 г. Предложеният нов поглед към историята на Алма матер се основава преди всичко на материали от протоколите на Академичния съвет, от ректорските отчети и университетските правилници. Съдържа и подробни сведения за международната дейност на университетските преподаватели, както и подробни сведения за научната им продукция на български и на чужди езици.

КИТАНОВ, Валентин. Тютюнят в българското пространство XVII – XIX век. Стопански, социални и културни проекции. Благоевград: УИ Неофит Рилски, 2022, 684 с.

ISBN 978-954-00-0299-6.

Цялостно научно проучване за историята на тютюна в българското пространство през XVII – XIX век, плод на дългогодишна издирвателска и изследователска работа. Изследван е автентичен изворов материал от османотурски и български произход, пътеписна и мемоарна литература, сведения от възрожденския периодичен печат. Разгледани и обстойно анализирани са различни аспекти от стопанската, социалната и културната история на тютюна в българските земи. Засегнати са редица въпроси, свързани с проникването и първоначалното развитие на тютюна на територията на Османската империя, формирането на основните производствени зони на тютюна, търговията с артикула и консумацията на тютюневи изделия, данъчната политика и регламентирането на дейностите по тютюна, мястото и ролята на тютюнджийския еснаф във всекидневието, социалните и културните проекции на тютюна.

КОНСТАНТИНОВА, Юра. **България и Гърция в лабиринт от монолози**. София: Институт за балканистика с Център по тракология – БАН, 2022, 352 с. ISBN 978-619-7179-28-6.

Монографията представя обобщен поглед върху разволя на българо-гръцките отношения в периода от тяхното официално установяване (1880) до прекъсването им по време на Втората световна война (1941). Нейна цел е да предложи балансиран прочит на историческите събития, разглеждайки последователно българо-гръцките политически отношения, неравностойните позиции на двете държави в дипломатическата и икономическата сфера, проблемите на гръцките общности в България и на българските в Гърция, пропагандата и обществените настроения. Свободен пълнотекстов достъп: <https://www.balkanstudies.bg/bg/biblioteka/monografii-i-sbornici.htm>

ЛАВРОВ, Александър. **От Кипронец до Винга. Из историята на банатските българи**. София: Парадигма, 2022, 224 с. ISBN 978-954-92896-6-4.

Книга за историята на банатските българи. Съдържа тринадесет статии и богат илюстративен материал и справочен апарат. Описани са: предисторията, свързана със саксонските рудари и възникването на католицизма в Кипронецко, Чипровското въстание през 1688 г, емиграцията във Влашко, Трансилвания и Банат, съдбата на една оцеляла българска статуя в трансилванския град Дева, езикът и книжовността на диаспората, оформила се в Банат. Дадени са исторически данни за селищата, основани от потомците на кипровчани: Винга в Банат и Асеново и животът в тях през ХХ – ХХІ век. Последната глава е разказ за родовете изследвания в държавния архив на румънския град Арад.

ЛУДЖЕВ, Димитър. **Революцията в България 1989 – 1990 в пантеона на времето**. София: АИ Проф. Марин Дринов, 2022, 589 с. ISBN 978-619-245-235-3.

В книгата са представени промените, довели до края на Студената война и мирните, либерални революции в социалистическите страни от Централна и Югоизточна Европа. Представят се особеностите на т.нар. развито социалистическо общество в България. Централно място заема разказът за ролята на конкретни български интелектуалци и правозащитници за ускоряването на демократичните реформи и за началото на българския „договорен преход“ към демокрация и свободна пазарна икономика.

НИКОЛОВ, Георги Н. **Из историята на Самуилова България**. София: Македонски научен институт, 2022, 319 с. ISBN 978-619-7377-26-2.

Анализите в книгата почиват върху значителен брой публикувани византийски, арменски, арабски, латински (западноевропейски), български и други извори. Съдържанието е обособено в два големи дяла, първият от които съдържа предимно биографични аспекти. Анализирани са редица спорни, слабо или едностранчиво проучени въпроси, предложени са нови хипотези, като същевременно са маркирани насоки за бъдещи изследвания.

1869

СТОЯНОВИЧ, Петър. Фердинандеум. Фердинанд I и европеизацията на България, представена в избрани области на на държавното управление и в обществото, 1861 – 1887 – 1912. Велико Търново: Фабер, 2022, 834 с.

ISBN 978-619-00-1510-9.

Книгата е резултат от дългогодишни изследвания на автора в архиви, музеи и библиотеки в държави като Австрия, Германия, Словакия, Русия и България, на чиито исторически територии са се развили животът и дейността на българския владетел Фердинанд I, на неговите предци и семейство. На фона на десетки публикации по отделни аспекти на тази дейност това е първото обобщаващо и обхватно изследване в световен мащаб, базирано изключително на научни данни и факти за целия мирен период от 1887 до 1912 г.

РАКОВА, Снежанка. Некоронования цар на София – инж. Иван Иванов. София: Българска история – БИ 92, 2022, 316 с.

ISBN 978-619-7688-05-4.

Книгата запознава с живота на един от най-успешните кметове на столицата и най-дълго управлявалият града – от 24 май 1934 г. до 9 септември 1944 г. Базирана е на множество непубликувани документи от семейния архив на инж. Иван Иванов, а голяма част от снимковия материал се показва публично за пръв път.

СЪБЕВ, Орлин. Документи за Георги Раковски в османските архиви. София: За буквите – О писменехъ, 2022, 153 с.

ISBN 978-619-185-569-8.

В книгата са систематизирани изследванията на автора на Османския архив в Истанбул върху документи на османотурски и френски език, свързани пряко или косвено с Георги Раковски. Те разкриват интересни и неизвестни досега подробности за неговата личност и революционна дейност. В пълен превод на български език са представени 45 от общо над сто документа, свързани с: лишаването от свобода на Георги Раковски и баща му Стойко Попович в Истанбул през 1845 – 1848 г.; някои търговски дела и финансови отношения на Раковски с други предприемачи и кредитори; революционна дейност; публицистичната му и писателска дейност и др.

Свободен онлайн достъп: <https://bit.ly/3Fpq1Tj>

РЕЛИГИЯ / RELIGION

АСЕНОВ, Асен. Ислямът в България. История. Религия. Право. Пловдив: Името, 2022, 140 с.

ISBN 978-619-7570-27-4.

Изследването е структурирано в три части: „Светът на исляма“, „Ислямът в България – между толерантността и радикализацията“ и „Правните школи и правосъдието в исляма“.

ЙОВЧЕВ, Иван. **Автономия – автокефалия и начин на провъзгласяването им (с оглед македонската схизма)**. София: УИ Св. Климент Охридски, 2022, 248 с. ISBN 978-954-07-5350-8.

В изследването са засегнати множество въпроси, отнасящи се до придобиването на църковна автономия и автокефалия, както и на различни проблеми, засягащи статута на отделните църковни субекти в рамките на всеправославната общност.

РАДОЕВА, Снежана. **Православен храм „Светите Архангели“. Минало и настояще**. София: Парадигма, 2022, 160 с.

ISBN 978-954-326-491-9.

В книгата се проследява 125-годишната история на храма, съграден специално, за да удовлетвори духовните потребности на юнкерите и кадетите, преподавателите и възпитателите на Военното на Негово Величество училище в София.

СВЕЩЕНИТЕ места на България. София: Книгомания, 2022, 704 с.

ISBN 978-619-195-327-1.

Главен редактор: Васил Николов

Енциклопедично издание. Разглежда обекти, свързани с различни култови практики и религии, които са част от културното богатство на страната и са обект на културен туризъм. Със самостоятелни статии са представени над 600 обекта – праисторически светилища, уникални паметници, свързани с вярванията на траките, древногръцки и древноримски храмове, първите култови сгради на предхристиянска България, християнски църкви и манастири, мюсюлмански и еврейски култови сгради. Съдържа и три приложения: терминологичен речник, кратка справка за богове, светци и пророци, споменати в статиите, и показалец на включените обекти по области.

СПАСОВА, Веска. **Оброци и свети води в Кюстендилски регион**. Кюстендил: Регионален исторически музей Акад. Йордан Иванов, 2022, 230 с.

ISBN 978-954-8191-26-5.

Първото цялостно и задълбочено изследване на свети места като значим дял от съвременната културна среда на Кюстендилския регион. Открити и въведени в научен оборот са значителен брой оброци и свети води – повече или по-малко известни. Теренните проучвания обхващат 114 селища от Кюстендилско, сред които: с. Мърводол (Разметаница), с. Пастух и Долна Козница (Невестинска община); гр. Бобошево и някои села от Бобошевска община – Вуково, Доброво и Скрино; с. Фролош и Цървище (Кочериновска община); гр. Рила и Рилският манастир.

СТОЯНОВА, Росица и Веска Николова. **Преплетени съдби: Фамилията на Иван Х. Тодоров от Елена**. София: Дно Мира, 2021, 360 с.

ISBN 978-954-2977-91-9.

Книгата, състояща се от изследователски текст и документална част, пресъздава фамилната летопис на един от бележитите български родове. Акцентите са върху представянето на житейската история на отделните му представители, на професионалната и социалната им реализация, на атмосферата, взаимоотношенията и връзките в семействата и във фамилията като цяло, на ценностите, които тези хора споделят, на интересите и качествата им.

ЕТНОГРАФИЯ И ФОЛКЛОР / ETHNOGRAPHY AND FOLKLORE

МАРКОВА, Мира. **Локални култури и традиции: културна трансформация на обредни системи през XXI век.** София: УИ Св. Климент Охридски, 2022, 191 с. ISBN 978-954-07-5518-2.

В монографията са представени културните трансформации на различни обредни системи през XXI в., като чрез богат теренен материал се анализират динамиката и устойчивостта в развитието на локалните култури в контекста на конкретни обичайно-обредни комплекси като Еньова буля, нестинарство, поклонничество, които пренасят през вековете кодовете на културната памет.

ПИСАНЧЕВА, Бистра. **Дантелата: културни технологии и социални практики.** София: УИ Св. Климент Охридски, 2022, 307 с. ISBN 978-954-07-5527-4.

Представено е възникването и развитието на технологията на совалковата дантела, историята ѝ в България, както и хората, практикуващи я в миналото и съвременността.

ПРЕВЪПЛЪЩЕНИЯ на словото, прояви на фолклорното. **Юбилеен сборник в чест на доц. д-р Стоянка Бояджиева.** София: АИ Проф. Марин Дринов, 2022, 344 с + 24 с. цв. приложения ISBN 978-619-245-212-4.

В сборника участват 23 автори с 21 текста, които разработват научните полета, очертани в работите на юбилярката, и доразвиват нейните наблюдения и идеи: разнообразните превъплъщения на фолклорната словесност и отношението ѝ към другите словесни форми, многоликите прояви на разказите и разказването, различните местни общности и техните традиции, класическата триада мит – ритуал – празник, връзката между родно място и идентичност. Авторите споделят теренни наблюдения от различни райони на България и извън нея, както и от виртуалното пространство, което става все по-важна среда за битуване на фолклорни форми и протичане на културни процеси. Застъпени са както класически фолклористични теми и подходи, така и по-широко ориентирани анализи с методите на етнологията, социалната и културната антропология, лингвистиката, литературната история, медийните изследвания и др.

Свободен пълнотекстов достъп: <https://bit.ly/3FSch4K>

СЛОВЕСНОСТ. Традиции. Фолклор. София: АИ Проф. Марин Дринов – Том 1. 2022, 288 с. ISBN 978-619-245-226-1.

Съставител: Николай Вуков

Включва статии от шестнайсет български и чуждестранни автори, изследващи различни аспекти на словесността в традиционната и съвременна култура. Сред разнообразните теми, представени в сборника, са ролята на словесните традиции в поддържането на културната памет, отношенията между устна, писмена и печатна култура, проявите на разказването и нови фолклорни форми в съвременната култура.

СТАРЕВА, Лилия. **Детето – по-голямо и от царя.** София: ИК Хермес, 2022, 272 с. ISBN 978-954-26-2172-0.

Книгата представя и обяснява смисъла и ролята на многобройни практики, ритуали, забрани, гадания и предсказания в живота на старите българи.

СТОЯНОВА, Ваня. **Българите в Турция (1913 – 1945).** София: Институт за исторически изследвания – БАН, 2022, 478 с.

ISBN 978-954-2903-57-4.

Монографично изследване, изградено върху документални източници и литература. Проследява и анализира етнодемографските процеси в развитието на българската общност, съхранена главно в Одрин, Лозенград и Цариград; очертава социалната и професионалната ѝ структура, църковната и училищната организация; проследява промяната в статута на екзархийския институт и съдбата на екзархийските имоти в Турция; разкрива мястото ѝ в политиката на българската държава, в политиката на турската държава и в двустранните българо-турски отношения.

EVERYDAY socialism: promises, realities, and strategies. София: АИ Проф. Марин Дринов, 2022, 256 с.

ISBN 978-619-245-215-5.

Съставители: Ана Лулева и др.

Сборникът съдържа четиринадесет студии от етнологи, историци и социолози, които разглеждат въпроси като: дихотомията „публично – частно“ и връзката ѝ с режимите на (не)доверие, трансграничните и транссистемните пътувания и обмен, градския живот и културата на обитаване, религиозните практики, джендърните режими и участието на жените в социалния живот, детството и грижите за децата, паметта за социализма и социалистическото всекидневие и представянето им в музеи и социални медии. Специално внимание се отделя на методологически важната транснационална перспектива в изследванията на социалистическото минало.

Достъп до съдържанието: <https://bit.ly/3Brir9e>

ЕЗИКОЗНАНИЕ / LINGUISTICS

ГЕШЕВ, Валентин. **История на българския език: езикова структура, книжовна традиция, степен на обособеност.** София: УИ Св. Климент Охридски, 2022, 776 с. ISBN 978-619-7433-60-9.

Авторът разглежда по-общи и по-конкретни въпроси, включително и спорни, в историята на българския език въз основа на анализ на особеностите на примерни текстове на различните езикови равнища, както в историческия, така и в стилистичния им контекст.

ГЛАГОЛАТИ. Balkan Verb Typology. Sofia: St. Kliment Ohridski University Press, 2022, 476 p.

ISBN 978-978-07-5422-2.

Съставители: Екатерина Търпоманова, Петя Асенова и Борис Вунчев

Сборникът е резултат от проекта „Балканските езици като еманация на етно-културната общност на Балканите (типология на глагола)“. Авторите очертават една пълна картина на глаголните системи на езиците от балканския езиков съюз, разпределена в пет категории: аспектиалност, темпоралност, модалност, евиденциалност и диатеза.

Свободен пълнотекстов онлайн достъп: <https://bit.ly/3WaCIIIh>

ОНТОЛОГИЯ на ситуациите за състояние – лингвистично моделиране. Съпоставително изследване за български и руски. София: АИ Проф. Марин Дринов, 2022, 509 с.

ISBN 978-619-245-256-8.

Отговорни редактори: Светла Коева и др.

Колективна монография със статии и материали, посветени на предикатно-аргументните структури, изразяващи ситуации за състояние в български и руски език. Изследването е насочено към семантично описание и типологизация на предикатите и предикативите за състояние (стативни предикати и предикативи), изследване на моделите при синтактичната им реализация и установяване на набора от семантични и граматични характеристики, които обуславят реализацията на диатези и възможните редувания между тях.

Свободен пълнотекстов достъп: <http://dcl.bas.bg/ontology-of-situations/>

ОТ СЛОВО към действие: разкази и репрезентации. София: УИ Св. Климент Охридски –

Т. 1. Езиковедски четения. 2022, 381 с. ISBN 978-619-7433-32-6.

Съставители: Татяна Ангелова и др.

Сборник с доклади от Международната научна конференция на Факултета по славянски филологии, проведена в дните 2 – 4 май 2019 г. Материалите са обособени в разделите: „Български език – синхронни и диахронни аспекти“, „Текст и език“, „Езиково и литературно образование“, „равнища на езика и разказването“, „Книжовен език, териториални диалекти, социолекти. Езикови контакти“ и „Езиковите контакти в огледалото на разказаните истории. Езикова картина на света“.

СИВИЛОВА, Яна. Археология на фразата. София: УИ Св. Климент Охридски, 2022, 304 с.

ISBN 978-954-07-5541-0.

В книгата е представен произходът на над 400 български фрази и тяхната употреба в литературни и нелитературни текстове. Проучването събира любопитни истории за възникването на много съвременни български изрази, изследва сложния път за установяване на тяхната етимология, показва ги в контекста на други култури, от които водят своето начало, и разкрива неочаквани връзки.

СЛАВОВА, Татяна. **Старозаветни книги в славянската ръкописна традиция.** София: УИ Св. Климент Охридски, 2022, 313 с.
ISBN 978-954-07-5363-8.

Книгата представя резултата от дългогодишните лингвистично-текстологични изследвания на авторката върху славянските старозаветни преводи. Специално внимание се отделя на южнославянската традиция на Книга Битие в археографски, текстологически и лингвистичен аспект. Проследява се историята на преводите на славянското Петокнижие и се излагат изводите върху преписите на старозаветните книги в т.нар. Архивски (Юдейски) хронограф (Руски държавен архив, ф. 181 МГАМИД, № 279/658) в контекста на неговия старобългарски архетип.

ЛИТЕРАТУРОЗНАНИЕ / THEORY OF LITERATURE

АНГЕЛОВА, Мая. **Взривена литература: Военни прози, партизански разкази, партийни мемоари.** София: Нов български университет, 2022, 376 с.
ISBN 978-619-233-207-5.

Изследвани са текстови масиви, натрупани предимно в първото десетилетие след 9 септември 1944 г., посветени на Отечествената война, на т.нар. партизанско движение и други тематични полета, прекроени според образците на социалистическия реализъм. Проследени са началата и употребите на наратологични структури като „ритуална фабула“, създаването на основни жанрови модели на нормативния соцреализъм, както и множеството преливания, но и прекъсвания между документално, мемоарно и фикционално.

БЕЛИЧОВСКА, Даниела. **Опозицията град – село в българската проза от Освобождението до края на Първата световна война.** София: Скала принт, 2022, 312 с.
ISBN 978-619-188-875-7.

Монографичен труд, в който са изследвани образите на селото и града в литературата и отношенията между тях в творчеството на Иван Вазов, Георги Стamatов, Михалаки Георгиев, Тодор Влаиков, Антон Страшимиров, Елин Пелин и др. Използван е интердисциплинарен подход, като през призмата на модерната социология са разгледани ключови аспекти в произведенията на изброените автори, които дефинират селото и града като художествени образи и обосновават опозитивното отношение между тях. Обособени са три основни глави: „Социотопии в селото и града“, „Институцията като белег на модерния градски живот и на етатисткото“ и „Църквата и училището – институции с ключова роля в селото и в града“.

ЕСТЕТИКА и съпротива: Димитър Аврамов, Атанас Натев, Цветан Стоянов. София: УИ Св. Климент Охридски, 2022, 368 с.
ISBN 978-954-07-5552-6.

Съставители: Амелия Личева, Миглена Николчина, Миряна Янакиева
Сборникът съдържа материали от конференцията „Просветителство срещу идеологията (Цветан Стоянов, Атанас Натев, Димитър Аврамов), проведена в Софийския университет през 2013 г.

Достъп по съдържанието: <https://bit.ly/3hpJsDf>

1869

ЛИТЕРАТУРАТА КАТО СЪДБА. София: УИ Св. Климент Охридски, 2022, 630 с.
ISBN 978-954-07-5582-3.

Съставители: Иван Иванов и Надежда Стоянова

Сборник в чест на 80-годишнината на професор Симеон Янев. Включва статии от четиридесет и двама български учени, както и библиография на научните и художествените текстове на юбиляра.

Достъп до съдържанието: <https://bit.ly/3iY9dLi>

ЛИТЕРАТУРНИ форми на границата между документално и художествено. София: УИ Св. Климент Охридски, 2022, 320 с.

ISBN 978-954-07-5568-7.

Съставители: Ноеми Стоичкова-Иванова и Мария Русева

Сборникът включва интердисциплинарни текстове от националната конференция с международно участие „Литературни форми на границата между документално и художествено“, проведена онлайн през ноември 2021 г. Вниманието на изследователите е насочено както към по-разпознаваеми жанрове като автобиографията, писмото и пътеписа, така и към по-периферни хетерогенни форми като романа анкета, репортажа и блога. Интригуващи с обогатяването на жанровите параметри са текстовете, фокусиращи се върху пародийните истории и некролозите, публикувани от д-р Кръстев в сп. „Мисъл“.

Достъп до съдържанието: <https://bit.ly/3F1HBaG>

ОБНОВЯВАНЕ на причините: Радой Ралин. София: Кралица Маб, 2022, 398 с.
ISBN 978-954-533-204-3.

Съставител: Пламен Дойнов

Сборникът съдържа текстове, представени за първи път на конференцията „100 години Радой Ралин“, организирана от департамент „Нова българистика“ на Нов български университет на 29 април 2022 г. Доминират темите за спецификата на Радой-Ралиновия хумор, за екзистенциално-философските доминанти в лириката му, за първите му концептуални естетически търсения, определени като нюансизъм и натурфилософия, за споровете около личността и творчеството на Радой Ралин (1922 – 2004), за случаите и скандалите с негови книги и др. Образът на големия лирик и сатирик се проявява като един от най-разпознаваемите в историята на българската литература от втората половина на XX век.

РУСЕВА, Мария. Поетика на пътя в българската литература от 20-те и 30-те години на XX век. София: УИ Св. Климент Охридски, 2022, 346 с.

ISBN 978-954-07-5601-1.

В книгата се проследява многообразието от художествени интерпретации на пътя и пътуването. Очертани са водещи маршрути и дестинации, които се заявяват като ключови на „литературната карта“ от 20-те и 30-те години на XX век. Образът на пътя е разгледан преди всичко като идентификационна провокация и предизвикателство, преоформящо светогледа на човека.

ТРАЙКОВА, Елка. **Литературноисторически и критически сюжети.** София: Издателски център Боян Пенев, 2022, 224 с.

ISBN 978-619-7372-40-3.

Книгата събира в цялост сюжети от литературната история и критика, които пресичат времеви, пространствени и естетически граници през XX и XXI век, проследява понякога противоречиви тенденции и явления. Организираните както около канонични, така и маргинални имена на творци, анализите на авторката рисуват в неочаквани акценти картината на културните и литературните процеси, създават нова представа за литературното минало и настояще.

ИЗКУСТВО / ART

БОЖИНОВ, Антоан. **Фотографският образ в комуникационен контекст.** София: УИ Св. Климент Охридски, 2022, 320 с.

ISBN 978-954-07-5454-3.

В книгата са разгледани различни социалнокритични, доктринални, пропагандни и др. употреби на фотоизображението в различни стилови и рецептивни контексти.

ЛУКАНОВА, Елица. **Влиянието на руската балетна школа за развитието на балетното изкуство в България през XX век.** Пловдив: Академия за музикално, танцово и изобразително изкуство Проф. Асен Диамандиев, 2022, 174 с.

ISBN 978-619-7682-08-3.

Монографично изследване, обхващащо периода от началото до 70-те години на XX век. Систематизирана и анализирана е богата по обем информация. Особено внимание е отделено на малко известни българи, активисти в областта на танца, които подготвят прехода от богатата фолклорна интерпретация към новата за времето си пластична изразителност на класическия танц.

МИТОВ, Явор. **Средновековната църква „Св. Георги“ в град Кюстендил и рисунките графити по живописиста на храма.** София: УИ Св. Климент Охридски, 2022, 208 с.

ISBN 978-954-07-5467-3.

В книгата е представена историята на църквата „Св. Георги“ от Средновековието до нашето съвремие, като са публикувани събраните от автора 224 рисунки графити от стенописите на храма, придружени с коментар.

140 години Драматичен театър „Николай Масалитинов“ – Пловдив. София: Валентин Траянов, 2022, 1116 с.

ISBN 978-954-9928-90-7.

Съставители: Никола Вандов и др.

Летопис за историята на пловдивския театър от 1881 до 2021 г.

1869

РЕЧНИЦИ / DICTIONARIES

КЕРЕМИДЧИЕВА, Славка и Лиляна Василева. **Речник на един архаичен родопски говор – говора на Ропката**. София: АИ Проф. Марин Дринов, 2022, 288 с. ISBN 978-619-245-250-6.

Речникът допълва езиковата представа за говора на Ропката, като го превръща в първия съвременен и цялостно изследван родопски говор на всички езикови равнища: фонологично, морфологично и лексикално.

НАУЧНА ПЕРИОДИКА 2022

PERIODICALS 2022

Балканистичен форум/Balkanistic Forum. Югозападен университет „Неофит Рилски“ – Благоевград. Гл. ред. доц. д-р Петър Воденичаров. ISSN 1310-3970.

2022, № 2: **Младенова, М.** „Румънският Сибир“ в травматичните спомени на българите католици от Банат, 11–24; **Зафер, З.** Неизвестният трудов лагер в Сливница (август – септември 1989), 25–43; **Dobre, С.-Ф.** The Uses and Misuses of the Secret Communist Police Files: The Notorious Securitate’s Archives in the Postcommunist Era, 44–61; **Вучков, В.** Едно институционално усилие: близки спомени. Или как бе съхранен архивът на българската Държавна сигурност, 62–80; **Попова, Ж.** Саморефлексии на журналистите за цензура и натиск в медиите, които напускат, 81–99; **Иванова, Е.** Наказания и съмнения. Вместо послеслов, 100–119; **Nazarska, G.** The Nazirites Spiritual Community in Bulgaria (1950s – 1980s), 120–135; **Азманова-Рударска, Е.** Тайната страна на предизвикателството „Нобел“ – архиви, тайни общества, публичност (България, 1910 – 1945 г.), 136–152; **Ангелова, М.** Етнография, демография и асимилация – как изчезнаха талишите в Съветски Азербайджан, 153–169; **Kostova-Panayotova, М.** „I am not, of course, an Arab“ (Vulnerability and Secret in Mohsin Hamid’s The Reluctant Fundamentalist and Exit West), 170–176; **Çitaku, М.** The Albanian Community of Kosovo under the Influence of Ideological Literature – The Case of Literature of Socialist Realism in Kosovo, 177–194; **Миланов, В.** Значение и словообразователни модели на лексемата *тайна* в българските диалекти, 195–203; **Крейчова, Е. и Н. Сталянова.** На Балканите няма скрито-покрито (тайната в балканската фразеология), 204–217; **Dobrikova, М.** The Secret of Faith or Language in the Shackles of Politics, 218–224; **Пилева, М.** Цензура и рецепция на романите „Робинзон Крузо“ и „Чичо-Томовата колиба“, 225–241; **Brestovci, М., D. Abdullahu and F. Sahiti.** On British travelers in Albania from the Georgian era to Edwardian era: Studies and travelogue, 242–253; **Dreshaj-Baliu, М. and E. Baliu.** Woman as a Character and Author in the Albanian Literature (Inter-influences of European Literature), 254–267; **Vepkhvadze, Т.** European Discourse in the „Transitional Period“ of the Georgian Literature, 268–280; **Жунич, Е.** Тоско Илиев – пламенен певец и адвокат на изкуството, 281–292; **Гончарова, Г.** Тайният живот на книгите и поколенията: Генерационни динамики на четенето в България през постсоциализма, 293–306.

2022, № 3: Митерауер, М. Имена на светци между Византия и Европа, 9–17; **Късов, А.** Читателски практики и читателски норми: възможни ли са мобилизации?, 18–37; **Муратова, Н.** Сценография и драматургия на насиетието. Комунистическият режим и отричането на асимилацията на мюсюлманите в България, 38–53; **Lekaidze, T. and A. Bertlani.** Anti-Soviet Movement in Tusheti (Georgia) During World War II, 54–64; **Rogova Gaxha, B.** Poetry of Revolt: Unmasking Revolution and Patriotism, 65–77; **Dugolli, B. and M. Limani-Myrtaj.** Contextualizing and historicizing the 1968 demonstrations in Kosova, 78–91; **Jakoubek, M.** Building a Part of Nation Abroad (How Civitas Dei Voyvodovo become a Czech Village in Bulgaria), 92–112; **Димитров, Я.** За историята на чипровския род Соимирович в Дубровник и Италия, 113–129; **Kryvoruchko, S.** Lost Future. Mykola Khvylovyi „Tram Letter“, 130–145; **Назарска, Г.** Феминистки мобилизации за мир: Българската секция на Международната женска лига за мир и свобода (1918 – 1952), 146–162; **Попова, К.** Тайните деца на граничната зона. Домовете за деца с увреждания в Благоевградски окръг през 60-те години на ХХ в., 163–190; **Shvets, A. and M. Drohomiretska.** Anthropological Dimensions of War in the Works of Natalia Kobrynska, 191–207; **Мартонова, А.** (Не)видимите в българското кино – към темата за ромите и екранните репрезентации, 208–220; **Алексова, К.** и **Р. Станчева.** Владее ли на писмени книжовни норми на българския език и социално изключване, 221–236; **Taghizade, G.** The issue of the deportation of Meskhetian Turks from the Georgian SSR to Kazakhstan, Uzbekistan and Kyrgyzstan in 1944, 237–246.

Свободен достъп до резюмета на статиите на английски език: <https://bit.ly/2BvY5xI>

Балканско езикознание/Linguistique balkanique. БАН, Институт за български език. Гл. ред. проф. Анна Чолева-Димитрова. ISSN 0324-1653.

2022, № 1: Andreeva, B., T. Avgustinova, S. Fischer and C. Gabriel. Judenspanisch in Bulgarien: eine Kontaktsprache zwischen Archaismus und Innovation, 3–13; **Stachowski, M.** Bulgarian Words in Evliya Çelebi's Seyahatname (17th Century), 14–20; **Koeva, S.** Multilingual Culinary Lexicon, 21–36; **Попов, Б.** Мифолингвистическое исследование некоторых балканских архетипных моделей при номинации ласки, 37–48; **Petrov, I.** The Greek Term Διαβολα in Učitel'noe Evangelie and the Classical Old Church Slavonic Texts, 49–67; **Marinov, V. and G. Padareva-Ilieva.** Comparative Analysis of Acoustic Parameters of Soft Bilabial and Velar Plosives of Eastern and Western Bulgarian Type, 68–79; **Golant, N., A. Novik and M. Ryzhova.** Des bulgarismes dans la terminologie des vêtements des vlaques-tsarans de l'est de la Serbie, 80–95; **Брага, Т.** Лексические заимствования из османского турецкого языка в новобългарских письменных памятниках XVII – XVIII в.в. (на материале одесских дамаскинов), 96–111.

Свободен достъп до резюмета на статиите на английски език: <https://ibl.bas.bg/iblapp/index.php>

Българска етнология. БАН, Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей. Гл. ред. доц. д-р Петко Христов. ISSN 1310-5213.

2022, № 1: Станчева, А. Движението „обратно към земята“. Мотиви за лайфстайл миграция и стратегии за начин на живот, 13–33; **Димитрова, П.** Осъзнато производство и потребление в селска среда като инструмент за постигане на алтернативни на градските идентичности, 34–53; **Кисикова, М.** „Аз не знаех, че съществува Пчеларово даже! И да дойда старините си да карам тука, да се уча на земеделие, да гледам кокошки...“. Селото като (не)очакван избор, 54–70; **Пилева, Д.** Мобилността между селото и града във всекидневието на „новите селяни“: практики и особености, 71–90; **Периклиева, В.** Най-доброто от двата свята – lifestyle миграцията от града към селото, 91–109; **Матанова, Т.** Немци в България: живот на село, пътувания и миграционни нагласи, 110–122; **Craycraft, S.** Young at the Village: the Residency Project as Experimental Form of Village Revitalisation, 123–141; **Гавраилов, Г.** Селската мечта на градския човек – кризата като възможност, 142–162.

2022, № 2: Щерионов, Щ. Д. Занаятчийството в Кюстендил през Възраждането, 175–188; **Цанева, Е.** Дигитализацията на Научния етнографски архив – постижения, трудности и предизвикателства, 189–200; **Ангелов, А.** Оброчни кръстове в района на селата Ново Бърдо и Калотина, Софийско, 224–241; **Минчева, Е.** По следите на забравения фонд и неговите художници. 1 част, 242–256.

Български език. БАН, Институт за български език. Гл. ред. доц. д-р Татяна Александрова. ISSN 0005-4283.

2022, № 2: Колковска, С. и Д. Благоева Към въпроса за взаимодействието между терминологичната лексика и фразеологията в българския език, 13–29; **Петкова, Е.** Към обяснението и обосноваването на теоретичните категории в терминологията, 30–44; **Попов, Б.** Разграничаване на термините *метод* и *подход* в българския език, 45–53; **Симеонова, К.** За някои класификации на терминологичната вариантност, 54–61; **Вичева, П.** За някои проблеми в морските радиокомуникации, 62–73; **Исса, К.** Вербална композиция в архитектурното пространство, 74–86; **Манолова, Л.** Приносът на възрожденските учители и книжовници за развитието на българската терминология, 87–91; **Кунева, И.** Писане на сложни думи, образувани с *пост-* и *анти-* и втора съставка с главна буква, 92–94; **Благоева, Д.** За употребата на думата *опонент*, 95–99.

2022, №3: Алексова, К. Идеите на социолингвистиката в профилираното обучение по български език за XI и XII клас, 13–29; **Атанасова, А.** Нови стари проблеми при разбирането на учебни текстове, 30–37; **Кунева, И.** Правопис на сложни съществителни имена – общи принципи и специ-

фични случаи, 38–46; **Бобух, Н.** Емотивни опозиции в българската поезия, 47–57; **Лешбер, К.** Към произхода на някои български пастирски термини, 58–77; **Каневска-Николова, Е. и С. Маринов.** Названия на елементите на мъжкото традиционно облекло в Родопите, 78–95; **Бурова, В. и В. Николова.** Допринася ли Брюксел за граматичните изменения в българския език?, 96–106; **Сумрова, В.** За правописа на числителните имена за приблизително количество, 107–109.

Свободен пълнотекстов достъп: <https://www.balgarskiezik.eu/>

Български език и литература. МОН. Гл. ред. проф. д-ни Маргарита Георгиева.
ISSN 0323-9519.

2022, № 3: Цибранска-Костова, М. и Е. Мирчева. Борис Йоцов и българският език, 223–232; **Караиванова, С.** Смъртта като битие и време в стихотворенията „Смърт“ от Пейо Яворов и „Дяволско“ от Атанас Далчев, 233–238; **Soroka, O. and O. Klymentova.** Intellectual Reception of G. Lozanov's Theory on Suggestopedia in the Pedagogical Discourse of Ukraine, 239–253; **Василева, Д.** Развиване на когнитивни и метакогнитивни умения за четене в обучението по български език чрез работа с учебни задачи, 254–267; **Чакърова, С.** Концепцията за компетентност и концепцията за грамотност като елементи от учебното съдържание в учебната документация по български език в гимназиалния образователен етап, 268–282; **Иlieva, D.** Visualization of Subordinate Circumstantial Sentences for Concession in the Context of Syntax Training in 8Th Grade (Project-Research Model), 283–291; **Димитрова, М., Х. Кръстева и Т. Тодорова.** Теория и практика в обучението по български език като чужд в свободноизбираема дисциплина „Български език за медицински цели“, 292–306.

2022, №4: Бонева, В. Литературно наследство и музеи в съвременна България, 335–347; **Баева, А.** *Помниш ли, помниш ли...* от Димчо Дебелянов (Опит за стилистичен анализ), 348–354; **Guseva, O., Babanov, A. and V. Mushchinskaya.** Fairy Tales of Angel Karaliychev in Russian Translations, 355–366; **Pryjmak, I. and I. Tsaralunga.** „[Слово] надгробное... Киприану...“ by Gregory Tsamblak: Linguistic and Stylistic Features of the Work, 367–379.

2022, №5: Маринов, В. и Василева, К. Българският език като обект на законодателни инициативи в началото на XXI в., 451–462; **Миланов, В.** Езикова бележка като лингвистичен жанр, 463–475; **Dimitrova, M.** On Bulgarian Dali-Questions and the Relation to the Subjunctive Mood, 476–489.

Резюмета на статиите на български език: <https://bel.azbuki.bg/>

Българско музикознание/Bulgarian Musicology. БАН, Институт за изследване на изкуствата. Гл. ред. ст.н.с. д-р Елисавета Вълчинова-Чендова. ISSN 0204-823X.

2022, № 1: Япова, К. Далхауз и краят на всеобхватното учение за музиката, 3–25; **протоерей Иванов (Кюмурджийски), И.** Литургични и музикално-химнографски особености на богослужението в Йерусалим през IV век (според свидетелства от Дневника на Етерия и от други литургични извори от същата епоха), 27–58; **Genov, Y.** Passamezzi in Wurstisen lute book: compositional techniques and instrumental approaches, 59–84; **Симитчиев, А.** Ембиънт музика – посоки, критика, потенциал, 85 – 107; **Василев, К.** Органичната цялост в учението на Хайнрих Шенкер, 108–128.

2022, № 2: Панова-Текат, Г. Виртуалният модел: Пандемията и танцуването по български, 3–25; **Булева, М.** Енигмите на Александър Райчев, 26–39; **Найденова, Г.** Професионалистите и свързаната с фолклора музикална самодейност между 1954 и 1960 година, 40–59; **Данова-Дамянова, Д.** Институцията „Софийски музикални седмици“ в периода 1992 – 2006, 60–82; **Иванова, Д.** Влиянието на италианската Musica Leggera върху формирането на репертоара и изпълнителския маниер на българските естрадни певци през 50-те и 60-те години на XX век, 83–100.

2022, № 3: Йосифов, Д. 100 години Лазар Николов. Едносъщият друг, 3–28; **Петрова, А.** Екзистенциални сблъсъци и хоризонти на паметта за българския модернизъм: фрагменти от словото на Лазар Николов за Димитър Ненов, Любомир Пипков, Константин Илиев, 29–51; **Цветанова, П.** „Прикованият Прометей“ на Лазар Николов като алегория в света на една антиутопия, 52–63; **Одажиев, П.** Методологическо-практически и естетически принципи в творчеството на режисьора Стефан Трифонов – историческа перцепция, 64–81.

Епохи. Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“. Гл. ред. доц. д-р Николай Кънев. ISSN 1310-2141.

2022, № 1: Щерионов, Щ. Демография на България през Средновековието, 9–33; **Мучинов, В.** Влияние на промените в административно-териториалното устройство на Османската империя върху развитието на градовете в българските земи през XIX в. (до 1878 г.), 34–48; **Долженко, Ю.** и **А. Хоменко.** Мезолитическия череп из некрополя Васильевка III, 51–65; **Жеков, Ж.** Рим – империя на интегрираните елити, 66–77; **Markova, K.** An Unexpected Aspect of Slavery?, 78–87; **Овчаров, Н.** Крънският апанаж и въпросът за навлизането на феодалните отношения в България през XIV век, 88–104; **Войников, Ж.** Дринаго – Белград в средновековните карти „портолани“, 105–124; **Първанов, И.** Българските хайдути в контекста на хайдутството на Балканите (според фолклорните извори), 125–137; **Неделчева, Н.** и **А. Джафер.** Църковно строителство в Североизточна България през 50-те – 70-те години на XIX век, 138–151; **Горанчев, В.** За произхода и семейната среда на търновските предприемачи и общественици от XIX век Евстати х. Николов Паница и Евстати х. Николов Селвели, 152–160.

Известия на Института за български език. БАН, Институт за български език. Гл. ред. Светла Коева. ISSN 0323-9934.

2022, 35: Кунева, И. и Н. Паскалев. Полипредложни конструкции в съвременния български език, 7–24; **Стаменов, Х.** За съгласуването и взаимодействие на някои категории с оглед на функциите на *един*, 25–89; **Тишева, Й.** Положителни емоции и предикати: за веселието, 90–121; **Джоннова, М.** Предикативи за състояние в българския език – синтактично описание, 122–140; **Василева, Р.** Още едно предложение за разграничаване на сказуемното име и сказуемното определение в българския език, 141–161; **Златева, Ж.** Прилагане на инструмента на дублетността в книжовния език (върху материал от Официалния правописен речник на глаголите в българския език от 2016 г.), 162–175; **Йовкова-Шии, Е.** Информационна структура на българското изречение с оглед на подлога, 176–193; **Каневска-Николова, Е.** Названия на женските прически и забраждания в Родопите, 194–216; **Милтенов, Я.** До рая и обратно. Речник-индекс към старобългарския превод на *Сказание на отец Агапий* (ВНГ 2017), 217–256; **Митринов, Г. и Н. Даутов.** Надписите на камбани от църкви в Неврокопска епархия – ценни епиграфски паметници от края на XIX и началото на XX век, 257–289.

Свободен пълнотекстов дотъп: <http://ibl.bas.bg/izvestiya/bg/>

Исторически преглед. БАН, Институт за исторически изследвания. Гл. ред. проф. Илияна Марчева. ISSN 0323-9748.

2022, № 1: Жеков, Ж. Ламийската война и идеята за автономия на полиса, 7–32; **Йорданов, К.** Най-важните категории християнско население с военнопомощни или полицейско-охранителни задължения и тяхното място в социалната структура на османското общество – сходства и различия (XV – първите десетилетия на XVII в.), 33–93; **Славов, С.** Гибелта на Даме Груев – между случайната трагедия и фаталната предопределеност, 94–122; **Мичич, С. и Д. Митев.** Милан Йованович-Стоимирович за югославско-българските отношения след Първата световна война, 123–154.

2022, № 2: Николова, Б. В коя година патриарх Калист отговаря на въпроса на българските монаси? 1355 или 1361?, 5–21; **Митова, М.** Международният панаир – Пловдив в българо-чехословашките търговски отношения от средата на 40-те до края на 50-те години на XX век, 22–41; **Стамова, М.** Кризата в Косово в последното десетилетие на СФР Югославия, 42–57; **Иванов, С.** Умишлените убийства в България (1944 – 1989), 58–91; **Петрова, Д.** Сведения за цар Калоян в Руския хронограф, 92–108.

История. МОН. Гл. ред. проф. д-р Пламен Митев. ISSN 0861-3710.

2022, № 3: Радев, Т. Васил Левски като анонимен автор на „Писмо от България“ до вестник „Народност“, 239–253; **Иванов, Д.** По въпроса за времето и начина на създаване на Централния български революционен комитет в България, 254–281; **Христова, Х.** Участието на Христо Тодоров Стоянов в Първия църковно-народен събор в Цариград през 1871 г., 282–301; **Беров, Х.** Печеливши и непечеливши избори в началото на балканска-

та електрификация: случаите България и Сърбия, 302–315; **Сукарев, В.** Административните преименувания и паметта за пловдивското пространство през XX век, 316–332.

2022, № 4: Горанчев, В. За ранната стопанска дейност на възрожденския предприемач Евстати Селвели и за неговото материално и финансово състояние през този период, 355–371; **Stoyanova, A.** Plague in Early Modern Istanbul: The Experience of the Habsburg Resident Ambassadors, 1560s – 1590s, 372–391; **Пеева, К.** Малцинствената политика на ранната Турска република (20-те и 30-те години на XX в.), 392–408; **Potylchak, O., M. Zhurba and V. Dotsenko.** Resettlement of People of Russian Descent from Bulgaria to The Ukrainian SSR (1946 – 1947), 409–427; **Николова, И.** Съдбата на здравната реформа в Съединените щати през 40-те години на XX век, 428–441.

2022, № 5: Йорданов, К. Наблюдения върху войнушкото стопанство в казите Филибе и Татар Пазарджик през XVI – началото на XVII век, 467–481; **Стойнова, В.** Източнотракийският въпрос на Лозанската конференция, 482–498; **Hanaba, S. and N. Bakhmat.** Symbolic Changes in the Space of the City: Address Urbanonyms of Khmelnytskyi in the XX Century, 499–513; **Петков, П.** Към въпроса за историкоправния анализ като метод на изследване, 514–529; **Паев, К.** Учителят по история – между педагога и историка, 530–537.

Резюмета на статиите на български език: <https://history.azbuki.bg/>

Културно-историческо наследство: Опазване, представяне, дигитализация. БАН, Институт по математика и информатика. Редактори: проф. д-р Петко Ст. Петков и доц. д-р Галина Богданова. ISSN 2367-8038.

2022, 8, № 1: Бонева, В. Епископската базилика в Пловдив: In-Situ музей от ново поколение, 11–17; **Маленко, Л.** Информативные возможности материалов по истории народов Юго–Восточной Европы на сайте „Казачество XV – XXI вв.“, 18–35; **Робов, М.** Принос към градоустройството на столично Търново (XII – XIV век), 36–49; **Добревски, Д. и Р. Голева.** Крепост „Ситан Кале“ – Банското Сити, 50–59; **Радойнова, Д.** „Дамгата на раздора“, или още за храната като културен и етнически код, 60–66; **Димова, Е.** Растителните мотиви и свещените ритуали на траките във връзка с вярата в бог Хипнос, 67–79; **Петкова, К.** Енергията на местните празници за съхраняване на културно-историческото наследство: емпиричен поглед, 80–90; **Иванова, М.** Съвместни инициативи на ЮНЕСКО и ЕС за опазване на нематериално културно наследство, 91–98; **Попова, Б. и Л. Христовова.** Един кавал и неговите истории, 99–109; **Тодоров, О.** Разчупване на стереотипите при оформяне на нова експозиция и възприемането ѝ от публика, 110–116; **Сукарев, В.** За статута на регионалните музеи в България като научно-изследователски институции и научното развитие на кадрите, 117–128; **Попов, И.** Римските крепости на дунавския бряг на българска терито-

рия, 129–142; **Стефанова, С.** Социализация на недвижими археологически обекти от римската епоха в България, 143–163; **Маданска, С.** Семантично моделиране на българската възрожденска архитектура за съвременните форми на алтернативен туризъм, 164–173; **Костова, К.** Музейно базираният подход при преподаването на английски за специализирани цели в туризма, 174–187; **Начева, Е.** Културен подход към преподаването на комуникативен английски като чужд език в английска езикова гимназия, 188–202; **Лозанова, Л.** Перспективи пред образованието – ценностно ориентирано преосмисляне, 203–210; **Богданова, Г. и Л. Гълъбова.** Интердисциплинарно и интеркултурно подсигуряване на достъпност на балканските свети места за хора със специални потребности, 211–221; **Събев, Н. и Г. Богданова.** Ролята на увреждането в живота на известни личности, 222–236; **Марков, А.** Концепцията за интеракция и добавена реалност в произведения на изкуството, 237–245; **Янева, А.** Мадона – Непорочно зачатие в индо-португалската колекция на Национална галерия, 246–254; **Йорданова, Р.** Типография и буква. Въведение в тяхната същност, 255–267; **Богданова, Г., Н. Събев, М. Тодорова-Екмекджи, Н. Ноев, К. Сотирова-Вълкова, Т. Тодоров и Ж. Томов.** Дигитална достъпност за хора със специални потребности: проучване, методология, анализ на достъпност, 268–294.

Свободен пълнотекстов достъп: <http://www.math.bas.bg/vt/kin/?l=bg>

Литературна мисъл. БАН, Институт за литература. Гл. ред. Николай Аретов. ISSN 0324-0495.

2022, № 2: Илев, G. Images and Conceptual Figuration: A Materialist Perspective, 6–17; **Tashev, A.** Image and Text in the Writing Process: Levels of Relation, 18–25; **Koron, A.** The Image of Bulgarians in the Poem Cycle Rapsodije bolgarskega goslarja by Anton Aškerc: The Imagological Perspective, 26–36; **Koycheva, R.** An Old Bulgarian Inscription as Evidence of Cross-Cultural Transfer, 37–51; **Dović, M.** The Portrayal of Mountains in Nineteenth-Century Slovenian Poetry, 52–71; **Žejn, A.** A Literary „Picture of the World“ as a Criticism of Society in Slovenian Biedermeier Literature, 72–83; **Kolarova, V.** Artists' Books as a Means of Cross-Cultural Transfer, 84–92; **Jež, A.** „Music, much as people take snapshots during vacation“: An Outline of Mimetic Prospects in Musical Modernism, 93–105; **Zahova, K.** Popular Music: The Lyrics Strike Back, 106–115; **Mandić, L.** Slovenian Neo-Avant-Garde Visual Poetry, 116–130; **Panova, E.** Meme Culture and the Joy of Recognition, 131–135.

2022, № 3: Аретов, Н. Морал и идеология. Петко Славейков и „Ловчанският владика...“, 3–16; **Василева, К.** Бащата в сина, или дотворяването на недотвореното – сравнителен анализ на „Изворът на Белоногата“ и „Ралица“, 17–51; **Ангов, П.** Любов и отечество, или революцията като испанска драма за любов и ревност, 52–68; **Панов, А.** Казусът „Индже“, 69–105; **Детрез, Р.** Положително за Балканите: начини на употреба, 106–120; **Стоянова, Н.** Далчев отвъд канона. Случаят с „Хроника“, 121–131.

Резюмета на статиите на английски език: <https://litmis.eu/>

Македонски преглед/Macedonian Review. Македонски научен институт. Гл. ред. проф. Александър Гребенаров. ISSN 0861-2277.

2021, № 3: Топалов, К. Братя Миладинови – пазители на българската духовност, 11–34; **Топалов, К.** Miladinov Brothers – guardians of Bulgarian spirituality, 35–56; **Дамянова, Р.** Братя Миладинови – призвание, съдба и подвиг, 57–66; **Миладинова, М.** Началният отзвук от Миладиновия сборник и европейските култури, 67–76; **Кайчев, Н.** Сборникът „Български народни песни“ като хърватски феномен, 77–84; **Тренчев, Г.** Сборникът „Български народни песни“ в хърватския периодичен печат от 1860 – 1861 г. и в огледалото на Република Северна Македония, 85–100; **Недин, И.** Сборникът на Братя Миладинови „Български народни песни“ – неоспорима част от българското културно наследство, 101–114.

2021, № 4: Филипov, К. Република Северна Македония между митовите и себе си, 9–20; **Филипов, К.** The Republic of Northern Macedonia between myths and itself, 21–28; **Йошевски, А.** Етническата картина в Македония през погледа на руските консули в Битоля Александър Ростковски и Виктор Кал (1895 – 1910), 29–72; **Александрова, Е.** Развитие на женските дружества в Македония и Одринска Тракия (втората половина на XIX – началото на XX в.), 73–92; **Кърджилов, П.** Светлопис за Илинден (4). Фотографии, заснети по време на Илинденското въстание (1903 г.) и използвани за илюстрирането на книги, публикувани във Великобритания през 1906 – 1913 г., 93–136; **Христосков, Р.** Социодемографски и антропонимни особености на българското екзархийско население. Православните българи в Енидже Вардар през 1906 – 1907 година според преброяването на Българската екзархия, 137–152; **Йорданов, Д.** Възгледите на Васил Д. Стоянов за историко-географската област Македония и за град Солун, 153–172; **Динчев, К.** Светла диря. Атанас Георгиев Кременлиев (1934 – 2021), 173–176; **Тренчев, Г.** Македония в българския национален календар през 2022 г., 177–202.

2022, № 1: Тюлеков, Д. Георги Николов Делчев (1872 – 1903) – политическият воин в българското национално пространство, 11–36; **Tyulekov, D.** Georgi Nikolov Delchev (1872 – 1903) – the political warrior in the Bulgarian national space, 37–60; **Георгиев, Г. Н.** Гоце Делчев – портрет извън каноните, 61–82; **Тренчев, Г.** Учителят Гоце Делчев, 83–92; **Симев, С.** Места и време: Гоце Делчев, 93–98; **Александрова, Е.** Гоце Делчев в контекста на дисциплиниращата политика на ВМОРО към населението и кадровия състав, 99–110; **Славов, Сл.** Гоце Делчев – за революцията, насилието и една вътрешна морална дилема, 111–122; **Неделчев, М.** Гоце Делчев в българската литература от първото десетилетие на XX век, 123–130; **Ракъовски, Цв.** Образът на Гоце Делчев в прозата на Яворов, 131–136; **Войнова, Н.** Гоце Делчев и първите програмни документи на БМОРО/ТМОРО от 1896 г. и от 1902 г., 137–151.

2022, № 2: Вьчков, А. Полковник Борис Дрангов. Един живот, посветен на България, 9–32; **Văčkov, A.** Colonel Boris Drangov. A life dedicated to Bulgaria, 33–48; **Попов, Т.** Българското политическо и етническо присъствие в земите на дн. Албания и Гръцки Епир (VII – XV в.), 49–82; **Златкова, Ю.** Яворов и националноосвободителното движение в Македония, 83–94; **Луков, Г.** „Отпретани сведоштва. Војнички писма од Големата војна 1914 – 1918“ – монографија, документален сборник или нешто друго?, 95–120; **Чалгънова, Е.** Райна Николова Каназирева – предизвикателствата пред един живот (по повод 140 години от рождението ѝ), 121–140.

2022, № 3: Славов, Сл. Революцията като съдба. Поручик Борис Сарафов в освободителните борби на българите от Македония и Одринско, 11–42; **Slavov Sl.** The revolution as destiny. Lieutenant Boris Sarafov in the liberation struggles of the Bulgarians from Macedonia and Eastern Thrace, 43–66; **Королов, Јл.** Диалектен текст от село Вьмбел, Костурско – свидетелство за миналото на българите в Южна Македония през първата половина на XX век, 67–80; **Радославов, Г.** Битолският войвода Славчо Пирчев от град Брезник, 81–122; **Христосков, Р.** Бойните знамена на Костурският револуционен район от Илинденско-Преображенското встание, 123–138.

2022, № 4: Станков, Г. Българофобията в општествениот дискурс в Република Северна Македонија през 2021 г., 9–68; **Stankov, G.** Bulgarophobia in public discourse in the Republic of North Macedonia in the year 2021, 69–124; **Тренчев, Г.** Българин родом из Разлога (230 години от издаването на Буквара на Марко Теодорович), 125–160; **Риндова, Б.** Родовите врзки на Гоце Делчев в Пловдив, 145–161.

Минало/Minalo. Гл. ред. Любомир Јуруков. ISSN 1310-3415.

2022, № 2–3: Табов, Й. За Свети-Климентовия Велич: топоними, географија и лингвистика, 9–24; **Попов, Т.** Някои чужди извори за войствената карактер на българите по време на Османското иго (до почетокот на XIX в.), 25–30; **Думиника, И.** „Писмениот акт“ на В. П. Кочубеј (от 12 март 1820 г.) – документ, којто определува статута на българските преселници во Бесарабија, 31–35; **Кривошицева, Й.** Родовите корени и одношения на пловдивскиот либерал-радославист Деню Минев, 36–54; **Влајков, Вл.** Да си спомним за Павел Делирадев – панагурскиот енциклопедист по познанија и интереси, 55–59; **Колева, И. и Е. Колева.** Учеството на България во вoсмириотото изложение во Милано през 1906 г. е исклучително успешно. Неизвестни факти за Есенниот мострен панаир во Прага и во Солун од 1927 г., 60–67; **Звездов, Ст.** Спомените на Тодор Звездов за XX конгрес на КПСС, проведен през 1956 година, 71–76; **Хаджийски, И.** Ст. Борис Чиланов – инженер по образование, литератор по дух, с философска мисъл, 77–83.

Пловдивски исторически форум. ПУ „Паусий Хилендарски“. Гл. ред. доц. д-р Георги Митрев.

2021, № 1: Боянов, Ст. Отразяването на Сръбско-българската война от 1885 г. във вестник „Дневен бюлетин за официални и неофициални депеши“ през периода ноември – декември 1885 г., 43–54; **Звездов, Ст.** Ролята и мястото на прабългарите в Аварския каганат (VI – VII век), 66–72; **Иванов, Р.** Надгробни паметници на еничари от България, 73–78; **Джамбов, И.** Из записки по повод първото „официално“ обсъждане за Панагюрското златно съкровище, 79–84.

2021, № 2: Звездов, Ст. Болгаро-хазарские отношения в фокусе болгарской историографии (XX – начало XXI в.) (историографические заметки), 5–20; **Роров, Ст.** „Double-Beaked“ Early Mediaeval War Hammers from Bulgaria, 21–29; **Иванов, Д.** Функции на Иван Драсов в Ловчанския частен революционен комитет и в БРЦК в България (1871 – 1872), 30–42; **Митев, Н.** Средновековни брадви от фонда на Парк-музей „Владислав Варненчик“, 43–48.

Пълнотекстов свободен достъп: <https://bit.ly/3IrNvdl>

Проблеми на изкуството/Art Studies quarterly. БАН. Институт за изследване на изкуствата. Гл. ред. Александър Донеv. ISSN 0032-9371.

2022, № 2: Arnoux, M. In search of true realism. Eugen Blume and Erhard Monden with Joseph Beuys in the GDR, 4–13; **Базен, Ж.** Реалистично изкуство и обикновени образи, на Изток и на Запад, 14–22; **Ангелов, А.** Заедно срещу модернизма и срещу модерността. Ханс Зедълмайр „Революцията на модерното изкуство“ (1955), Димитър Аврамов „Естетика на модерното изкуство“ (1969): усвояване и близост, 23–32; **Александрова, П.** Италиански неореализъм по български. Паралел между „Крадци на велосипеди“ (1948) на Виторио де Сика и „Това се случи на улицата“ (1955) на Янко Янков, 33–37; **Genova, I.** Synthesis and/or Realism – Mural Arts. Critical Discourses and Reception of the French Experience in Bulgaria after World War II, 38–47; **Лардева, Г.** Документално и реалистично във фотографията на Борис Михайлов, 48–56; **Милчева, А.** Изграждане на автентичност в условия свят на филма „Лице под маска“ (1970) на Рангел Вълчанов, 57–63; **Иванова, Е.-М.** Лика Янко и Бинка Желязкова: творческо сътрудничество на границата на реализма, 64–75; **Ноева, Н.** Чуждестранните изложби в галерията на ул. „Раковски“ 125 през 1950-те години. Селекция и дискусии, 76–83.

2022, № 3: Николова, К. Новата българска драма от 1989 до днес, 5–18; **Йорданов, Н.** Драмата *Майстори* 100 години след написването ѝ, 19–26; **Николова, Р.** Българският театър и общественно-политическите промени от втората половина на XX век, 27–32; **Дойчева, В.** Две български пиеси от 90-те години на XX век, 33–40; **Tagareva, A.** The Prague Quadrennial

of Scenography in the Period 1967 – 1989 as a Competition Venue, 41–52; **Denchev, P.** The Changing Paradigms, 53–58; **Желязков, Б.** Маркетингови аспекти в управлението на куклените театри в условия на COVID-19, 59–66; **Димитрова, М.** Аспекти на трансмедиялното присъствие на актьора в два съвременни британски спектакъла по *Бурята* от У. Шекспир, 67–76.

Проглас. Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“. Гл. ред. проф. дфн Живка Колева-Златева. ISSN 1310-2141.

2022, № 1: **Györfi, V.** Discourse Clitics in the Texts of 12th – 16th Century Russian Chronicles, 9–21; **Стефанов, С.** Графика и правопис в хърватското житие на света Екатерина *Legenda sv. Katarine divice no рѣкопис* I с 6 от Архива на HAZU, 22–31; **Кабакчиев, К.** Относно имперфектните причастия в образуването на българския сегашен перфект и несвидетелствеността на третоличните му форми, 32–41; **Коева, С.** Трансформация на цитатите в новинарските заглавия, 42–49; **Пенева, И.** Психолингвистична оценка на рекламни техники, приложени в рекламата на висше образование, 50–59; **Ivanova, V.** Bulgarian Medical Terminology Units Derived from a Toponym, 60–65; **Шестакова, Э.** Люди четирих измерений: социално художествено-естетическая рефлексия медиареальности в ранних рассказах Аркадия Аверченко, 66–78; **Петков, П.** Зловещото в разказа на Джералд Даръл „Входът“, 79–88; **Димитрова, И.** Патология на родното в пиесата „Балкански синдром“ от Станислав Стратиев, 89–96.

Свободен пълнотекстов достъп: <https://journals.uni-vt.bg/proglas/bul/>

Славянски диалози. Списание за славянски езици, литература и култура. Филологически факултет при Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“. Гл. ред. Жоржета Чолакова. ISSN 1312-5346.

2022, 29: **Желев, Н.** Славянството и българите на страниците на вестник „Отечество“, 9–28; **Иванова, Д.** Константин Фотинов и формирането на търговската терминология през Възраждането, 29–50; **Иванова, Л.** За наречията *веднъж* и *някога* като изразители на неопределена предходност в българския език и функционално-семантичните им съответствия в полския език, 51–61; **Мацура, М.** Синтактико-семантичен потенциал на модалното наречие *свеједно* в сръбския език, 62–80; **Илич, С.** Адът и раят на Петър Коришки, 81–93; **Няголова, Н.** Медицинският дискурс в съветското кино от 70-те години на XX век, 94–106; **Тесарж, Ш.** Език и правопис на чешките надгробни надписи в Сръбски Банат, 107–119; **Данийова, А.** Категорията одушевеност и нейното отношение към склонението в някои славянски езици, 120–132.

Свободен пълнотекстов онлайн достъп: <https://dialozi.uni-plovdiv.bg/>

Старобългарска литература. Институт за литература – БАН, Гл. ред. Ана Стойкова. ISSN 0204-868X.

2022, 65–66: Иванова, К. и Цв. Данова. Синаксарните четива за Велики петък в триод № 138 от сборката на А. И. Хлудов в Държавния исторически музей, Москва, 13–48; **Христова-Шомова, И.** Общите служби от св. Климент Охридски в ръкопис Ундолски 100, 49–98; **Котова, Д.** Оригинално произведение на Константин Преславски ли е 42 слово на *Учителното евангелие?*, 99–126; **Ненов, К.** Името ОМО(У)РТАГ в българските надписи от IX век, 127–151; **Йовчева, М.** Южнославянските наследници на търновската версия на Служебния миней от XIII век, 152–183; **Петков, Г.** Цикъл жития на български и сръбски светци в Стишния пролог, 184–212; **Станкова, Р.** Службата за св. Петка Търновска (Параскева Епиватска) с неизвестен канон за четвърти глас в ръкописи от XVI – XVII в. от Народната библиотека във Варшава, 213–243; **Младенова, О.** Още за ранните новобългарски народни четива: ръкопис № 193 от сборката на Хилендарския манастир, 244–281; **Зашев, Е.** Места на паметта за св. Горазд и св. Ангеларий в гр. Берат (Албания), 282–316; **Бърлиева, С.** Покръстването на българите в една барокова музикална драма от Виена, 317–345.

Съпоставително езикознание/Contrastive Linguistics. СУ „Св. Климент Охридски“. Гл. ред. проф. Петя Асенова. ISSN 0204-8701.

2022, № 2–3: Anastassiadis-Syméonidis, A., P. Assenova, H. Markou and F. Postolli. Approche onomasiologique des concepts ARBRE et FRUIT dans des langues européennes, 7–26; **Sivilova, Y.** A Geographical Map of the Phrase (Part II), 27–44; **Башир-Гечова, В.** Грешки при използването на предлози в текстовете на чужденци, обучаващи се на словашки език, 45–60; **Найденев, В.** Транслитерация, фонологична и фонетична транскрипция при предаването с кирилица на съгласните в датски собствени имена в преводната литература на български език, 61–72.

Частичен достъп до статиите: <http://bit.ly/2PvAvGC>

Филологически форум. Факултет по славянски филологии на СУ „Св. Климент Охридски“. Гл. ред. Венета Савова. ISSN 2534-9473.

2022, № 16: Mihaylova, S. Recepción crítica de Cervantes en Bulgaria: la traducción literaria como reescritura en un nuevo contexto cultural (1859 – 1944), 47–57; **Caroluppo, A.** Bulgaria: tra tradizione e modernità, 158–161; **Sbriglija, D.** Il quadro politico della Bulgaria, 162–165; **Mazzuca, D.** Se nessuno ricorda, allora tutto è possibile, 167–170; **Венкова, Е.** Рилски пътеки и пътуваща мъдрост, 172–181; **Гарвалова, И.** Още за палаталността на консонантната система на говора на с. Речане, Призренско – нови данни, 188–200; **Стефанов, С.** За произхода на два общославянски глагола с противоположно значение, 201–209.

Свободен пълнотекстов достъп: <https://philol-forum.uni-sofia.bg/>

Философия. МОН. Гл. ред. проф. д-р Георги Апостолов. ISSN 0861–6302.

2022, № 3: Салджиев, Хр. Херметични влияния в съчиненията на Константин Костенечки, 239–248.

Резюмета на статиите на български език: <https://philosophy.azbuki.bg/>

Чуждоезиково обучение. МОН. Гл. ред. проф. дн Димитър Веселинов. ISSN 0205–1834.

2022, № 2: Дачева, Г. Речеви стратегии и пандемията от COVID-19, 111–121; **Сивилова, Я.** Калки от френски в българската фразеология, 122–132; **Георгиева, М.** Синтактичен правопис – слято и/или разделно писане. Когнитивни размисли, 140–150; **Петров, А.** Функционален подход при конструиране на система от упражнения по български език в средното училище (с оглед на обучението по български език в страната и в чужбина), 151–163.

2022, № 3: Голыйски, П. Етнонимът „българи“ в ранносредновековните арменски текстове, 215–223; **Kolarova, M.** Reflections on Some Instances of Translanguaging in Written Bulgarian Discourse, 234–244; **Charkova, D.** Gamification in language Teaching at the University Level: Learner Profiles and Attitudes, 272–284; **Веселинов, Д.** Към историята на една дума, въведена от Христо Ботев, 299–302.

2022, № 4: Джонова, М., С. Лесева и Е. Иванова. Предикатите за състояние от гледна точка на фазисната деривация: българско-руски паралели, 327–343; **Алексијева, Т.** Тональные контуры русских да-нет-вопросов в условиях болгарской интерференции, 344–356; **Ковачев, О.** *Черният монах* на Емилиян Станев и неговите готически събрата, 397–410.

Резюмета на статиите на български език: <https://foreignlanguages.azbuki.bg/>

Bulgarian Historical Review/Revue bulgare d’Histoire. Bulgarian Academy of Sciences, Institute for Historical Studies. Ed.-in-Chief: Daniel Vachkov. ISSN 0204-8906.

2022, № 1–2: Penchev, P. and H. Atanasov. From an Empire to a Nation State: Land Property and its Guarantee in the Balkans. The Case of Bulgaria, 3–37; **Hristov, P.** Zadruga from the Past – an Imaginary Pattern for Scientific Examination and a Model for Construction of Political and Social Organization in Bulgaria, 38–54; **Stoyanovich, P.** Die bulgarische Armee und das Offizierskorps im Wandel (1887–1912) und der Beitrag von Fürst/König Ferdinand I, 55–107; **Patronidou, D.** Memory, Oblivion and National Narrative in „Landscapes of Defence“: the Memorial Fountain in Honor of the Bulgarian and German Soldiers Near the Village of Giouretzik, Drama (1942), 108–128; **Muchinov, V.** The Immigration Policy of Bulgaria in the Period 1944 – 1989, 129–147; **Váradi, N.** Documents from the Sectoral State Archive of the Security Service of Ukraine on the Activities of the Personnel of the International Committee of

the Red Cross during the 1956 Hungarian Revolution, 148–165; **Grigorova, I.** PAL, SECAM, NTSC ou bien...? L'implémentation du procédé de télévision en couleur en Bulgarie (les années 1960 – le début des années 1970), 166–187; **Samuilova, S.** Disinformation and Myth-Making during the Cold War, 188–207; **Лабаури, Д. и И. Градобоев.** Болгаро-турецкие отношения в конце 1913 – первой половине 1914 гг. по донесениям русской военной разведки на Балканах, 208–267.

Достъп до съдържанието и резюмета на статиите на английски език:
<https://bit.ly/3Fu7lSk>

Études balkaniques. Institute d'Études balcaniques & Centre de Thracologie. Ed.-in-Chief: Raia Zaimova. ISSN 0324-1654.

2022, № 3: Dobrev, M. The Urban Network of Rüşdiyyes in the Balkans and in Anatolia in the 1840s – 1870s, 361–416; **Shusharova, M.** Zimmis (non-Muslims) of Rusçuk and their Neighbourhoods in the Riddle of a Mid-18th-Century. Detailed Avariz Tax Register and Beyond, 417–500.

Достъп до съдържанието и резюмета на статиите на английски език:
<https://bit.ly/3j4lvSE>

Palaeobulgarica/Старобългаристика. БАН, Кирило-Методиевски научен център. Гл. ред. проф. Светлина Николова. ISSN 0204-4021.

2022, № 2: Petrov, I. The Greek Sources of Učitel'noe Evangelie Revisited: Sermon 20, 3–28; **Митов, Г.** Византийските новозаветни катени и *Учителното евангелие* на Константин Преславски: от катената към хомилията (Предварителни наблюдения), 29–41; **Браксаторис, М.** Сведения о жизни Константина Преславского в контексте его возможного авторства так называемого *Мефодиева Канона св. Димитрию Солунскому*, 43–67; **Понтиро-ли, А.** О трёх проложных житиях св. Кирилла: повествовательные мотивы и рукописная традиция, 69–96; **Dekker, S.** Features of the Cynic-Stoic Diatribe in Early Slavic Homilies: Clement of Ohrid and His Literary Heritage, 97–120; **Петрова, Д.** Житие на Стефан Лазаревич и Сръбски родослов в ръкопис № 88, Ф. 201, РГАДА, 121–140; **Шашерина, С.** Образ Индии в кириллических текстах XVIII века из Подкарпатя, 141–152.

2022, № 3: Алексеева, А., Гиппиус, А. и С. Михеев. Возвращаясь к амулету из Орешака: Что говорила вештица?, 3–24; **Сковронек, М.** Против богомилите из Догматическото всеоръжие на Евтимий Зигавин – няколко бележки върху славянския превод и препис, 25–56; **Цибранска-Костова, М.** Роднинската терминология в славянски правни текстове от Късното средновековие (Допълнението от XVII в. в ръкопис ЦИАИ 1160), 57–79; **Василев, Ц.** Пролозите на Лъв Остийски към *За произхода на блажения Климент и обръщането му във вярата* и *За пренасянето на мощите на св. Климент* (По ръкопис № XXIII на Митрополитската библиотека в Прага), 81–90; **Грицевская, И. и В. Литвиненко.** Дидактическа тематика в текстах славянского Псевдо-Афанасия, 91–124; **Узунова, Д.** Петият авто-

граф на преводача Самуил Бакачич (Marc. MS Or. 297) и преводът на цикъла „Чудеса Богородични“, 125–142; **Hristov, Y.** The Sources Matter: On an Erroneous Concept Concerning Ransom and Exchange of Captives in the Early Medieval Balkans, 143–159.

Scripta & e-Scripta. Bulgarian Academy of Sciences, Institute of Literature. Ed.-in-Chief: Anissava Miltenova, ISSN 1312-238X.

2021, 22: **Scarpa, M.** Ascetico-Monastic Miscellanies: a New Type of Miscellanies in the Slavic 14th Century, 65–72; **Ramelli, I. L. E.** Evagrius' Kephalaia Gnostika: Novel Research into Its Literary Structure, Philosophical Theology, and Heritage, 73–98; **Miltenova, A.** and **A. Dimitrova.** Multiple Translations of Small Paraenetic Genres in Slavic Miscellanies and Their Byzantine Sources, 99–134; **Popova, T.** Fragments from the Ladder of St. John of Sinai in the Oldest Byzantine and Slavic Codices (based on the Simeon's Miscellany), 135–152; **Afentoulidou, E.** 'Most Fitting Testimonies'. The Dioptra's Paratexts, 153–178; **Navtanovich, L.** „Неславянская“ Книга Еноха Праведного – вечная загадка? / 'Non-Slavic' Book of Enoch the Righteous – an Eternal Mystery?, 179–204; **Bojadžiev, A.** The Contaminated Slavic Version of Acta Thomae, 205–220; **Rousseva, R.** The Scene 'Christ Expels Seven Demons from Mary Magdalene' in the Post-Byzantine Art, 221–232; **Spasova, M.** Слова „следопыты“ при атрибуции ранних староболгарских переводов / 'Pathfinder Words' for the Attribution of Early Old Bulgarian Translations, 233–254; **Slavova, T.** Uncommon Definite Forms of Possessive Adjectives in the Old Bulgarian Translation of Athanasius of Alexandria's Orations Against the Arians, 255–266; **Iliev, I. I.** On Bible Quotations in the Medieval Slavic Version of Hippolytus' De Christo et Antichristo, 267–296; **Stoyanova, Gr.** Topoi and Prototypes as Bearers of Christian Memory in Hagiography (according to Lives of Saints Dating from the First Bulgarian Kingdom), 297–308; **Totomanova, A.-M.** The Two Witnesses of the Letter of Patriarch Callistus to Theodosius of Tărnovo. (Philological Reading), 309–340; **Stankova, R.** „Видинская“ служба святой Параскеве-Петке Эпиватской и ее русская редакция / 'Vidin' Service of St. Paraskeva-Petka of Epivates and Its Russian Edition, 341–354; **Todorova, E.** The Cult of St. Tryphon and His Martyrdom in the South Slavonic Written Tradition, 355–364; **Maion, F.** Wege zur verbesserten automatischen Annotation des mittelbulgarischen Kirchenslawischen, 365–390.

Studia Litteraria Serdicensia. Институт за литература – БАН. Отг. ред. Огнян Ковачев. ISSN 2738-7631.

2022, № 2: **Серафимова, М.** За романното в историята и за знанието на романа, 13–24; **Антоу, П.** „Под игото“ исторически роман?, 25–60; **Русков, И.** Разказ и разказвач в *Записките* на Захарий Стоянов, 61–76; **Антоннова, А.** Историческият роман по Георги Цанев, 77–85; **Алипиева, А.** Етническите превръщания в българската историческа белетристика („Време разделно“ от Антон Дончев и „Калуния-каля“ от Георги Божинов), 86–100; **Ангелова, С.** Критически рецепции на романа „Време разделно“ от Антон Дончев или за границите на „отвореното“ четене, 101–115; **Горчева, М.** Пъ-

туване по посока на романа и историята – десет години по-късно, 106–129; **Маринова, Д.** История и интерпретация в романа на Евгения Иванова „Фото Стоянович“, 130–140; **Огойска, М.** Константин-Петкановият исторически роман, 141–152; **Димитров, Н.** Слово и власт в историческите романи на Владимир Зарев, 153–163; **Душкова, М.** Художествени аспекти на утопичния свят в романа „Кръв“ на Константин Константинов, 164–178; **Якимова, И.** Два разказа за войната: „Тютюн“ на Димитър Димов vs. „Соления залив“ на Яна Язова, 179–194; **Вагова, П.** Човекът между историческите превратности и личния избор (върху два романа за деветосептемврийските събития и след това), 195–204; **Ангов, П.** „Рали“ – контексти на създаване, 205–219; **Стойчева, С.** Литература – история – параистория (три сценария), 220–233; **Иванова-Гиргинова, М.** и **Е. Рускова.** Исторически прототипи, архетипи и мистика в българската модерна драма от първите три десетилетия на XX век, 234–255; **Канавров, В.** „Антихристът“ и „Антихрист“. Два размирни образа на Антихриста, 259–284; **Манчев, Б.** Светът като задача, или философски разум и поетическа лудост. Кант, Новалис, Делюз, 285–307; **Енчев, К.** Катахрезисната метафора в светлината на теорията за метафоричното напрежение, 308–321; **Спасова, К.** Подриване на теорията на отражението: Исак Паси срещу Тодор Павлов, 322–340; **Нанков, Н.** За утопията като дистопия: книгата на Михаил Горбачов „Перестройка и новото мислене за нашата страна и целия свят“, 341–365.

Свободен пълнотекстов онлайн достъп: <https://studialiteraria.eu/bg>

ДИСЕРТАЦИИ

Дисертации, защитени през 2022 година

ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА

Красимира Славчева АЛЕКСОВА. Дубитативът в съвременния български език. София, 2022. ДН

Татяна Ивановна БРАГА. Одеските дамаскини от сбирката на В. И. Григорович – част от българското културно-историческо наследство. Палеография. Кодикология. Датировка. София, 2022.

Тиха Бончева ГЕОРГИЕВА-БОГДАНОВА. Прага като литературен топос. София, 2022.

Теодора ДИМИТРОВА. Творческият образ на Иван Вазов в литературната периодика в края на XIX и началото на XX век. Благоевград, 2022.

Антоанета Лозева ДОНЧЕВА. Социална и персонална ентропия в творчеството на Самюъл Бекет. Пловдив, 2022. ДН

Юлия Тодорова МАНАСИЕВА. Българските книжовници във Виена в началото на XIX век. Благоевград, 2022.

Елена Иванова НИКОЛОВА-КИСКИНОВА. Семантични, структурни и лингвокогнитивни особености на немските лексикални единици, съдържащи суфиксоидите -weise и -maßen, и техните български еквиваленти. Пловдив, 2022.

Валентина Парашкевова КИРИЛОВА-МАНГЕЛОВА. Род и пол. Велико Търново, 2022.

Станимира Станчева КОЛЕВА. Фразеологизмите като средство за оценка в медийния текст (върху материали от български и словашки онлайн медии). Велико Търново, 2022.

Ана КОЦЕВА. Прагматични аспекти при изразяване на оплакване, молба и извинение в английския и македонския културен код. Благоевград, 2022.

Милен Гочев МИТЕВ. Семантичен и транслатологичен аспект на деепричастието в българския и полския език. Велико Търново, 2022.

Марияна Николова ПАПАЗОВА. Митът Яворов и списание „Златорог“. Благоевград, 2022.

Ирена Русева РУСЕВА. Модалното значение *възможност* и изразяването му в съвременния български език. Пловдив, 2022.

Кристина Валентинова СИМЕОНОВА. Лингвокултурологични аспекти в речите на гръцките политици (1967 – 2012). Велико Търново, 2022.

Борислава СТЕФАНОВА. Проекции на училището в българската литературна периодика между двете световни войни. Благоевград, 2022.

Кристиян Иванов ЯНЕВ. Травмите в славянските пограничия. София, 2022.

ИСТОРИЯ, ЕТНОЛОГИЯ, ФОЛКЛОРИСТИКА И ИЗКУСТВОЗНАНИЕ

Калоян Валериев АНГЕЛОВ. Етнопсихологически модел на координационно-образователни политики в България (1989 – 2019 г.). София, 2022.

Калина Ивелинова АТАНАСОВА. Облеклото през Второто българско царство. София, 2022.

Росица Венелинова ВАСИЛЕВА. Войната в контекста на другостта във военните разкази на Волфганг Борхерт и Йордан Вълчев. Шумен, 2022.

Илко Евгениев ГАНЕВ. Проектният театър в България след 1989 г. София, 2022.

Любомир Валериев ГРИГОРОВ. Портретът в българската скулптура през XX век. София, 2022.

Николай Димитров ДИМИТРОВ. Религиозен живот в Сердика и Пауталия през римската епоха (сравнителен анализ). София, 2022.

Петя Валентинова ДИМИТРОВА. Миграция от град към село: етноложко изследване по примери от България, Словакия и Белгия. София, 2022.

Пенчо Найденов ДОБРЕВ. Аспекти на пластическата проблематика в творчеството на Илия Илиев. София, 2022.

Боян Иванов ЖЕКОВ. Съветизацията на българската армия 1944 – 1948 г. София, 2022.

Пламен Ангелов ИВАНОВ. Ислям и национализъм в Турция. София, 2022.

Радина Веселинова ИЛИЕВА. Детството в България в извънсемейните групови форми на социализация през XX век. Етнологични аспекти. София, 2022.

Николай Светославов МИШКОВСКИ. Военноморските сили на САЩ в периода между двете световни войни – 1919 – 1941. Благоевград, 2022.

Николина Рангелова НИКОЛОВА. Раннеолитните ровове в долината на река Марица. София, 2022.

Божидар Ивайлов ПЪРВАНОВ. Характеристика и динамика на пространствата в селището при традиционната българска семейно-родова обредност (XIX – средата на XX век). София, 2022.

Ивета Георгиева РАНГЕЛОВА. Влияния на приложната психология върху съвременните художествени практики. София, 2022.

Теодора Тодорова СПАСОВА. Иновативни стратегии и практики за реализация в модната индустрия в началото на XXI в. София, 2022.

Иван Стефанов СТОЯНОВ. Оркестровото творчество на композитора Йордан Гошев като изпълнителска проблематика. Благоевград, 2022.

Илиана Страхилова СТРАХИЛОВА. Модели на трайни естетически въздействия върху човешкото тяло (втората половина на XX – началото на XXI век). София, 2022.

Гергана Савова ТАБАКОВА. Формиране и развитие на руския авангард (до 1922 г.) и влиянието му върху творчеството на Сергей Айзенщайн (1920 – 1930 г.). София, 2022.

Мохамад ФОКАРА. Традиции и практики, свързани с гробниците на праведници от гледна точка на юдаизма и исляма. Благоевград, 2022.

Огнян Неделчев ХРИСТОВ. Композиция и пластичен език в творчеството на Любомир Далчев. София, 2022.

Магдалина Кънчева ЧОЛАКОВА. Педагогическа, творческа и ръководна дейност на скулптора проф. Ненко Маров. Велико Търново, 2022.

НАУЧНИ ФОРУМИ

2022 г.

Будителският XIX век на българите

Национална научна конференция, посветена на 200 години от рождението на Добри Чинтулов

Регионален исторически музей „Д-р Симеон Табаков“

21– 22 октомври 2022 г. – Сливен

26 доклада

Програма: <https://bit.ly/3YcH6bm>

Библиотеки – четене – комуникации. Интерпретиране на историческата тема в литературата през XXI век

XXI национална научна конференция с международно участие

Регионална библиотека „П. Р. Славейков“, ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“ и УНИБИТ

17 – 18 ноември 2022 – Велико Търново

36 доклада

Програма: <https://bit.ly/3FECKmg>

Българистиката в съвременния свят – предизвикателства и възможности

Кръгла маса

Катедра „История и теория на литературата“ на ШУ „Епископ Константин Преславски“

12 ноември 2022 – Шумен

Видеозапис на конференцията: <https://youtu.be/8ktZSUUVVIE>

Българският Северозапад: минало и съвременност

Научна конференция

Института за балканистика с Център по тракология, Регионален център при БАН в Монтана, Регионален исторически музей и Държавен архив – Монтана

10 юни 2022 – Монтана

27 доклада

Българският език в глобализацията се свят

Национална кръгла маса

Филологически факултет на ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“

11 юни 2022 г. – Велико Търново

11 доклада

Програма: <https://bit.ly/3PbUUPi>

Българското културно-историческо наследство в Западните Балкани – актуални проблеми

Кръгла маса с международно участие

Институт за исторически изследвания при БАН

30 ноември 2022 г. – София

19 доклада

Програма: <https://bit.ly/3NmHjmo>

Гласове на другостта

Международна научна конференция

Факултет по славянски филологии на СУ „Св. Климент Охридски“

2 – 3 ноември 2022 – София

60 доклада

Програма: <https://bit.ly/3F7I3Ji>

XXVI Интердисциплинарен колегиум по старобългарска литература и култура в памет на акад. Петър Динеков

Национална научна конференция с международно участие

Институт за литература при БАН

17 – 18 ноември – София

33 доклада

Програма: <https://bit.ly/3h9HfvC>

Добруджа като гранична територия на късната Османска територия, България и Румъния: история и памет

Кръгла маса

Институт за исторически изследвания при БАН и Институт за югоизточноевропейски изследвания на Румънската академия

22 октомври 2022 – София

8 доклада

Програма: <https://bit.ly/3HjAP81>

Елитарната култура на Първото българско царство

Международен симпозиум

ШУ „Епископ Константин Преславски“, НЦ „Преславска книжовна школа“, Археологически музей „Велики Преслав“

20 – 22 октомври 2022 – Велики Преслав

27 доклада

Програма: <https://pksh.eu/archives/2831>

Епископ-Константинови четения

Национална научна конференция

Факултет по хуманитарни науки към ШУ „Епископ Константин Преславски“

16 септември 2022 – Шумен

18 доклада

Програма: <https://bit.ly/3ULxy4a>

Изток и Запад в историята: контакти и конфликти

Научна конференция

Исторически факултет на СУ „Св. Климент Охридски“

22 и 24 ноември 2022 г. – София

18 доклада

Програма: <https://bit.ly/3FENHTK>

Имало ли е фашистки режим или фашистко управление в България?

Национална кръгла маса

Институт за исторически изследвания при БАН

4 ноември 2022 – София

15 доклада

Видеозапис: <https://bit.ly/3uCgweg>

Исторически и съвременни аспекти на българския език

Научна конференция в памет на проф. дин Боряна Велчева

Фондация „Проф. д-р Максим Младенов“ – Общество за изследване на българската народна реч и Факултет по славянски филологии на СУ „Св. Климент Охридски“

6 – 8 октомври 2022 г. – София

Програма: <https://bit.ly/3W3yuSJ>

Климентови четения

Интердисциплинарна конференция за млади изследователи

Катедра по кирилометодиевистика към ФСФ на СУ „Св. Климент Охридски“

15 декември 2022 – София

17 доклада

Програма: <https://bit.ly/3NAgFnv>

Кръстопътните срещи на времето – история и съвременност в книгите на Генчо Стоев

Национална конференция

Катедра „Българска литература“ на ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“

28 октомври 2022 – Харманли

12 доклада

Програма: <https://bit.ly/3PeVRXp>

Културно-просветна и благотворителна дейност на Българската православна църква в периода от Освобождението до средата на XX век

Национална научна конференция

Институт за исторически изследвания при БАН, Регионален исторически музей – Стара Загора, Научен архив на БАН, Старозагорска Света митрополия

29 септември 2022 – Стара Загора

23 доклада

Програма: <https://bit.ly/3Pd0dhs>

Култът към владетеля през Античността и Средновековието

Международна научна конференция

Институт за балканистика с Център по тракология и Национален археологически институт с музей при БАН

30 юни – 1 юли 2022 – Плиска и Мадара

18 доклада

Програма: <https://bit.ly/3VLMGjB>

Литература на кръстопът? Между „високото“ и „ниското“, елитарното и масовото

Научна конференция

Факултет по славянски филологии на СУ „Св. Климент Охридски“

18 ноември 2022 – София

17 доклада

Програма: <https://bit.ly/3hfAvfR>

Медии и комуникации на XXI век. Медиите в България и Източна Европа – 33 години след началото на демократичните промени

VI международна научна конференция

Филологически факултет на на ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“

4 – 5 ноември 2022 г. – Велико Търново

20 доклада

Програма: <https://bit.ly/3hfBooD>

Места на памет и културни наследства

Национална научна конференция

Регионален исторически музей – Русе

24 – 25 ноември 2022 – Русе

38 доклада

Програма: <https://bit.ly/3W319XX>

Местните елити и модернизацията на българското общество през „дългия XIX век“

Национална научна конференция

Исторически музей – Панагюрище, Институт за исторически изследвания при БАН

11 – 12 октомври 2022 – Панагюрище

16 доклада

Програма: <https://bit.ly/3UDT3UN>

Монашеството и българската историопис от XVIII век – извори, употреби, интерпретации

Научна конференция с международно участие

Факултет по славянски филологии на СУ „Св. Климент Охридски“, Зографска света обител

15 – 16 септември 2022 г. – София

32 доклада

Програма: <https://bit.ly/3FNDs0N>

Музеят и градската памет

Национална научна конференция

Музей на народните художествени занаяти и приложните изкуства – Троян

20 – 21 октомври 2022 г. – Троян

29 доклада

Програма: <https://bit.ly/3FE5kE1>

Непознатите

Международен културен семинар

АМТТИ „Проф. Йордан Диамандиев“

30 септември – 1 октомври 2022 г. – Пловдив

35 доклада

Програма: <https://bit.ly/3VKM3Xu>

Паисиеви четения 2022

XV научна конференция

Филологически факултет на ПУ „Паисий Хилендарски“

10 – 11 ноември 2022 – Пловдив

150 доклада

Програма: <https://bit.ly/3Fep7iT>

Пауталия – Велбъжд – Кюстендил и прилежащите им територии през вековете

Национална научна конференция

Регионален исторически музей „Акад. Йордан Иванов“ и Община Кюстендил

5 – 7 октомври 2022 г. – Кюстендил

45 доклада

Програма: <https://bit.ly/3FgzII0>

По дрехите посрещат: Облеклото в Северозападна България – XX век – стил, традиция и мода

XIX регионална краеведска конференция

Регионална библиотека „Христо Ботев“

24 ноември 2022 – Враца

27 доклада

Програма: <https://bit.ly/3PgJrhK>

Приятелството в културата на българи и сърби

Международна научна конференция *Среци / Сусрети 2022*

Филологически факултет на ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, Философски факултет на Университета в Ниш, Сърбия

18 – 19 ноември 2022 – Велико Търново

25 доклада

Програма: <https://bit.ly/3FFegsU>

Просопография на средновековна България

Международна научна конференция

Секция „Средновековна история“ на Института за исторически изследвания при БАН

7 – 8 октомври 2022 – София

32 доклада

Програма: <https://bit.ly/3Pc74gw>

Революции и еволюции – политически, икономически, технологични, културни и социални измерения на „прогреса“

Национална научна конференция

Регионален исторически музей – Плевен и Исторически факултет на СУ „Св. Климент Охридски“

11 – 12 ноември 2022 – Плевен

45 доклада

Свиленград – 110 години свобода

Национална научна конференция

Исторически музей – Свиленград

3 октомври 2022 – Свиленград

12 доклада

Програма: <https://bit.ly/3h8Ssz9>

Симеон Янев. През изпитанията на времето.

Научна конференция

Катедра по българска литература при ФСФ на СУ „Св. Климент Охридски“

30 септември – 1 октомври 2022 г. – София

26 доклада

Програма: <https://bit.ly/3UL0NnY>

100 години македонски политически/патриотични организации

Кръгла маса

Македонски научен институт, Институт за исторически изследвания при БАН и Исторически музей – Гоце Делчев

19 септември 2022 г. – Гоце Делчев

9 доклада

Програма: <https://bit.ly/3VhyczJ>

1869

Старобългарски преводи на догматически съчинения

Международна научна конференция

29 септември 2022 г. – София

9 доклада

Програма: <https://bit.ly/3iO5wYO>**120 години от рождението на Ангел Каралийчев**

Национална кръгла маса

Катедра „Българска литература“ на ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“

14 октомври 2022 г. – Стражица

19 доклада

Програма: <https://bit.ly/3UYZAcV>**Учението за частите на речта – традиция и перспективи**

Девети форум „Българска граматика“

ПУ „Паисий Хилендарски“ и Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ при БАН

20 – 21 октомври 2022 г. – София

26 доклада

Програма и запис на конференцията: <https://bit.ly/3iQxLpr>**Френската култура на Балканите (XIX – XX в.) – взаимовръзки и рецепция /
Impact et réception de la culture française dans les Balkans (XIXe – XXe siècles)**

Институт за балканистика с Център по тракология при БАН

Международна научна конференция

6 – 7 октомври 2022 г. – София

24 доклада

Програма: <https://bit.ly/3Plv3EL>

ХОРИЗОНТИ

Поглед към българистиката в Северна Америка

Искам и аз като другите участници да започна с благодарността си към организаторите на този навременен форум, който ни предоставя възможност да споделим впечатленията си от състоянието на българистиката по света.¹

Аз съм имала много поводи да размишлявам на тази тема, но днес за първи път мога да изкажа своите съображения пред заинтересувана аудитория, в която, надявам се, присъстват и хора, облечени с достатъчно власт да са в състояние на коригират курса на държавната поддръжка на българистиката в чужбина и у нас.

Вярвам, всички ще се съгласим, че българистиката трябва да се разбира широко като достижения на българската култура и изкуство, а също и на хуманитарните и обществени науки, които изучават българите и България. Българският език е част от българистиката, и то важна част, но няма привилегировано положение, поне не от североамериканска перспектива. Това последно положение може би ви изненадва, защото всички ние – и с право – сме свикнали да мислим, че езикът е в основата на всичко. За какви българисти можем да говорим в каквата и да е област на културата и знанието, ако те не знаят български? То си е точно така, но от това не следва, че начинаещите чуждестранни българисти започват обучението си с изучаването на българския език. Това е така само в случаите, когато бъдещите българисти се оказват запознати с България и заинтересувани от някой аспект на българската култура, **преди** да започнат университетското си образование.

Това е голяма рядкост в Северна Америка. Този факт не трябва да ни учудва на фона на слабото присъствие на България в англоезичните медии. През първите четири години от живота ми в Канада през 90-те години България беше спомената само веднъж в новините и поводът беше, че при посещението си на България някакви англоезични дами, възмутени от нарушаването на правата на животните, бяха откупили няколко мечки от мечкарите и ги бяха пуснали на свобода.

¹ Текстът е представен на международния академичен форум „Българистиката извън Европа: предизвикателства и перспективи“, 19 май 2022 г.

Все пак в миналото в Съединените щати се е преподавал български език, възможно е някъде да се преподава и сега. Знам, че лекторат по български език е имало в Сиатъл, където по едно време през 70-те години на XX век е била лектор покойната професор Боряна Велчева, един от големите български учени със значителен принос към лингвистиката и медиевистиката. Тя ми е разказвала какви усилия е трябвало да полага, за да преодолее информационния вакуум и да привлече студенти към курсовете по български език, които тя е водила.

Допреди 20 години български език се преподаваше в Калифорнийския университет в Бъркли. Титуляр беше професор Ронел Алегзандър, която е днес с нас въпреки късния час на тихоокеанския бряг. В резултат на дългогодишния си преподавателски опит професор Алегзандър създаде един великолепен двутомен учебник по български език със заглавие *Intensive Bulgarian* (издаден от The University of Wisconsin Press през 2000 г.), който може да се използва и като самоучител, тъй като съдържа и систематична граматика на българския език във формат, който отчита нуждите на североамериканската аудитория, за която е предназначен. Аз имах честта на доприноса към този учебник като автор на някои от учебните текстове и упражненията към него.

В Канада никъде не се преподава български език на университетско ниво. Доскоро в Университета на Торонто се преподаваше македонски език, но това се дължеше предимно на силната поддръжка на македонската програма (включително и финансова) от страна на македонската емигрантска общност в Торонто. Сайтът на Университета все още оставя впечатлението, че професор Кристина Креймер, която неотдавна се пенсионира, продължава да преподава македонски в университета, но това е анахронизъм.

През моите 25 години като преподавател по славистика в Университета на Калгари имаше само един случай, когато студентка дойде да пита дали не може да изучава български език при нас и аз казах, че може – аз бих могла да преподавам български език. Обърнах се в деканата с въпрос какво трябва да се направи, за да предложим курс по български. Казаха ми, че аз бих могла да предложа такъв курс, ако има 10 студенти, които искат да се запишат в него. Сега времената са други и вероятно, за да се смята за оправдано откриването на нов курс, университетското ръководство би поискало да се запишат минимум 12 души в такъв курс, а може би и повече. Това изискване е неосъществимо, както ще стане ясно по-долу.

В Университета на Калгари, където аз преподавам, има асоциация на студентите от България (<https://www.facebook.com/bgauca/>). Тя имаше стотина членове преди няколко години, когато последно съм я проучвала. На мене ми се е случвало веднъж на 2–3 години да представям на своите колеги резултатите от свои българистични научни изследвания. Няколко пъти съм канила специално и членовете на тази асоциация, но те никога не са се отзовавали на поканата и не са присъствали на тези доклади.

С други думи, интересът към изучаването на българския език **се предхожда** от интерес към България и/или някой аспект на българската култура. Дори етническата българска принадлежност не гарантира съществуването на такъв интерес. Какво може да се направи при това положение? Щом като

1869

изучаването на българския език трябва да се разглежда **не** като начална точка на българистиката извън България, а като нейна цел, която начинаещите българисти могат да осъществят и чрез посещаване на летни курсове в България или по-продължително пребиваване в България и слушане на лекции за чуждестранни студенти вътре в страната, какви трябва да са задачите за популяризирането на българистиката в чужбина?

Моят североамерикански опит подсказва, че българската държава би трябвало да приоритизира поддръжката на краткосрочни командировки на български университетски преподаватели в североамерикански университети. Такова сътрудничество вероятно може да се осъществява и в рамките на програмата *Еразъм плюс* и да има двустранен характер. Основни изисквания за командированите от България отлични преподаватели са: те да имат много добър английски език и способност да се впишат в североамериканската преподавателска етика, която предполага голяма отзивчивост към нуждите на индивидуалните студенти, а също и да могат да преподават по интересен начин, и то на английски език, курсове на начално ниво с широк обхват (тоест *courses without prerequisite*, които току-що постъпилите студенти първокурсници могат да запишат, без да има изискване те да са взели преди това някакви други задължителни курсове). Такива курсове типично имат много студенти (50 – 70 – 100 човека). Примери за подходящи теми на такива курсове биха били: изкуството на траките, предистория и археология на Балканите, многонационална традиционна градска и/или селска култура, историята на българското еврейство, традиционната светска и църковна архитектура, ислям, православие и католицизъм на Балканите, българската народна музика и т.н. Целта на тези курсове би била да представят съответната проблематика по привлекателен начин и да зародят интерес към България.

За да стане възможна такава програма на сътрудничество между български и североамерикански университети, необходимо е между тях да се подпишат договори, които да разрешават различните административни пречки, които обикновено стоят пред такова сътрудничество. Знам, че нашият университет има богат опит в сключването на такива договори с различни университети по света. Но успехът на тия начинания зависи преди всичко от съществуването на преподавател или преподаватели в двата сътрудниещи си университета, които наистина държат на това сътрудничество, искат и могат да вложат необходимите немалки усилия за неговото осъществяване. Такова сътрудничество би могло да включва и участието на североамерикански студенти в някакви експерименти, разкопки или експедиции в България, заедно с български студенти и под ръководството на преподаватели от двата университета. Ясно е, че комуникационното бреме при такова сътрудничество пада върху българската страна, която трябва да играе на чуждо поле и по чужди правила, използвайки изключително английски език за комуникационни цели.

Връщайки се към българския език, искам да подчертая, че аз не го изключвам от общата картина: на студентите в лингвистичните програми в Северна Америка (които са насочени предимно към генеративната лингвистика) към края на обучението се предлагат курсове с примерно заглавие „Струк-

турата на езика X⁴. Вж. в Университета на Калгари: Linguistics 551 Topics in Linguistic Analysis (Linguistic analysis of a language or language family) – вж. пълния списък от курсове по лингвистика в нашия университет: <https://www.ucalgary.ca/pubs/calendar/current/linguistics.html>. Преподавател, командирован от България, би могъл да представи структурата на българския език на студенти четвъртокурсници. Също за напреднали студенти може да има и курсове по по-теоретични теми като например за литературоведи и културолози, курс по делото на Цветан Тодоров и Юлия Кръстева, курс по съвременна българска литература или отделни нейни жанрове и автори (в превод на английски) или курс по българска кинематография или театър.

Тъй като предлаганите курсове имат нужда от време и натрупване на впечатленията, за да си създадат репутация сред студентите, би трябвало един такъв успешен курс (а за успеха на един курс се съди по оценките, които студентите задължително му дават в североамериканските университети) да се повтаря на всеки три години. Така сътрудничеството между два университета може да включва сътрудничество между различни програми на тези университети в различните години.

Тъй като семестрите в Северна Америка са по-къси отколкото в България, става дума за една четиримесечна командировка годишно. Командированият преподавател би водил два различни курса по своята специалност през този семестър: един за начинаещи и един за напреднали студенти.

Мисля, че се налага да опиша малко по-подробно как се изучават чужди езици в Северна Америка, за да стане ясно защо фокусирането върху културата, хуманитарните науки и изкуството ми се струва по-обещаващо, отколкото фокусирането върху езика, който е бил винаги централната грижа на българските лектори в чужбина. Тук следва да поясня, че в Канада български лекторати няма и, доколкото знам, не е имало.

Изучаването на чужди езици в Северна Америка е в криза. Младите хора, чийто роден език е английският и които са израснали в Северна Америка, често имат погрешното усещане, че от една страна, те вече говорят на английски и това им дава възможност да се оправят навсякъде по света, без да знаят други езици, а от друга страна, че изучаването на чужди езици е нещо лесно, което става без усилие от страна на учещия се. Тъй като не са мотивирани от нужда или интерес към чуждите езици, те се отказват много бързо, в първия момент, когато им стане ясно, че научаването на един език изисква много труд. Към това се прибавя и печалният факт, че от около 40 години училищната програма в Северна Америка не включва изучаването на граматиката на английския език. Младите хора стигат в университета, без да имат представа за структурата на родния си език и не разбират граматичните обяснения на преподавателите на чужди езици. Всеки курс по чужд език върви 2–3 пъти по-бавно отколкото в Европа, защото, преди преподавателят да представи на студентите българския (или китайския или френския) глагол и неговите категории като време, лице, число, залог, и др., той трябва да им обясни какво е глагол. Учебник, който се минава в Европа за два семестъра, заема четири в Северна Америка, и то само при положение, че студентите имат повече часове седмично.

Езиците също така се делят от студентите на „лесни“ и „трудни“, „полезни“ и „безполезни“. Славянските езици принадлежат към категорията трудни и безполезни, защото са с относително сложни граматически черти и екзотична лексика, която трудно се запаметява, а пък знанието им не се свързва директно с получаването на някакви облаги. В нашия университет се преподават класическите древни езици, по един семестър някои езици на автохтонното население на Канада и следните живи езици по азбучен ред: арабски, испански, италиански, китайски, немски, руски, френски и японски. Най-популярни сред студентите са японският и испанският език. Всички други езици имат проблем с броя на студентите в трети и четвърти курс и съответно има голям натиск от страна на университетското ръководство тези програми да бъдат съкратени или закрити.

Така от седемте последователни курса по руски език през първия семестър всяка година имаме две групи по около 30 човека всяка, през втория семестър половината са се отказали и продължават около 30 човека или по-малко, на следващата година в третия курс се записват около 15 – 20 студенти и само половината от тях продължават през следващия четвърти семестър от програмата. Между 5 и 10 студенти продължават да изучават руски език през третата и четвъртата година на обучение. Нивото, което те достигат в края на обучението си, ако са посещавали летни курсове по руски език, е В1.

Такова количество студенти прави руската програма нерентабилна от гледище на ръководството на университета. Преди 25 години в Канада имаше 22 пълни университетски програми по руски език и култура, а сега те са 4 – 5, ако смятаме и такива като нашата, които вече не са самостоятелни програми, а са комбинирани с изучаването на други чужди езици.

Друга възможност за включване на българистична проблематика в североамериканските университетски програми дават обзорните курсове. Като пример ще дам моя много успешен курс по постсоциализъм (<https://slllc.ucalgary.ca/manageprofile/sites/slllc.ucalgary.ca.manageprofile/files/unitis/courses/SLAV356.1/W2019/LEC1/SLAV356.1-W2019-LEC1-outline.pdf>). Този курс имаше за цел да представи пространството на бившия Източен блок в Европа и Русия от 90-те години на XX век до наши дни. Аз целенасочено избирах като четива за моите студенти увлекателни текстове на английски език (написани предимно от антрополози въз основа на теренни проучвания) и документални филми, които разглеждат различни аспекти от политическия, културния и обществения живот в Източна Европа. Четохме за падането на Берлинската стена, за живота на хората от двете страни на полско-украинската граница и промените, настъпили когато Полша стана член на Европейския съюз, за семейните ценности в Източна Германия и Унгария, за носталгията към социалистическото минало, за участието на жените в политическия живот в Украйна, за социалистическите традиции в полския миньорски град Нова Хута, за отношенията по време на футболни шампионати между румънски и унгарски младежи в Клуж и за възможностите да се изградят мостове между новите поколения православни, католици и мюсюлмани в днешна Босна. Слушахме песни, които представят ценностите и идентитета на даден народ като песента на Олег Газманов от 2005 г. „Сделано в СССР“. Анализирани

рахме мозайката върху сградата на Националния исторически музей в Тирана. Гледахме филми за ромското и еврейското население в Източна Европа. Оказа се, че за България аз имах възможност да използвам само текстове за самоподпалванията преди десетина години и за последствията от отварянето на досиетата на тайната полиция.

За да може да се включва българска проблематика в такива обзорни курсове, необходимо е българските учени да продължат да полагат усилия да представят резултатите от своите проучвания на английски не само в строго научни, но и в научнопопулярни издания. Ключовите думи тук са „привлекателна картина“ и „увлекателно четиво“.

Необходимостта от популяризиране на българските достижения в публикации на английски език в престижни международни издания обаче не означава, че българската държава не трябва да спонсорира и високо да цени научните публикации на български език. В момента има в това отношение много късогледа политика. Моите български колеги българисти ми разказват за системата от точки, по която тяхната дейност се оценява и която не дава възможност за кариерен растеж, ако човек публикува в България и на български език. Голям е натискът върху тях да се ориентират изключително към публикуване на английски и в чужбина. Тази тенденция е по-отдавнашна в точните науки, отколкото в хуманитарните. Тя вече е довела дотам, че българските учени, които работят в тези области, пишат само на английски и трудно се изразяват на български на професионални теми. Преди години слушах в Канада на конференция един доклад, в който, за моя изненада, стана дума, че пълноценните книжовни езици в света били около 12 (или някаква цифра от този порядък). Това били езиците, които имали възможност със своите средства да изразяват мисли, отнасящи се към всички сфери на човешкото познание. Очевидно е, че за този докладчик българският книжовен език е непълноценен.² С усилията на българската държава тази опасна тенденция към непълноценност се подсилва. Ако искаме да има българистика не само през XXI век, но и през следващите векове, трябва да получават признание, достойно за качествата им, не само трудовете, съобщаващи за достиженията на българската наука в чужбина, но и тези, които се обръщат към българска аудитория. Аз виждам разлика между целите и задачите на тези два вида публикации. Българоезичната хуманитарна продукция може да се заеме с детайлното и всестранно осветляване на проблематиката, а англоезичните работи на същия автор могат да издигат анализа до по-високо ниво на обоб-

² В социолингвистичната литература често се изразява загриженост за бъдещето на езиковото многообразие в условията на господството на английския език в някои сфери, вж. например „the native language could gradually lose its ability to depict new concepts and phenomena alongside their subtle differences. It can become so influenced by English usage that its syntactical characteristics begin to disappear“ (Momen, H. 2009. Language and multilingualism in scientific communication. // *Singapore Medical Journal* 50/7: 655).

щение и да свързват българските явления с техните съответствия другаде по света.

И така, да обобщя. Според мене бъдещето на българистиката в Северна Америка зависи от способността на България да насочи правилно усилията си за представянето на българската наука, култура и изкуство пред широки кръгове от североамериканската младеж и подобряване на сътрудничеството между българските и североамериканските академични среди. Успешното увеличаване на палитрата от университетски курсове, които по един или друг начин включват българска проблематика, ще доведе до разширяване на кръга от млади хора, които ще се ориентират към българистиката. На по-напредналите стадии от образованието си бъдещите българисти ще трябва (както впрочем и досега) да разчитат на ресурсите на българските институции вътре в България.

Олга М. Младенова
Университет на Калгари, Канада

НАУЧЕН ЖИВОТ

Национална научна конференция „Интерпретации и контекстуализации в българската литературна критика“ – втора част

На 12 и 13 май 2022 г. се проведе двудневната научна конференция „*Интерпретации и контекстуализации в българската литературна критика*“, втора част на едноименната конференция, реализирана в първи етап на проекта „Дигитална библиотека „Българска литературна критика“. Проектът, финансиран от ФНИ, се разработва в Института за литература и цели да проучи и експонира за първи път систематизирано в интернет публикационното и архивно наследство на двадесет от най-влиятелните български литературни критици и историци на ХХ век, които представят историята на литературната ни критика в поколения: Александър Балабанов, Боян Пенев, Спиридон Казанджиев, Петко Росен, Иван Мешеков, Цветан Минков, Константин Гълъбов, Васил Пундев, Малчо Николов, Георги Цанев, Димитър Б. Митов, Тодор Боров, Георги Константинов, Ефрем Каранфилов, Стоян Каролов, Минко Николов, Тончо Жечев, Боян Ничев, Кръстьо Куюмджиев и Здравко Петров. Сайтът на проекта – bglitcritics.org – представя делото на всеки един от двадесетте критици в персонален профил, в който, редом със знакови книги, са поместени и по-малко познати и непопулярни текстове, останали непреиздадени и забравени по силата на различни социоисторически или естетически фактори. Важен продукт от работата по проекта е и едноименната изложба в постери, а редом с научноизследователските дейности проектът осъществява и образователни инициативи чрез поредица от лектории с ученици от гимназиален етап, Национален конкурс за младежки критически текст, специализиран докторантски курс и поредица от сборници както с научни изследвания, така и с литературнокритически есета на ученици.

Формален повод за второто издание на конференцията бе поредица от годишнини: 140-годишнината от рождението на Боян Пенев, 130-годишнината от рождението на Васил Пундев, 120-годишнината от рождението на Георги Константинов, 130-годишнината от рождението на Константин Гълъбов и 140-годишнината от рождението на Спиридон Казанджиев – тяхното творческо наследство бе реконтекстуализирано в нови проблемни полета редом

с изследвания върху интелектуалното присъствие и на други литературни и театрални критици от и извън програмата на проекта – Димитър Б. Митов, Георги Цанев, Тодор Боров, Алберт Гечев, Исак Даниел и др.

Първият блок от доклади и презентации на форума бе посветен на делото на критика Васил Пундев. Талантливата му литературнокритическа работа Михаил Неделчев разгледа редом с активната му публицистична дейност в доклада си *Васил Пундев: единство на литературната и политическата личност*, в който документираща откритата и смело защитавана политическа позиция на Пундев, която коства вероломното му убийство. Изследването реставрира събития и спомени около тази трагична кончина, напрежения и братоубийствени акции в редиците на ВМРО, щрихира културния климат в семейството на Пундев, като положи редом и наблюдения върху книгите му, утвърдили го като значим литературовед с широк критически и исторически диапазон – първопроходческите антологии „Първи стихотворци“ и „Периодически печат преди Освобождението“, книгата с портрети на лирици – „Днешната българска лирика“, както и поредицата изследвания върху старогръцката, старобългарската, възрожденската и новата българска литература, театралните му отзиви и рецензии и др. В текста си *Лирика, единичност, различие. Логика на литературния процес в творчеството на Васил Пундев* Венцеслав Шолце изследва възможността за автотекстуален прочит на два Васил-Пундеви текста – литературнокритическо есе за смъртта на Яворов и документално-политическата брошура за убийството на Александър Протогеров, за да изведе начините, по които то интерпретира логическите механизми на литературния процес. Въз основа на наблюденията си Шолце формулира въпроса по какъв начин повторително разпространената представа за смъртта, като прекъсване на историческата последователност, би могла да осветли тъкмо логиката на литературните процеси. Докладът на Андриана Спасова *Боян Пенев и Васил Пундев за възрожденската анакреонтична поезия* си постави за цел да маркира едни от първите критически рецепции – на Боян Пенев и Васил Пундев, за мястото на възрожденската любовна поезия и влиянието на чуждата (предимно новогръцка) анакреонтична лирика у нас. Забележителното творческо наследство на Васил Пундев бе възстановено и в презентация на архивни документи, включващи освен лични и служебни документи, още и ръкописни рецензии, преводи, философски, естетико-теоретически и логически съчинения, изящна ръкописна антология, която той подарява на съпругата си през 1911.

Модулът, посветен на Васил Пундев, естествено бе преход към наблюдения върху Боян Пенев, учител и наставник на Пундев, с когото ученикът влиза нерядко в продуктивни полемики. На фундаменталната „История на новата българска литература“, четиритомна поредица, която друг ученик на проф. Боян Пенев – Борис Йоцов – оформя от лекциите му, посвети обемна разработка Виолета Русева, изследвайки нейния функционализъм, разгледа я като ключово събитие, което конфигурира научното поле на литературната история, превръщайки прегледа на наличната литература в разказ. Изследването

на Иван Русков *Да се завърнеш в бащиния разказ. Захарий Стоянов в библиотеката на Боян Пенев* направи детайлен текстологичен анализ на активната редакторска намеса на Боян Пенев в текста на Захарий Стоянов при неговата ре-публикация в „Походна войнишка библиотека“. Авторът оформи тезата, че „книгата е подложена на нарочна „операция“ с цел новото ѝ тяло да послужи за духовна храна на войника, който участва в операция по „сглобяване“ на тялото на България, чиято цялост е привиждана все откъм „златните времена“, и привежда явления на редакторска намеса, които я аргументират. Основано на богат текст и архивен материал, изследването на Емил Димитров *Боян Пенев и Пенчо Славейков* разглежда многообразните отношения на критика и твореца – сдвоеност, която се превърна в една от най-продуктивните линии във форума – критикът е едновременно приятел, интерпретатор и свидетел на жизнения път на поета, съчетавайки в текстовете си истината, легендата и мита. Докладът на Елка Трайкова *Паметта за Боян Пенев в „Златорог“* прочете паралелно публикациите на Боян Пенев в сп. „Златорог“, които диалогизират и полемизират имплицитно помежду си, формирайки фундаментална литературноисториографска визия в своето синхронно битие. Част от най-тесния интелектуален кръг около Владимир Василев, Боян Пенев създава авторитет на списанието и златорожката общност, споменът за него е ритуално митологизиран, макар и да не остава последователно и неотклонно поддържан. Развитието на драматургията е съществена част от новата българска литература според Боян Пенев и затова той внимателно и скрупулъзно я разглежда в своята „История на новата българска литература“ – тези наблюдения Виолета Дечева развива в текста си *Боян Пенев за мястото на драмата и театъра във формирането на националната култура*. Явленията в драмата ни, този път през погледа на рано отишлия си Алберт Гечев, са тема на доклада на Николета Пътова *Критическият поглед на Алберт Гечев към българската драма* – въпреки че не е театрален критик, той засяга критически много от драматургичните текстове на български автори и тъй като следи и познава много добре актуалната литература, поставя разглежданите драматургични творби в по-широкия контекст на цялостния ни литературен живот. Блокът с критически интерпретации върху драмата включи и доклада на Мариета Иванова-Гиргинова *Исак Даниел за българската драма*, развит върху критико-есеистичния му текст „Българската драма. Опит за психологическо изследване“ („Хиперион“, 1923). Критическото есе разкрива едно непознато лице на режисьора – разполовен между авангардистко-нихилистичния си устрем да разгроми постигнатото в областта на драмата у нас, от една страна, а от друга – да наложи своята визия за стойностна драматическа творба, като работи с любимите на модернистите понятия символ, душа, Бог, национално, вечно, свое, чуждо.

Специален блок с материали бе посветен на Константин Гълъбов – редом с утвърдени учени, изследователи на литературната ни критика, и преподаватели, участие взеха и гимназисти от 91. НЕГ „Проф. Константин Гълъбов“, които бяха подготвили великолепни презентации, посветени на патрона на

училището, на тема „Константин Гълъбов“ и *Константин Гълъбов – всеобхватът на един индивидуален колективизъм*. Екип от ученици представи и цялостен филм със заглавие *Кой е проф. Константин Гълъбов* – документален разказ за живота на големия интелектуалец – писател, критик, идеолог на кръга „Стрелец“, създател на Катедрата по германистика в Софийския университет. Докладите, посветени на делото му, се развиха в съпоставителен и полемичен модус. Изследването на Бисера Дакова *Константин Гълъбов и „плагиатите“ на Гео Милев в книгата „Жестокият пръстен“ (1920)* припомни полемиката с талантливия авангардист Гео Милев относно обвиненията на професора в заемки от страна на поета от стихове на Карл-Михаел Фрайхер фон Левецов, Феликс Дьорман и Карл Фолмьолер, които аргументирано обори. Светла Черпокова изследва идеологическите деформации на критическия текст, съпоставяйки прочитите на живота и делото на Хайне от Константин Гълъбов и Димитър Б. Митов в доклада си *Хайне vs Хайне (Константин Гълъбов и Пешев & Митов)*.

Блокът, посветен на Спиридон Казанджиев, включи изследвания както върху дейността му на критик и анкетър, така и върху философските му разработки. В доклада си *Ars longa vita brevis. Анкетите на Спиридон Казанджиев от 1947 – още едно потвърждение на истинността на древната мъдрост* Мария Огойска привлече множество откъси от непубликувани анкети на философа критик с художници – в 24 въпроса Казанджиев се опитва да улови идентичността на твореца чрез положеността му в природата и изкуството. Майсторството на анкетирането, на превеждането на артиста през опита му да се себеизрази, бе тема на съпоставителния преглед на две книги, в които писатели говорят за себе си – Спиридон-Казанджиевата „Срещи и разговори с Йордан Йовков“ (1960) и доста по-слабо известната „Моят приятел Елин Пелин“ на Змей Горянин, публикувана едва през 2013. Работата на Калин Михайлов *Природа и религия при Елин Пелин и Йордан Йовков* реконтекстуализира отношението на двамата творци към природата чрез и като религиозно оцелостяване на възприятието. Към архивното наследство на Спиридон Казанджиев върна и разработката на Румен Шивачев на тема *Поезията на Яворов според Спиридон Казанджиев*, която съобщава за бележки – разпръснати фрагменти – на проф. Спиридон Казанджиев. В тях той разглежда Яворовата поезия от философско-естетически позиции, като я свързва с християнската религия и философските идеи на Платон, Шилер, Гьоте, Ницше. Работата на проф. Казанджиев като философ и логик бе разгледана от Анна Бешкова в доклада ѝ *Спиридон Казанджиев за предмета на логиката* – изложението представи виждането на Казанджиев, че мислите са независими от индивидуалния когнитивен акт и че преценките са независими от работата на съзнанието.

Работата на конференцията продължи с доклади, посветени на друг критик с юбилейна годишнина – Георги Константинов. В залата бе и неговата дъщеря – доц. Божанка Константинова, дългогодишен преподавател по детска литература в Софийския университет. Обемното творческо наследство на Ге-

орги Константинов бе разгледано от различни ъгли – чрез критическите визии в текстове на Николай Райнов, чрез техниките на творческия портрет – както на Илия Волен, така и на галерия от жени писателки във фундаменталните му трудове от „Българската литература след войната“ (1933) до „Моето поколение в литературата“ (1967, 1970). Текстът на Нина Димитрова *Николай Райнов в критичната визия на Георги Константинов* анализира еволюцията във възприятието на критика толстоист към писателя гностик, неговата толерантност към чуждите идеите и умението на балансираната оценка. Докладът на Дора Колева *За „новия метод“ на портретиста Георги Константинов* съпостави концепцията и реализацията на метода на портретиране, който Константинов прилага при обрисване на писателя Илия Волен, и който се изразява в прилагане на разнообразни жанрови форми и гъвкав аналитичен апарат, разкриващи естетическия вкус на критика и потенциала на аналитичния му дар. Изследването на Петър Михайлов върху литературноисторическите и мемоарни корпуси на Константинов разгледа историческия ракурс, в който критикът вписва и художественото творчество, създадено от жени в нашата национална литература, без да дели литературата на „мъжка“ и „женска“ – възприема я като общ творчески процес, в който жените писателки дават друг нюанс, друг възможен поглед, по-различен акцент на общозначими сюжети, събития.

Конференцията продължи с доклади върху критическото наследство и на интелектуалци извън юбилейната програма. Панорамното изследване на Мая Горчева *Литературната критика на 1930-те: между книгата, вестника и социологията на четенето* очерта активното присъствие на критиката в социалния живот, отражението на естетическия идеал върху медийната популярност, на писателската амбиция спрямо читателското очакване – анализира десетилетие, което бележи разрыв между литературна норма, литературни текстове и рецептивни нагласи. Докладът на София Ангелова *Критикът като металитературна фигура в българската проза* работи върху понятието „металитературна критика“ и идентифицира с него реакции на автори спрямо критически отзиви; обект на интерес бяха употребите на похватите и средствата, които художествената литература предоставя на твореца да защити себе си и творчеството си от необосновани според него критически нападки, а и сам да влезе в ролята на критик. Изключително интригуващо бе проучването на Людмила Малинова, в което тя сподели свои догадки, аргументирайки и отхвърляйки, за това кой критик стои зад инициалите „Н. Р.“ – критик, публикувал във всеки един брой на сп. „Теменуга“ (1909 – 1910) проникателни и ерудирани отзиви, социалнопсихологически анализи, тематично разнообразни статии. Форумът продължи с участия върху други имена от програмата на проекта. За наблюденията на Георги Цанев върху психологизма на Георги Райчев говори Емилия Алексиева в изложението си *Георги Райчев през критическия поглед на Георги Цанев*, като постави в центъра на вниманието си два критически текста на Цанев за белетриста от най-ранната му книга „Писатели и творчество“ (1932) и в редактираното от него списание „Изкуство и критика“ (1943). Сдвоеността

критик – творец бе разработена като културен феномен и в докладите на Радка Пенчева и Антония Велкова-Гайдаржиева. *Тодор Боров и Емилиян Станев* на Радка Пенчева бе литературноисторически разказ за интелектуалното общуване и взаимно допълване между доайена на българската библиографска наука и класика белетрист, ценно свидетелство за което са дневниците на Надежда Станева. Уникалното общуване критик – художник е темата на студията на Антония Велкова-Гайдаржиева *Критикът и писателят. Светлозар Игов и Васил Попов*, която разглежда един от най-плодотворните контакти в българския интелектуален живот и го извежда в теоретичния дискурс на взаимното творческо влияние между критика и твореца. Изследването се развива върху анализа на критическия талант, говори за критическия усет и далновидност, за уникалния насочващ нюанс за художествено ценното, за визионерството в литературния процес, което позволява и точността на критическата оценка. С текста си *Броселиандовата гора на Цветан Стоянов* Димитър Кенанов въведе в духовното пространство на конференцията още едно име, включено в секцията „Литературноисторически форум“ на сайта на проекта, един от първите български мислители, формулирал проблема за отчуждението като социалнопсихологически феномен с художествени рефлексии в „Нишките, които се прекъсват“, проблематизирал фаустовския мотив и феномена на богоотхвърлянето, на секуларизацията. Изучаването на критическата рецепция на детско-юношеската фантастика в периода на НРБ (1950 – 1989) формира важен дял в изследването на културата на едно недалечно, но вече достатъчно отдалечено, така че да позволи научен анализ и оценка, минало. Изследването на Елена Борисова даде автентична информация за динамиката текст – контекст – идеология с всички произтичащи от нея художествени и рецептивни деформации, които оформят проблема за художествените възможности на идеологическата деформация. И тъй като един от инструментите на деформацията е селекцията, социокултурно и темпорално базирана, форумът естествено се разви към двойния проблем за съвременното критическо възприятие и за съвременното възприемане за критика, и то от един важен ъгъл – селекцията при представянето ѝ в учебниците и уроците по литература в днешното българско училище. Изложението на Малина Топова-Иванова *Литературната критика в уроците по български език и литература* засегна самозваното критическо „опериране“ чрез интернет и социалните мрежи, в които „всевалидирането“ създава втори, неофициален, но изключително популярен режим на литературнокритическо битие и битуване. По този характерен начин разговорът за българската литературна критика очерта проблемността на съвременното ни, която фрагментира форума в множество дискусии.

Александра Антонова
Институт за литература, Българска академия на науките

Национална научна конференция с международно участие „Пътят на българската литература за деца и юноши“

На 30 юни и 1 юли 2022 г. в Централната сграда на БАН и Института за литература се проведе Националната научна конференция с международно участие „Пътят на българската литература за деца и юноши“ по проект „Българската литература за деца и юноши XX – XXI в.“, финансиран от ФНИ с дог. № КП-06-Н60/7 от 17.11.2021. В уводното си слово доц. д-р Александра Антонова, ръководител на проекта, представи накратко извършеното през първите шест месеца. Приветствени думи поднесе директорът на Института за литература доц. Пенка Ватова, която отбеляза приемствеността на конференцията и проекта и 15-годишната традиция на конференциите по българска детско-юношеска литература, организирани в Института, които не само консолидират специалистите в тази област, но и я извеждат от схващането ѝ като маргинална, настоявайки на сърцевинната ѝ принадлежност към българската литература, на схващането и разглеждането ѝ като съществена част от литературата, която говори на всички възрасти със специфичен художествен език.

Формален повод за провеждане на конференцията бе поредица от годишнини: 140-годишнината от рождението на Георги Райчев и Добри Немиров; 120-годишнината от рождението на Ангел Каралийчев, Матвей Вълев, Светослав Минков, Здравко Сребров, Георги Гогов Константинов, Фани Попова-Мутафова; 110-годишнината от рождението на Яна Язова; 100-годишнината от рождението на Цветан Ангелов и Цилия Лачева; 90-годишнина от рождението на Димитър Инкьов, Марко Ганчев, Георги Струмски и Никола Русев. Участие в работата на конференцията взеха учени от водещи образователни и научни институции като СУ „Св. Климент Охридски“, НБУ, ШУ „Епископ Константин Преславски“, ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, ЮЗУ „Неофит Рилски“, УНИБИТ, НБКМ, както и писатели, сред които и автори билингви като Елизабета Георгиев от Народна библиотека „Детко Петров“, Цариброд.

Пътят на българската литература за деца и юноши започна своя път на конференцията с критическата си рецепция и особеностите в израстването си на страниците на сп. „Хиперион“, издание също с юбилейна 100-годишнина от създаването си, което, заедно с „Мисъл“, „Развигор“, „Златорог“ и както се оказва според най-нови изследвания, „Философски преглед“, никога не е пренебрегвало българската детска литература и явленията ѝ. В доклада си *Сп. „Хиперион“ за детската литература* доц. Огняна Тенева разгледа

страници с характерния за изданието полемичен език, очерта чрез статии, отзиви и книжни прегледи метатекстово пространство, изградено върху схващането на списанието за връзката между читателските нагласи в различните възрастови периоди, върху убеждението, че зрелият художествен вкус и въобще интересът към четенето са обусловени от художествения текст в детска възраст. Ролята на читанките и христоматиите за създаване на литературния вкус и концепциите на Ангел Каралийчев в съставянето им бе тема на доклада на доц. Елена Азманова „*Читанката*“ и „*Христоматията*“ на *Каралийчев*. Изследователката припомни пътя на детските учебни помагала с автори Петко Славейков, Иван Вазов, Константин Величков, Тодор Влайков, Елин Пелин, Стилиян Чилингиров, Николай Райнов, Йордан Йовков, Багряна, Дора Габе, Калина Малина, Ран Босилек, Димитър Подвързачов, Асен Разцветников, Лъчезар Станчев и др. Докладът поразсъждава върху редица въпроси, доразвити и в дискусиата, а именно как се изгражда литературен канон чрез христоматиите и читанките и как чрез литературния канон се възпитават християнските ценности на идеалния детски свят, как се въвеждат и изграждат за децата образите на християнските светци. Невена Борисова доразви представи за Ангел Каралийчев в изложението си *Възгледите на Ангел Каралийчев за ценността и мисията на детската литература*, като припомни думите му от интервю с Атанас Свиленов от 1962, че един истински писател е чудо. Борисова определи Каралийчев като идеалистичен и интуитивен писател, мистичен дори, който сам се раздвоява в собствената си литература за деца – тя може да бъде предназначена за деца, но и за една универсална възрастово аудитория. Това двойствено схващане и интерпретиране на литературата за деца като литература и за не-деца бе сред водещите концепции на конференцията, доразвита както в следващи изследвания, така и в дискуссионни пространства. Предиобедният панел продължи с още имена от поколението на Ангел Каралийчев, сред които акцент бе поставен върху Светослав Минков и продуктивното взаимодействие между авангардните изразни средства и приказната му поетика – взаимодействия, които по-късно в дискусиата обособиха важната тема за творческите взаимодействия между приказната и фантастичната образност, за естетическите потенциали на изразовата еkleктика. Успоредно с анализа си на авангардните (декоративни) техники на Светослав-Минковата приказка д-р Ана Костадинова припомни в доклада си *Модернизмът Светослав Минков като приказник* и пътя на Светослав Минков, наченал с превода му на Андерсеновите приказки и приказките на Шехеразада, посочи влиянията, които Минков изпитва от Оскар Уайлд, Хофман, Братя Грим. Продуктивна е и Светослав-Минковата сатира на езика на приказката – неговите джуджета припомнят амбивалентната си природа в изследването на д-р Боряна Владимирова *Образът на джуджето в приказките на Светослав Минков* „*Цар Безсънко*“ и „*Джуджето Тинтирин*“: в „*Цар Безсънко*“ джуджето е добро и приспива лошия цар, също поми-

1869

рява животни; в другата приказка Тинтирин е самовлюбено джудже – комунист, което завзема властта и му ръкопляска без причина (през 80-те години революционери в Полша се преобличат като оранжеви джуджета и когато им казват да се махнат, те отвърщат на полицията, че не са хора, а джуджета и не им е забранено да се събират).

От сатирата към идеологическата схема продължи пътят на българската детска литература. Матрицата в авантюрните наративи за деца и юноши от 1960 и 1970-те години бе обект на изследване в доклада на проф. Пламен Антов *Моделът „Деца детективи“*, норма и отклонение: *Гр. Угаров, Цв. Ангелов*. Идеологическите проекции на универсалната авантюрна метафора на търсачеството на съкровища, което довежда до осъзнаването на обществената полза като съкровище и смисъл на усилието, са пародирани чрез играта на търсачество, чрез пародията на класическия авантюрен сюжет, пародия, която докладът проследява чрез компоненти на конструкцията на схемата. В изследването си *Социални роли и екзистенциални хоризонти в лириката на Николай Кънчев за деца* д-р Надежда Стоянова разгледа нееднозначната, проблемна рецепция на произведенията на Николай Кънчев за деца, недооценяването и negliжирането им.

Следобедното заседание на конференцията се завърна към авторите за деца на 30-те години на двадесетия век, като въведе в един „женски“ блок от писателки чрез делото на Яна Язова. В доклада си *Детските творби на Яна Язова* д-р Петър Величков сравни прозата и поезията ѝ за деца и тези за възрастни и отбеляза характерно за текстовете ѝ за деца колебание и взаимопроникване между фолклорната стилистика и психологизма, отклонението от сладникавото клише, работата ѝ с „Блок – Мила“ и оригиналният замисъл на книжката „Лица в черти, стихове и колелца“. Присъствието на Яна Язова в пътя на българската литература за деца бе разширено чрез изследването на етоса на детското в текстовете ѝ, през които доц. Мая Горчева проблематизира разделянето на детско и недетско, уникалното сдвояване на детето като персонаж и читател, извеждането на етиката на индивидуалността. В блока от женски имена в детската литература бяха включени чрез докладите на доц. Людмила Малинова и Петър Михайлов още Екатерина Манчева – една от първите жени, творещи литература за деца у нас, Вера Бояджиева-Фол – немска възпитаничка, която и пише, и преподава; Стефана Цанкова-Стоянова, сестра на Христо Цанков-Дериджан, дейна сътрудничка на сп. „Светулка“, и Вела Благоева, която създава ранния сборник „Подарък за децата“ през 1902 г. и въвежда идеята за общонационален художествен език, като обработва народни приказки, пренаписвайки ги на книжовен език. През мост във времето научната среща се премести към творческото наследство на Петя Дубарова – в доклада си *Огънчето на Поезията в художествената проза на Петя Дубарова* д-р Галина Димитрова тръгна по творческия път на детето чудо в нашата поезия и разви тезата, че всичките прозаически произведения

на Дубарова могат да бъдат насочени както към децата и юношите, така и към възрастните. От изследователския поглед не убягна и развитието на българския куклен театър – във фокуса застана още едно знаково издание, наскоро отбелязало своята 100-годишнина – сп. „Златорог“. В тема на изследването си *Театралните представления за деца. Типология и критическа рецепция в сп. „Златорог“* доц. Мариета Иванова-Гиргинова разви наблюдението, че драматургичните практики у нас стъпват на руска основа и разгледа редица куклени и драматически произведения за деца, като акцентира върху семейния куклен театър на братя Прошек. Д-р Гергана Асенова анализира в доклада си *Идеята за родното в пиесите за деца на Добри Немиров* изданията и текстовете в книгата на Немиров „Пиеси за деца“, излязла за първи път в 1919, повторно издадена през 1932, днес библиографска рядкост. Чрез езика и сюжетите в детската драматургия на Немиров Асенова показва реализацията на дидактическото чрез елементи от българския бит и фолклор, обвързането на пиесите с образователния процес, динамиката на темите с оглед тежкия исторически контекст, в който са създавани, а именно края на Първата световна война.

Развитието на българската детска литература зад граница бе предмет на доклада на доц. Таня Казанджиева *Българската литература за деца извън пределите на Родината* и на презентацията на Елизабета Георгиев *Българска литература за деца и юноши в Сърбия. История, жанрови специфики, тенденции*. Таня Казанджиева представи накратко, в ретроспективен план, известни автори на литературата за деца на български език в Р Сърбия след втората половина на ХХ в., които имат свой специфичен път, свързан и с традициите на детската литература у нас. Доц. Казанджиева представи и творчеството на един от най-значимите автори на литература за деца на български език днес в Р Сърбия, Елизабета Георгиев. Акцентът върху нейните произведения даде възможност да се очертае изявата на канона в небългарска езикова и културна среда, както и посоките на развитие на тази литература в началото на ХХI в. Самата Елизабета Георгиев, от своя страна, представи историята, жанровите специфики и тенденции на литературата за деца и юноши на български език в Сърбия, началото ѝ, свързано с детското списание „Другарче“ (1962 – 2012) и развитието ѝ днес в списание „Фарче“. Сред малкото автори, пишещи за деца и юноши на български език в Югославия, по-късно Сърбия, тя открии няколко имена – Милорад Геров, Снежана Виданович, Александър Дънков, Денко Рангелов и единствено активната към момента Елизабета Георгиев. Докладът на проф. Евдокия Борисова и доц. Мая Горчева *Смъртта на автора и дилемите на редактора в раждането на една детска поетическа книга* постави въпросите от естетико-рецептивистко, литературоведско и морално естество, които възникват пред съставителите, редактора, художника и издателя, влизаци в ролята на креативни интерпретатори при издаването на ръкопис след смъртта на автора.

В обзорния си доклад *За някои български творци и пътя към сърцата на децата* д-р Елена Давчева направи един своеобразен панорамен преглед на творческите пътища на писателите юбиляри, присъствието им в три читанки и възможностите на читателската им рецепция. Д-р Росица Чернокожева изследва творческите приключения на Лиско в 10-те повести за любимия детски герой, включени в 8-ми том на последното издание на произведенията на Борис Априлов. В текста си *Лиско на Борис Априлов, или креативността на приключенията* Чернокожева акцентира върху заложените в приключенията на лисичето екзистенциални въпроси, които детето от ранна възраст, с оскъдения си опит, се стреми да разреши: въпросите за приятелството, забраната, социалната норма. Изтъкна се специфичният стил на Борис Априлов – езоповският език, нонсенсът, неологизмите, каламбурите и хуморът. Писателската фигура на Емил Коралов бе интерпретирана през основополагащата му роля в българската детско-юношеска фантастична проза – в доклада си *Фантастичният свят на Емил Коралов* д-р Елена Борисова маркира и читателската рецепция на историите за Жари и Морското момиче и изследва трансформацията на фантастичния образ от приказан към научнофантастичен. На Георги Райчев, който е сред юбилярите тази година, бяха посветени два доклада: в изследването си *Един текст – два варианта („Снаха лястовичка“)* Емилия Алексиева съпостави детайлно два варианта на текста: фолклорната легенда, публикувана през 1940 г. в издателство „Хемус“, и архивния ѝ вариант, от който писателят се е отказал. Съпоставката отваря проблемно поле за дискусии върху извършените редакции, тъй като разкрива, че архивният текст е по-подробен, по-конкретен и по-богат на детайли. В него постъпките са по-добре мотивирани, социалната среда – по-добре очертана, а психологизмът – по-дълбок. В текста си *Антиприказката „Майчина клетва“ на Георги Райчев и нейната модерна регресия* доц. Румен Шивачев засегна въпроса за двойственото, негативно-позитивно отношение на майката към децата ѝ през психоаналитична трактовка, основана на схващанията на Юнг, Бетелхайм и др. В своя естетико-психологически анализ Шивачев интерпретира възможната антиприказка с негативен край, художествените инструменти на дидактизма. Идеалният детски свят на християнските ценности бе разгледан в неговата социалистическа версия, в която дидактиката говори чрез/на идеологически език: в доклада си *Идеалният свят на Надя Трендафилова* доц. Александра Антонова запозна с една по-слабо изследвана писателка от Габрово и нейни стихове, приказки и пиеси за деца от 1950-те и 1960-те години. Като разгледа редица символно-идеологизирани реалии на социалистическия живот и функционирането им в художествена среда, изследователката предложи тезата, че в посочените текстове на Надя Трендафилова социалистическият свят на детето е не просто идеалният, т.е. живеещият в представата детски свят, който самото дете желае и трябва да създава, но е сбъднатият идеален детски свят, светът, в който представа и ре-

алност еклипсират, светът, който детето трябва да поддържа, развива, брани.

В своя обзор *Днешният български автор на литература за деца в променящия се глобален свят* писателката Весела Фламбулари задава въпроса колко актуална е българската детска литература днес, как тя отразява тревогите на днешния свят, които рефлектират и у децата, днес по-информирани от всякога. Чрез проблема за българчетата в чужбина, които са изправени пред въпроса за своята народностна идентичност, Фламбулари постави въпроса национална или глобална е българската литература за деца. „Вярвам, че фантастичният елемент е решението, той заляга в основата на съвременното авторско творчество. Актуалните теми понякога ограничават и насочват към дидактика. Светът се нуждае от авторовата чувствителност, изразена искрено, по теми, които са изконни“. Посочена беше и важната роля на Международния ежегоден фестивал на детската книга в гр. Сливен за развитието на съвременното творчество за деца и критическата му рецепция.

Александра Антонова

Институт за литература, Българска академия на науките

Росица Чернокожева

Институт за литература, Българска академия на науките

Международна конференция, посветена на Отец Паисий Хилендарски и създаването на „История славянобългарска“

На 15 и 16 септември 2022 г. в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ се проведе научен форум с международно участие на тема „Монашеството и българската историопис от XVIII в. – извори, употреби, интерпретации“. Той бе посветена на 300-годишнината от рождението на Отец Паисий Хилендарски. Форумът бе организиран от Софийския университет, Факултет по славянски филологии¹, и от Зографската света обител. В програмата бяха включени 32 доклада, като освен учени от България участваха и представители на университети в Англия, Белгия, Германия, Гърция, Италия². Конференцията бе открита от декана на Факултета по славянски филологии доц. д-р Бойко Пенчев и от иеромонах Атанасий от името на манастирското братство.

Пленарната секция включваше три доклада. В първия доклад, озаглавен *Типове подходи към разбиране на „История славянобългарска“ и въобще на историята*, иером. Атанасий представи три основни гледни точки към историята. Първата от тях той определи като етноцентрична, втората – като изхождаща от понятието за „въобразени общности“, и третата – като еклисиологична. Акцентът бе поставен върху третата, чрез която се превъзможват някои ограничения на първите два типа визия. По-конкретно – единството на членовете на Църквата не е въпрос на обща идеология, то е онтологично единство в Христовото тяло, което надскача всякакви етнически и идеологически различия. В този смисъл светците са висш критерий за историческия разказ и неслучайно последната глава в „История славянобългарска“ е посветена на тях. В следващия доклад *Дидактика и история в текстовете на Паисий Хилендарски и Йосиф Брадати* Аделина Ангушева-Тиханова съпостави начините на конструиране на творбите на двама монаси от втората половина на XVIII век – хилендарския монах Паисий и рилския монах Йосиф Брадати. Тя видя приликите в акцентите върху християнски поучения за преодоляване на неразумността и заблудата, в наставления чрез примери за образцов християнски живот, в концепция за ролята на знанието, а също

¹ Организирането на конференцията бе подкрепено от Фонда за научни изследвания на Софийския университет по Договор № 80-10-74/10.05.2022 г. Настоящата информация също е част от работата по този проект.

² Програмата на конференцията е достъпна тук: https://www.slav.uni-sofia.bg/images/forumi/Conference_program_Paisiy.pdf?fbclid=IwAR0PtrdHSQybxIIh23j6EzaSH1HM2JLjdgAt99LkD2Df-adDSxZbBv3m9M.

откри приликите в начина на разпространение на тези творби, предизвикан от самите тях: отворена традиция, активен диалог на преписващия с текста и пр. Третият доклад на Лилия Илиева, озаглавен *Мавро Орбини и Цезар Бароний в превод: съпоставка с езика и правописа на Паисий Хилендарски*, дискутира различни страни и пластове в езика на „История славянобългарска“, дължащи се както на средата, в която живее монахът (роден говор, език на монашеската общност), така и на изворите, които използва (църковнославянски, руски, славеносръбски и др.).

На извори, свидетелстващи за отношението към историята в Европа, главно сред православните славяни и българите през Късното средновековие и най-вече през XVII – XVIII в., бяха посветени няколко доклада. Александър Николов говори за изворите на Отец Паисий, както и за споменаването на българите в средновековната и ранномодерната историография. Димитър Пеев се спъра на *Стематографията* като извор на „История славянобългарска“ и на отношението на Отец Паисий към нея. Олга Смолина анализира отношението на православни богослови към етносите и идентичността. На изворите за предполагаемото икономство на Отец Паисий в Куч се спъра Кета Мирчева. Генчо Банев ситуира „История славянобългарска“ и живота на Отец Паисий в контекста на културата и мисленето на Балканите на XVIII век.

Други доклади дискутираха отделни теми, образи, мотиви в отец-Паисиевата творба, често в съпоставка с други текстове. В доклада на Николай Чернокожев фокусът бе върху монасите в „История славянобългарска“, а на Любка Ненова – върху славянските учители. Николай Аретов говори за границата между религиозно и светско в повествованията на Отец Паисий и Отец Софроний Врачански, а Десислава Лилова се спъра на въпроса за етногенезиса на българите в „История славянобългарска“ и разликите в интерпретирането му в следходната епоха. Надежда Александрова откри влияние на Паисиевата история върху Софроний Врачански в превода на „Система мухаммеданская и религия их“ при представяне на причините и последствията от турското нашествие, а Владимир Игнатов сравни Паисиевите риторически стратегии в Предисловието с идеите за значимостта на родния език и за ролята на историята в последната част на Разговорник от 1835 г. на Христати Павлович. Темата на Елена Хаджиниколова бе образът на св. Йоаникий Девички в Косово (края на XIV в. – началото на XV в.) според „История славянобългарска“ и според сръбските архиви. Андриана Спасова говори за „Найден-Геровия исторически разказ“, създаден в контекста на романтичния исторически концепт и на възрожденските идеали, и отношението на Геров към „История славянобългарска“ (знае се, че той е направил препис на Паисиевата творба), в която вижда патриотична тенденция. Камелия Христова, имайки предвид „История славянобългарска“ като историческа творба, зададе въпроса *Как се пише манастирска история? (Из историята на Рилския манастир)*.

Голяма група доклади проследиха разпространението на версиите на „История славянобългарска“ и на нейните преработки (компиляции) в ръкописната традиция, както и свидетелствата за техните преписвачи и читатели. Към тези доклади се числи изследването на Даринка Караджова, в което тя направи нови идентификации на почерци на преписвачи, като очерта процеса на смяна на ръцете – на учител и ученици при преписването на „История славянобългарска“ (Отец Харитон и неговите питомци). Мариана Дамова представи сайта „География на духовността“ с интерактивни карти, даващи представа за движението на преписите на Паисиевата „История“. Десислава Узунова обобщи сведенията за читателските предпочитания на българите, като съпостави данни за разпространението на „История славянобългарска“ и на сбирките с „Чудеса Богородични“. Елена Узунова и Маргарет Димитрова разгледаха исторически свидетелства за един от преписвачите, създал нова версия – Отец Пантелеймон Хилендарец. Атанаска Тошева бе избрала тема *Обогатеният прочит на „История славянобългарска“ в т.нар. Рилска преработка от 1825 г.* Лъчезар Перчеклийски и Мариана Керанджиева разграничиха книжовните от народните елементи в езика на Ахтаровия царственик от 1844 г. Маргарет Димитрова обобщи сведенията за текстовите особености на запазените „Дряновски препис“ по данни от запазените негови апографи. Петко Петков говори за *Zaropismo* на отец Едоардо Валпа (т.нар. павликянска преработка). Мария Пилева се съсредоточи върху Болградския препис.

Кръг доклади обсъждаха възприемането на Отец-Паисиевата творба в различни контексти, конструирането на смисли и интерпретации. Мила Кръстева озаглави изложението си „Йеромонах Паисий проигумен Хилендарски. Въобразеният...“. Раймонд Детрез представи теорията на Мирослав Хрох (Miroslav Hroch) за фазите на формиране на нациите през XIX в. и как се съотнася тя с отношението към „История славянобългарска“ в българска среда. Катя Станева бе избрала тема *Дебатът за Паисий от 1996 г. насетне (нови, юбилейни прочити и неюбилейни изследвания)*. За различни научни и популярни конструкти, очертаващи мястото на Отец Паисий в „историческия и културния канон“, говори Димитър Атанасов, Сирма Данова показва отпечатъка на идеологически парадигми върху филма за Отец Паисий („Легенда за Паисий“, 1962) от времето на социализма.

На конференцията си дадоха среща различни научни подходи към „История славянобългарска“ и към конструираните светове около нея в българската историография, култура и литература. Дискусиите по време на форума допринесоха за по-пълното и ново осмисляне както на християнския контекст, в който тя е създадена, така и на отношението към нея в различни епохи, среди, културни и научни парадигми.

Маргарет Димитрова
Факултет славянски филологии,
Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Шестнадесети Цар-Шишманови дни в Самоков на Асоциация за антропология, етнология и фолклористика „Онгъл”, 30.09 – 02.10.2022 г.

В периода 30 септември – 2 октомври 2022 г. се проведеха XVI Цар-Шишманови дни в Самоков. Научното събитие бе организирано от Асоциация за антропология, етнология и фолклористика „Онгъл“ и подкрепено финансово и организационно от Община Самоков. То бе посветено на 300 години от рождението на преп. Паисий Хилендарски (Самоковска епархия, 1722 г.), 200 години от издаването на „Додатък към Санктпетербургските сравнителни речници на всички езици и наречия, с особен оглед към български език“ от сръбския езиковед и фолклорист Вук Караджич (1822 г.) и 140 години от рождението на българския езиковед, славист и етнограф чл.-кор. акад. Стоян Романски (1882 – 1959)

В програмата бяха включени:

1. Международен научен симпозиум на тема „Етнос и култура: между локуса и универсума“ с участието на учени от различни изследователски и образователни институции от България и гост автори от Република Северна Македония, Република Сърбия и Украйна;

2. XVII фестивал на културно-историческия и природонаучния късометражен филм и фотография „Балканска културна филмотека“;

3. Церемонии по награждаването на изявени етнологи, медиевисти и археолози с годишни награди на имената на проф. дфн Тодор Иванов Живков, сем. Добреви и Асоциация „Онгъл“.

Участниците в симпозиума работиха по следните тематични направления: етнос и менталност, езици на културата, полетата на етнологията, ономастично пространство на етноса, локус и универсум в културата, етнос и сакрална география, ранните етноси на Балканите, етнология на старата литература, етнология на фолклора, „етничният синдром“ (по Т. Ив. Живков) – 30 години по-късно.

В първото заседание на първия работен ден, посветено на делото на преп. Паисий Хилендарски и научните приноси на чл.-кор. акад. Стоян Романски, доклади изнесоха доц. д-р Константин Рангочев (Институт по информатика и математика при Българската академия на науките, Асоциация „Онгъл“) – *Самоков и въображаемият въпрос за родното място на св. Паисий Хилендарски*; доц. д-р Димитър Ив. Добревски (Национална художествена академия), Русана Голева (София) – *Св. Паисий Хилендарски в изобразителното изкуство и иконописата*; проф. д-р Маргарет Димитрова (СУ „Св. Климент Охридски“) – *Разпространение на Софрониевата редакция на „История*

славянобългарска”; Иван Ненов (Самоков) – „И от многое желание що имех...“; гл. ас. д-р Ивета Рашева (Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“) – *За една късна и неизвестна поема за Паусий Хилендарски от Михаил Ковачев (1962 г.)*; Иванка И. Иванова (София) – „Браилски историйки“ на Стоян Романски; д-р Росен Р. Малчев (Асоциация за антропология, етнология и фолклористика „Онгъл“) – *Етнографското изследване на Самоков (1943 г.) от Евтима Михайлова Хаджихристова (Анева)* – книга първа от предстоящата научна поредица „Самоков и самоковци“.

Второто заседание протече в две секции. Едната от тях премина под знака на дебати, свързани с проблеми на ранната история и археология, реставрация и дигитализация на недвижими културни паметници от балканските земи. В него се включиха колегите Николай Сивков (Перник) – *Отражение на пространството и времето в един древен менхир*; д-р Димчо Радев (София) – *Тракийските олтари – теренна реставрация, значимост, опазване*; проф. д-р Трайче Нацев (Университет „Гоце Делчев“ – Щип, Р. Северна Македония) и д-р Душко Цветанов (Национална институция Институт за опазване на паметниците на културата и музей – Струмица, Р. Северна Македония) – *Приказ на градежна техника скриен сантрач систем (Semi opus cloisonné сит lignit) кај средновековни сакрални и профани објекти во Струмичкиот регион*; Емил Сламков (Национална институция музей Гевгелия, Р. Северна Македония) – *Првични резултати од истражувањето на локалитетот Брданов камен*; д-р Веселин Хаджиангелов (Исторически музей – Самоков) – *Археологическите проучувања в с. Сухаче – проект за ревитализиране на античното културно наследство*; д-р Любомир Цонев (София) – *Софийските таби и редуги: појава и днешно състояние*; д-р Сотир Иванов (Министерство на културата на Р. България) – *Новата експозиция на НПМ „Самуилова крепост“ – синтез на класически и съвременни техники при визуализация и дигитализация на исторически личности и събития*; о. Дилян Цветков (Православен храм „Св. пророк Илия“ в кв. „Княжево“, София) – *Свети Илия и Бали ефенди. Една история за съжителството на две вероизповедания*.

Във втората секция вниманието на учените бе насочено към православната иконография, живописата и фотографията, обединени от темата „Образ и изображение“. Свои текстове представиха: гл. ас. д-р Владимир Димитров (НБУ) и д-р Росица Манова (УНИБИТ) – *Стенописи от Коста Геров-Антикаров в района на Самоков и проблемът за опазване на културното наследство*; Теодор Пеев (Асеновград) – *Известно и неизвестно за Алекси Атанасиу Зограф*; Илия Борисов (Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей при БАН) – *Живописни произведения от фонда на Национален етнографски музей – София*; д-р Силвио Томов (Исторически музей – Самоков) – *Снимки без фотоапарат*.

Представен бе и 21 брой (2022) от електронното международно реферирано за етнология, медиевистика и археология списание „Онгъл“ на тема:

„Музеи и публикации – общуване във време на криза“ (<http://www.spisanie.ongal.net/broi21.html>) със съставители Силвия Трифонова-Костадинова и проф. д-р Николай Ненов от Регионалния исторически музей – Русе.

Вторият работен ден започна с текстове за резултатите от актуални теренни проучвания сред общности и в архиви: гл. ас. д-р Лина Гергова и гл. ас. д-р Яна Гергова (Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей при БАН) – *Българските общности в Обединените арабски емирства: локални специфики*; Искра Тодорова, Биляна Тодорова, Силвия Трифонова-Костадинова, проф. д-р Николай Ненов (Регионален исторически музей – Русе) – *Фолклорни разкази и образи на наследството от Пороище/ Арнауткьой до Разград*; гл. ас. д-р Григор Хар. Григоров (Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей при БАН) – *Плачи камък и... Триумфалната арка*; гл. ас. д-р Вяра Калфина (СУ „Св. Климент Охридски“) – *Войната като неслучила се сватба: осмисляне на въоръжената колизия като неуспешно роднинско свързване в античната митографска традиция*; Десислава Тихолова (Регионален исторически музей – Русе) – *Вина и наследство. Съвременни мемориални практики в Германия. Част 3*; Биляна Тодорова, Симона Петрова (Регионален исторически музей – Русе), Ирина Стоянова, Климент Малчев (Семинар по практическа етнология и фолклористика „Проф. д-р Иван Шишманов“) – *Етнологически теренен отчет (ЕТО). Епиграфската и археографска експедиция на Асоциация „Онгъл“ в православни храмове от Самоковската духовна околия, 2022 г.* Специално внимание заслужи презентацията на гл. ас. д-р Владимир Власков (Национален институт по геофизика, геодезия и география при БАН) – *Война и климат – климат и война*, посветена на климатични аспекти на военния конфликт в Украйна.

В следващото заседание вниманието бе съсредоточено върху непубликувани факти и изследователски проблеми от сферата на песенната фолклористика: доц. д-р Веселка Тончева (Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей при Българската академия на науките) – *„Фата идет от Дунав на вода, Салъко идет от Солуна града“ – географски и пространствени представи в песенни текстове от областта Голо Бърдо, Албания*; проф. д-р Тодор Моллов (ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“) – *Фолклорната балада „Девер и мечка стръвница“ (Инвариантни идеи и митопоетична образност)*; проф. д-р Александар Димитриевски (Университет „Св. Кирил и Методий“ – Скопие, Р. Северна Македония) – *Машката вокална традиция од село Истибања, Виничко*.

В края на втория ден от конферентната работа бяха разисквани въпроси от познавателното поле на етнолингвистиката и лингвокултурологията. Свои текстове прочетоха: Снежанка Генчева (Силистра) – *Клетвата на българите от Добруджа според народните песни и архивни материали от Силистра и от с. Липница, окръг Кюстенджа*, гл. ас. д-р Магдалена Абаджиева (Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ при БАН) – *Представя-*

не на проекта „Дигитален диалектен интерактивен речник за деца“ (www.dialektizadeca.com), реализиран от екип на Института за български език с подкрепата на Национален фонд „Култура“; гл. ас. д-р Яна Сивилова (СУ „Св. Климент Охридски“) – *Един възрожденски текст и неговата фразеология – между интернационалното и локалното*; проф. д-р Владимир Пенчев (Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей при БАН) – *Употреби на паремии в съвременните медии*; доц. д-р Красимира Петрова (СУ „Св. Климент Охридски“) – *Концептът ‘глупак’ в българската и руската лингвокултура*.

В третия ден на вниманието на участниците в симпозиума бяха предложени текстовете: Иванка И. Иванова (София) – *До Слънцето и назад*; д-р Деян Крстич (Народни музей Зайчар, Р. Сърбија) – *Трагови култа женског аграрног божанства у балканској традиционалној култури II*; Юлия Хлистун (Източноукраински национален университет „Володимир Дал“, Украйна) – *Modern trends in the paintings of Orthodox churches in the East of Ukraine*; д-р Иво Братанов, старши учител в Средно училище „Христо Ботев“ – Русе) – *Езикът на Христаки Драганович (Морфологични особености)*; доц. д-р Константин Рангочев (Институт по информатика и математика при БАН, Асоциация „Онгъл“) – *Представяне на фолклорни знания в дигитални библиотеки – методология и изводи*.

В програмата на Балканската културна филмотека за 2022 г. бяха прожектирани: „Via sacra“ – научнопопулярен филм за сакралните места в района на Асеновград (режисьор и сценарист Цветан Симеонов (2020 г.); продукциите на Регионален исторически музей – Русе „При аязмото на Света Марина, Пороище до Разград“ и „Фестивал на обредния хляб“ (2022); образователни филми по проекта „Занаятите: между музея и съвременността“; документално-публицистичният филм „С Теодор Пеев от рода на Стою Шишков и панагюрския род Хаджипееви“.

По време на XVI Цар-Шишманови дни в Самоков бяха присъдени ежегодните награди за принос в българската хуманитаристика.

Техни носители станаха:

– г-н Георги Захов – на името на Мария Йончева за особени заслуги при изследването и популяризирането на традиционната самоковска култура;

– г-жа Иванка И. Иванова – на името на проф. д-р Тодор Ив. Живков за принос към българската и балканската етнология и медиевистика;

– д-р Росица Манова – на името на Бойка и Димитър Добреви за изявен млад изследовател в областта на етнологията и медиевистиката;

– образователни филми по проекта „Занаятите: между музея и съвременността“, финансиран от Национален фонд „Култура“ по програма „Културно наследство“ (2021 г.) – за културно-исторически и природонаучни късометражни филми, фотографски експозиции и изложби от програмата на Балканската културна филмотека, XVII сезон.

Шестнадесетото издание на ежегодните Цар-Шишманови дни в Самоков на Асоциация „Онгъл“ предложи на участниците в него – автори, слушатели и зрители, интересна и разнообразна научна програма, която отразява приоритетите на българската и световната хуманитаристика в третото десетилетие на XXI век, и същевременно утвърди мястото на неправителствения сектор в процесите на глобалния научен обмен на идеи, концепции, евристични модели на развитие.

**Росен Р. Малчев, Асоциация за антропология,
етнология и фолклористика „Онгъл“**

**Константин Рангочев, Институт по математика
и информатика, Българска академия на науките**

Международна конференция „Просопография на средновековна България“, 7 – 8 октомври 2022, София

На 7 и 8 октомври 2022 г. се проведе международната конференция „Просопография на средновековна България“, която бе организирана от секция „Средновековна история“ към Института за исторически изследвания – БАН със следния организационен комитет: проф. дин Илия Г. Илиев, доц. д-р Сашка Георгиева, гл.ас. д-р Кирил Ненов. Конференцията бе резултат от осъществяването на едноименния проект „Просопография на средновековна България“, финансиран от ФНИ към МОН по договор № КП-06-Н60/12 от 22.11.2021 г. На поканата се отзоваха освен учени от институцията домакин и изследователи от други изследователски звена като: Институт за балканистика с Център по тракология „Проф. Александър Фол“ – БАН, Кирило-Методиевски научен център – БАН, Институт за изследване на изкуствата – БАН, Институт за литература – БАН и Център за славяно-византийски проучвания „Проф. Иван Дуйчев“. Доклади изнесоха също и представители на редица университети от страната и от чужбина: Софийски университет „Св. Климент Охридски“, Нов български университет, Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“, Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“, Лодзки университет (Полша), Белградски университет (Сърбия), Виенски университет (Австрия) и Мичигански университет (САЩ). Интересната и важна тема привлече на конференцията повече от тридесет учени.

Официалното откриване на събитието поради заболяване на доайена на секция „Средновековна история“ към ИИСТИ проф. дин Илия Г. Илиев бе осъществено от ръководителя на проекта „Просопография на средновековна България“ доц. д-р Сашка Георгиева и от член на екипа – гл.ас. д-р Кирил Ненов. Двамата отдадоха дължимата почит на покойния проф. дин Иван Божилов, който пръв заговори за необходимостта от създаването на подобен проект още през 90-те години на миналия век. Бяха разяснени намеренията на екипа, свързани с осъществяването на тази голяма задача. Накратко беше представен идейният замисъл на проекта „Просопография на средновековна България“ – да представи зараждането и развитието на средновековното българско общество през призмата на личностите и социалните групи, които го съставляват, като документира съществуването на всички средновековни българи, споменати по име или анонимно в изворите, и посредством структурирана просопографска база данни да осветли участието им в политическия, социалния, икономическия, духовния и културния живот през периода V – XIV в.

Програмата на конференцията предвиждаше по две заседания на ден, всяко с по осем доклада, а дискусиите се провеждаха след всеки четири доклада.

Първото заседание бе председателствано от доц. д-р Сашка Георгиева, а четенията бяха открити с доклада на доц. д-р Пенка Данова от ИИСТИ *Въобразени личности в Българското средновековие според италианската историографска традиция*, в който авторката направи опит да открие следите на български крал – литературен герой в италиански рицарски романи от Късното средновековие. Последва докладът на проф. дин Лиляна Симеонова от Института по балканистика с Център по тракология „Проф. Александър Фол“ *Просопографски данни от Чивидалското евангелие и „римската политика“ на княз Борис I*. В него бе представено самото Чивидалско евангелие като извор, мястото на българските приписки в контекста на всички бележки, оставени по страниците на този ръкопис, както и просопографски анализ на съдържанието на българските приписки от IX в. Гл.ас. д-р Владимир Ангелов от ИИСТИ изнесе доклад на тема *Сръбски бегълци и пленници в Първата българска държава*, в който се спря на сведенията за всички лица от Сърбия, които се озовават в българските предели като политически бегълци или пленници. С изключително внимание бе изслушан докладът *Просопография на лицата от Българската православна църква през Средновековието. Общи положения* на доц. д-р Бистра Николова от ИИСТИ, която, въз основа на богатия си опит по тази тема, бе написала истински трактат с ценни теоретични насоки за групиране, подреждане и представяне на биографиите на духовните лица. В своя доклад *Приноси към просопографията на Самуилова България* доц. д-р Георги Н. Николов от СУ „Св. Климент Охридски“ анализира изворите за семейството на комит Никола и неговите синове, т.нар. Комитопули, и изложи хипотезата, че Самуил може да не е бил най-малкият от четиримата братя, а всъщност най-големият, т.е. първородният син на комит Никола. Ас. д-р Симеон Антонов от ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“ прочете доклад, написан в съавторство с проф. д-р Николай Кънев от същия университет, на тема *Кой е засвидетелстваният с печат като протоспатарий Аарон?* В резултат на привличане на много извори и задълбочен анализ докладът проследи различните възможности за идентификация на протоспатарий Аарон, който според авторите по всяка вероятност е личност, свързана със сина на Иван Владислав Аарон, но притежателят на печата не е бил самият Аарон. Някои аргументи в доклада предизвикаха критичните бележки на проф. Лиляна Симеонова, но младият учен убедително защити своето становище. Д-р Григори Симеонов от Виенския университет прочете доклада *Антропонимията в Северна Македония през XI – XIII в. Тенденции и фактори* и благодарение на разностранен анализ на имената, включени в данъчните регистри на селището Палеокастро с пъстър етнически облик, успя да създаде една жива картина на ежедневието на обикновените хора, за което иначе липсват всякакви други източници на информация.

Следобедната сесия на първия ден мина под председателството на доц. д-р Димитър В. Димитров от ПУ „Паисий Хилендарски“, който прочете и първия доклад от нея със заглавие *Просопографски бележки за Теодор-Петър*. Структурата на съобщението му следваше структурата, възприета като модел от екипа на проекта „Просопография на средновековна България“ и беше илюстрация как съсредоточаването върху изворите за конкретната личност може да разклати установени хипотези като например тази, че Асен е изпълнявал по-важна роля от брат си Петър при възстановяването на българската държавност през XII в. Нови хипотези предложи и д-р Калин Йорданов от Института за балканистика с Център по тракология „Проф. Александър Фол“ за произхода на родопския властелин Алексей Слав в доклада си *Към генеалогията на деспот Алексей Слав*, който обаче бе последван по-късно от критични хронологически уточнения на проф. д-р Георги Н. Николов. Докладът на доц. д-р Сашка Георгиева от ИИСТИ *Съпругата/ите на Стефан Владислав* изложи изворите и аргументите, на които се базират различните хипотези за самоличността на Белослава, съпруга на Стефан Владислав, появила се в документи от 1281 и 1285 г., а заключението ѝ, че засега е невъзможно името Белослава да се използва безусловно за обозначаване на българската принцеса, дъщеря на цар Йоан Асен, омъжена за сръбския крал Стефан Владислав, бе ярка илюстрация на приетата в проекта „Просопография на средновековна България“ твърда линия информацията да се представя с ясно разграничение между факти и хипотези. Предвиденият за събота доклад на проф. д-р Ивайла Попова от СУ „Св. Климент Охридски“ *Още веднъж за българина Йосиф II, патриарх на Константинопол, 1416 – 1439 г.*, прочетен ден по-рано от предвиденото, предложи ново четене и тълкуване на информацията, която представя Йосиф II като незаконен син на Шишман. Последваха докладите на двама чужденци: доц. д-р Кирил Маринов от Лодзкия университет и д-р Ян Младжов от Мичиганския университет. Полският учен бе съсредоточил вниманието си върху личността на един кратко властвал български цар, разгледана в доклад, озаглавен *Отново за Мицо/Мичо Асен и неговото място в българската средновековна история*, а американският му колега бе събрал в доклада си *Certain and possible lines of descent from the monarchs of medieval Bulgaria among the European aristocracy* десетки имена на владетели от цяла Европа, за които смята, че биха могли да имат генеалогични връзки със средновековните български владетели.

Конференцията продължи в събота сутринта под председателството на гл.ас. д-р Деница Петрова (която замести председателството на болния по това време гл.ас. д-р Владимир Ангелов) с изключително интересния доклад на гл.ас. д-р Кирил Господинов от СУ „Св. Климент Охридски“ *За професията и съсловната принадлежност на бунтовника Лаханас („Ивайло“)*, в който авторът, въз основа на обстойно проучване на различни извори, очерта същността на социалния статус на Лаханас като наемен работник и аргументира хипотезата за неговия нисък произход, подчертавайки, че изворите не

позволяват да се предполага принадлежност към аристокрацията. Последва докладът на гл.ас. д-р Деница Петрова от ИИСТИ *Яков Светослав – един руски аристократ в борбата за българския престол*, в който бе очертана ролята на Яков Светослав като независим владетел от втората половина на XIII в. На друга важна политическа фигура от края на същото столетие бе посветен докладът на доц. д-р Красимир Кръстев от СУ „Св. Климент Охридски“ *Просопография на крънския деспот Алдимир, брат на българския цар Георги I Тертер (1279/80 – 1291/2)*. Доц. д-р Елена Костова от ИИСТИ прочете доклада си *Портрети от Рагуза. Просопографски сведения за българи, пребивавали в Дубровник през XIII – XIV в.*, в който вниманието бе насочено към обикновени личности, които, макар и да не са свързани със значими събития и факти, все пак оставят своя диря в историята и допринасят за разкриването на една пълнокръвна картина, изпъстряща средновековното минало на Балканите с детайли. След това проф. дин Христо Матанов от СУ „Св. Климент Охридски“ сподели свои изследвания в доклад, озаглавен *Просопография на рода Драгаши*, в който отново бе аргументирана българската етническа принадлежност на фамилията. С особен колорит изпъкна докладът на акад. Светлана Куюмджиева от Института за изследване на изкуствата *Св. Йоан Кукузел – трудната просопография*, в който бяха разгледани всички данни за всепризнатия талант и ерудицията на Ангелогласния. Доц. д-р Тома Томов от Нов български университет, който от години работи върху графитите в църквата „Св. София“ в Истанбул, сподели хипотеза за личностите, които са свързани с един монограм и два псевдомонограма, открити в тази църква от него, в доклад с надслов *Два приноса към средновековната българска просопография от XIV в.* Гл.ас. д-р Йоанна Бенчева от СУ „Св. Климент Охридски“ представи доклад на тема *Отново за св. Ромил Видински*, в който се опита по един иновативен начин да представи психологически портрет на Ромил.

В последното заседание, минало под председателството на гл.ас. д-р Кирил Ненов, се забелязва силно присъствие на езиковеди и литературоведи, но не липсваха и историци. Доц. д-р Владислав Иванов от Института по балканистика с Център по тракология „Проф. Александър Фол“ изнесе доклада *Произходът и пътят на българите роби до Кандия през 1390 г.* и сподели своите наблюдения за пола и възрастта на регистрираните в Кандия като българи роби. Последваха доклади на специалисти в езикознанието и литературата. Проф. д-р Маргарет Димитрова от СУ „Св. Климент Охридски“ разгледа темата *Към портрета на един придворен философ. Константин Костенечки в двора на Стефан Лазаревич*, в която се спря подробно върху елемент от неговата творческа биография. Доц. д-р Татяна Илиева от Кирило-Методиевския научен център, макар и възпрепятствана, бе изпратила презентация и запис на своя доклад *Проблемът за авторството на новооткритото тълкувание на ркп. РГАДА 88 и Богшиич 52*, в който предполо-

жи, че Константин Костенечки е вероятният автор. Доц. д-р Мая Иванова от Кирило-Методиевския научен център се спря на данни от живота на един от новите български светци мъченици за православната вяра от XVI в. Николай Нови Софийски в доклад, озаглавен *Какво знаем за занаята на св. Николай Нови Софийски*, в който представи детайлно агиографските данни, даващи отговор на поставения от нея въпрос. Гл.ас. д-р Калина Минчева от Центъра за славяно-византийски проучвания „Проф. Иван Дуйчев“ пренесе аудиторията в седемнадесетото столетие с доклада си *От Скопие до Казан: история на митрополит Симеон, първата половина на XVII в.*, в който разгледа мястото на тази личност в историята. Последен бе докладът на гл.ас. д-р Кирил Ненов от ИИСТИ *Типологизация на българските владетелски имена от Средновековието*, в който бе предложен нов начин на именуване и номериране на българските средновековни владетели, отразяващ по-точно данните от изворите.

Всички дискусии се проведоха в конструктивен тон и добронамерена колегиална атмосфера, която възнагради и докладчиците, и слушателите с чувство за удовлетвореност от свършената работа. Коментарите имаха единствено за цел да подпомогнат научното дирене, тъй като учените бяха обединени от разбирането за навременността и важността на създаването на една научно издържана и възможно най-пълна просопография на средновековна България.

Накрая за пълнота ще бъдат изброени и докладите на учените, които по една или друга причина, макар и включени в програмата на конференцията, не можаха да присъстват на четенията, но ще изпратят изследванията си за публикуване. Сред отсъствалите бяха: проф. дин Илия Г. Илиев (ИИСТИ) – *До кого е било адресирано писмо №16 от колекцията Ронетата Daphora? Към просопографията на българите от XIII в.*; проф. д-р Милияна Каймакамова (СУ „Св. Климент Охридски“) – *Поглед към историческата култура на Асеневици (края на XII – средата на XIV в.)*; проф. д-р Влада Станкович (Белградски университет) – *Bulgarians and Their Characterization in George Pachymeres' History during the Reign of Emperor Michael VIII Palaiologos (1259 – 1282)*; гл.ас. д-р Люба Илиева (Кирило-Методиевски научен център – БАН) – *Българи по род, българи по служение* и доц. д-р Нина Гагова (Институт за литература – БАН) – *Преосмисляне на Свещената история в очакване на Края на света: версията на Константин Костенечки в Зогр. 105.*

Докладите от научния форум ще бъдат публикувани в том 13 на „Bulgaria Mediaevalis“.

Сашка Георгиева
Институт за исторически изследвания,
Българска академия на науките

Национална научна конференция „Будителският XIX век на българите“

На 21 и 22 октомври 2022 г. в гр. Сливен се проведе Националната научна конференция „Будителският XIX век на българите“. С научния форум Регионалният исторически музей „Д-р Симеон Табаков“ – Сливен и Община Сливен, с финансовата подкрепа на Министерството на културата, почетоха 200-годишнината от рождението на възрожденския поет и учител Добри Чинтулов. Събитието се проведе в зала „Май“ на Община Сливен. Участниците в конференцията и всички присъстващи в залата бяха поздравени от кмета на града Стефан Радев и от заместник-кмета Пепа Чиликова. Научен ръководител на форума беше почетният гражданин на Сливен проф. Иван Русев, преподавател в Икономическия университет – Варна.

В конференцията участваха учени от Института за литература при Българската академия на науките, от Софийския университет „Св. Климент Охридски“, от Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“, от Шуменския университет „Епископ Константин Преславски“, както и колеги от регионалните музеи в Сливен, Котел, Силистра, Исперих, Перник, Бяла черква, Сопот, от музея „Борис Христов“, от Народното читалище „Зора 1860 г.“ в гр. Сливен и от Trident Technical College, САЩ.

Пленарните доклади изнесоха проф. Николай Аретов и проф. Румяна Дамянова от Института за литература, доц. Елена Гетова от Пловдивския университет и д-р Николай Тодоров от Регионалния исторически музей – Силистра, съвместно с проф. Иван Русев. Докладите предложиха различни коментарни и анализаторски подходи към поезията на Добри Чинтулов. Н. Аретов представи зараждането на новобългарската поезия и първите стъпки в литературата на младите български ученици в Одеса Д. Чинтулов и Н. Геров, които са в основата на Одеския литературен кръг от 40-те години на XIX в. Докладът проследи и следващите поколения български писатели (В. Друмев, Св. Миларов, Ив. Вазов), свързани с черноморския град, както и мястото на Одеса в тяхното творчество и в творческите им биографии. Р. Дамянова предложи интересно систематизиране и коментар на критическите контексти, в които в различни периоди от литературната история е поставяна поезията на Чинтулов. Е. Гетова насочи вниманието към няколко периферни за „поетическия XIX век на българите“ тематични полета. Докладът ѝ коментира представите за време и епоха, съзнанието на авторите за принадлежност към тях. Ив. Русев и Н. Тодоров запозна аудиторията с новооткрити архивни документи и допълниха вече известните факти за демографския и стопанския облик на Сливен от средата на XIX в. Разнообразието на теми, на

интересни интерпретации, споделянето на любопитни факти от просветния, културния и стопанския живот на XIX в., което отличаваше цялата конференция, беше зададено още в панела с пленарните доклади.

С широко формулираната тема на форума „Будителският XIX век на българите“ организаторите предоставиха възможност да се разискват процеси, събития и личности, запознаването с които обогати представите за българския XIX век.

Следобедното заседание продължи с докладите на Андриана Спасова от Института за литература и на Виктория Михнева от Регионалния исторически музей – Сливен, които систематизираха известни факти и добавиха нови, за да уплътнят познатия ни образ на учителя Добри Чинтулов. А. Спасова говори за ръкописните учебници и ролята на този тип учебни пособия за развитието на новобългарското светско образование и разбира се, насочи вниманието към ръкописните учебници, които Чинтулов съставя и преподава по тях. Темата беше допълнена от В. Михнева с непознати факти от педагогическата дейност на Чинтулов в Сливен. Минко Стефанов от Народно читалище „Зора 1860 г.“ осветли малко позната страна от обществената дейност на възрожденеца, свързана с усилията му за развитие на читалищното дело в града. Добри Чинтулов, Сава Доброплодни, Иван Добровски, д-р Миркович, подкрепени от още сливенски граждани, слагат началото на сливенското „Българско благотелно читалище“.

Основна част от предложените на конференцията теми разискваха различни посоки на модернизирание на българското общество през динамичния XIX в. Отварянето на българите към Европа, европейските влияния сред тях, готовността те да бъдат приети или резервираното отношение към новата модерност бяха сред обсъжданите теми. Докладите на проф. Росица Ангелова от Шуменския университет и на Ваня Рачева от Софийския университет бяха насочени към изследване на различни аспекти от настъпилите модернизационни процеси в българското общество към края на XIX в. Р. Ангелова проследи пътя на първите шуменски младежи, които получават образованието си в Италия. Завърнали се в родината си с желанието да бъдат полезни, със знаенето на европейски езици, придобили западна култура, те се утвърждават като преподаватели във висши училища, художници, актьори, учители, ветеринарни лекари и добавят европейски щрихи към облика на младата държава. Коментарът на В. Рачева беше свързан с по-ранните опити за модернизирание на българите, произтекли от реформите на Мидхат паша и описани от Феликс Каниц. Мария Маринова-Панова посочи европейските стандарти в обособяването на науката етнология, като акцентира върху двете основни направления, в които тя се развива през XIX в. – публикуване на фолклорни и етнографски материали и полагане на нейната теоретична обосновка. Друг поглед към европейската модерност и мястото ѝ във възрожденското общество предложи докладът на Николета Пътова от Института за

литература, в които наблюденията бяха концентрирани върху зараждането на театъра сред българите, върху възторзите и съпротивите, предизвикани от първите прояви на тази културна чуждост за възрожденското общество. Нана Мелконянц от музея „Борис Христов“ отбеляза интересни моменти в своето изследване *Българско изобразително изкуство през XIX век: скок от средновековна образност до европейска визуална култура*. Тя илюстрира с примери динамичното през този век движение на българската живопис от средновековната художествена стилистика до европейската.

Част от докладите в конференцията бяха изнесени от уредници от различни регионални музеи. Те представиха богата и непозната информация за личности, събития, културни и просветни дейности, повлияли върху духовния и стопанския живот на различни места по българските земи. Н. Сираков и В. Стоянов от Регионалния исторически музей – Сливен изнесоха интересни доклади. Доц. Сираков запозна аудиторията с производството на оръжие в града, а темата на В. Стоянов беше свързана с възникването на училищното Гимнастическо стрелково дружество „Лев“. Д-р Г. Ковачев от Trident Technical College представи сведения за археологическите паметници в района, които е открил в съчинения на Г. С. Раковски, К. Иречек и още някои чужди пътешественици из българските земи.

За просветното дело в Сливен и в Котел говориха Д. Ранкова и Ив. Иванов. Докладите им допълниха представите за възникването на новобългарското образование в тези два възрожденски центъра. Други доклади оформиха галерия от образи и дела на малко познати възрожденци със свое място в духовното и културното пробуждане на българите през XIX в. М. Динев от Историческия музей в Котел разказа за дарителството на старопечатни книги и архивни материали, което прави за местния музей котленецът Петър Матеев. Цвета Бакарска от Регионалния исторически музей – Перник съобщи за интересни краеведски материали и факти, свързани с просветителската работа на арх. Зиновий Поппетров в Радомирско, Брезнишко и Трънско. От Кристиян Ковачев присъстващите узнаха за монах Серафим, който в средата на XIX в. възобновява Тросковския манастир „Св. Архангел Михаил“ и го превръща във важно духовно средище в Пиринския край. За будителите от Делиормана и за Ботевия четник Владимир Друмев Върбанов, родственик на Васил Друмев, разказаха Енита Василева и Веселина Белева от Историческия музей – Исперих. За това, че Бяла Черква е първото българско село, което открива свое читалище, информира докладът на Анастасия Георгиева и Сашка Душкова от историческия музей. Бачо Киро и неговата просветна и културна дейност са тясно свързани с това читалище, което носи необичайното име „Селска любов“. Надежда Георгиева, уредник в къщата музей „Иван Вазов“ в Сопот, разгледа спомените на сопотските възрожденци – учителката Неделя Петкова и майката на народния поет Съба Вазова. Мария Джуркова запозна участниците в конференцията с интересната биография

на Султана Горова-Петрович, която, след като се омъжва, живее в Браила, съпругът ѝ подпомага четите на Хаджи Димитър и Стефан Караджа и най-вероятно тя ушива знамената за тях.

Визуално допълнение по темата на конференцията беше изложбата от снимки и документи на просветни и църковни дейци, на търговци и участници в националноосвободителните борби, онасловена „Пантеон на Българското възраждане“. Материалите за нея бяха предоставени от колекционерите инж. Георги Мъндев и Александър Алексиев, фотограф – автори на изложбата. Беше показан и прецизно изработен макет на къщата музей „Добри Чинтулов“, подарен на музея от Филип Петров. Сред гостите на научния форум и сред посетителите на изложбата бяха ученици от Профилираната природо-математическа гимназия в Сливен, носеща името на поета Добри Чинтулов.

Николета Пътова
Институт за литература, Българска академия на науките

Международен форум за кирилицата

На 7 ноември 2022 г. в Националния дворец на културата в София се проведе международният форум за кирилицата по инициатива на вицепрезидента на Република България г-жа Илиана Йотова и под разпознаваемия за всеки българин наслов от одата „Паисий“ на Иван Вазов: „И ний сме дали нещо на света“. В събитието взеха участие 11 чуждестранни учени от Австрия, Белгия, Германия, Гърция, Италия, Литва, Полша, Сърбия и 11 български специалисти, представители на висши учебни заведения, академични и религиозни институции. Приветствие към форума отправи президентът г-н Румен Радев. Приветствия бяха поднесени и от името на Негово светейшество патриарха на Българската православна църква Неофит, министъра на културата проф. Велислав Минев, председателя на БАН акад. Ю. Ревалски. В словото си при откриването г-жа Илиана Йотова подчерта, че кирилицата е нашият драгоценен дар към европейската цивилизация, и посочи, че научният подход към фактите е единственото средство срещу подмяната им заради геополитически интереси.

Форумът за кирилицата фокусира в себе си общественото внимание на медиите поради важното си значение за съвременната българска духовност, един от стожерите на която винаги е била и ще бъде ролята на азбуките, писмеността и книжнината в историческото формиране на българския народ и неговото присъствие в европейската и световната култура. Неслучайно именно кирилицата в исторически план и предложенията за модерен графичен вариант на българската кирилица се намесиха както в актуални международни спорове, така и във важни административни предложения на национално равнище. Ето защо обобщаващ форум, който отново да постави акцентите върху ролята на глаголицата и кирилицата, като лингвистични и културни феномени в укрепването на идентичността и културната памет, има неоспоримо значение.

За успешното му протичане се погрижиха докладчиците и модераторите на форума.

Четирите пленарни доклада дадоха отлично начало на многопосочните измерения в изследователските търсения върху кирилицата и глаголицата. Проф. К. Попконстантинов изнесе доклад на тема *Средновековната българска писменост: приносът на епиграфиката*, в който синтезира ценна информация за броя и характера на откритите надписи и оловни амулети в района на Равна, Крепча, Черноглавци и др. Проф. Р. Марти в изложението си на тема *Кирилицата и глаголицата: взаимни връзки* разгледа въпросите на глаголицата и кирилицата в непрекъснатата смяна на ракурса от миналото към

съвремението и формулира две съпоставителни характеристики на двете писмени системи – ономастичност и математичност. Проф. А. Наумов в доклад на тема *Кирилицата в конфесионалната полемика през XIX в.* припомни, че от 1880 г. св. св. Кирил и Методий стават светци и на Римската църква, а тяхното дело вълнува представители на различни вероизповедания, научни школи и центрове през XIX в. Накрая проф. А. Джурова със своята разработка *Кирилицата: избор или неизбежност, IX в.* доказва влиянието на доиконоборческата технология в изготвянето на украсата на гръцките кодекси върху първите кирилски ръкописи.

В първия сутрешен панел „Кирилицата като графична система“ бяха изнесени седем доклада. Проф. Св. Николова в доклад на тема *Значението на кирилицата в контекста на средновековната писмена култура* направи ценни обобщения от исторически и литературен характер. Проф. М. Спасова в своето интересно изложение на тема *Усвояване или присвояване на старобългарското книжовно наследство* се спря на руски преписи на старобългарски съчинения от епохата на Първото българско царство. Проф. Ю. Фуксбауер прочете на английски доклад на тема *Букви, имена и буквени съкращения в глаголицата и кирилицата*. Проф. С. Бърлиева анализира следите от прабългарските руни по нашите земи, използването на гръцка и латинска графика за записи на тракийски и предписмен български език в приносния си доклад *Древната графична култура по българските земи – предглаголическите писмени знаци и системи*. Проф. Андрей Бояджиев в своя доклад *Ранната кирилица и датировката на старобългарските паметници* по съвкупност от признаци определи Македонския кирилски лист от първата половина на X в. като най-ранен старобългарски кирилски паметник, а фрагментът от Постен триод, открит от Хр. Кодов и с датировка от края на XI в., като най-късен. Проф. Б. Ломаджисто от Италия разгледа още веднъж сложната зависимост на кирилицата от гръцките графични системи в доклада си *Гръцките модели на кирилицата*. Последен в панела бе докладът на проф. Н. Мердзимекис, посветен на новите каталожни приноси за описването на кирилските епиграфски паметници от Атонския манастир „Зограф“, който бе онагледен с богат визуален материал, експониран за първи път в презентацията.

Вторият панел бе под наслов: „Кирилицата като емблема на православната славянска книжовност“. Първият доклад на проф. Красимир Станчев *От латиница към кирилица в книжнината на българските католици през XIX век като индикатор, че кирилицата се възприема като белег не толкова за конфесионална, колкото за национална идентичност* разкри важни страни от дейността на Яков Яковски и Петър Арабаджийски, български издатели и католически духовници, които утвърждават възприемането на кирилицата като българска азбука. Проф. Джорджо Дзифер от Италия постави още веднъж въпроса за отношението между кирилицата и глаголицата, времето на тяхното възникване и авторството им в доклада си „*За буквите*“ от Чер-

норизец Храбър между глаголицата и кирилицата. Въз основа на конкретен изворов материал от български ръкопис от XIII в. проф. Сергеус Темчинас от Литва анализира кирилицата и нейното място в отношенията между източни и южни славяни в доклад на тема *Руски надпис върху Голготския кръст в български ръкопис от XIII век: кирилският културен патриотизъм по време на „първото източнославянско влияние“*. Присъстващите изслушаха с интерес и обобщаващата разработка на проф. Татяна Суботин-Голубович от Сърбия *Кирилицата в средновековна Сърбия*, в която особен акцент беше поставен върху кирилски ръкописи като Мирославовото евангелие, Белградския паримейник, Изборното евангелие на великия войвода Никола Станевич и др. В края на втория панел проф. Ана Стойкова представи своите проучвания върху текста на Физиолога в доклада *Късноантичното наследство в литературната история на Първото българско царство: старобългарският превод на Физиолога*, илюстриран с оригинални изображения и откъси от текста в презентацията.

В следобедните часове на форума се проведе Кръгла маса на тема „Посланията на кирилицата в XXI век“.

Идеята на организаторите да се представят и обсъдят проблемите на кирилицата в нашето съвремие, беше осъществена на високо професионално равнище в изложенията на петима учени. Доц. Мая Петрова в своя доклад на тема *Дигиталните технологии за популяризиране на кирилицата и опазване на българското книжовно наследство* сподели опита на Секция „Стара българска литература“ в Института за литература, БАН, в дигитализирането на средновековни български ръкописи и в използването на електронните ресурси за популяризиране на кирилското наследство. Нов поглед към развитието на българистиката в чужбина днес разкри докладът на д-р Димитър Пеев *Българистиката в XXI в. – възможни перспективи за устойчиво развитие*. Авторът успя да постави точно и категорично най-наболелите въпроси за упадъка на българистичните катедри в чуждите университети през последните десетилетия, като посочи както причините за това, така и възможните действия на българската държава за възстановяването и укрепването на специалността „Българска филология“ като част от славистиката в Европа. Проф. Дитер Щерн от Белгия изнесе много интересни факти в своя доклад *Съжителство и конкуренция между кирилицата и латиницата в съвременното европейско ежедневие*. Съжителството на кирилица и латиница в писмените системи на различни езици като политика и практика беше коментирано от научни позиции и документирано с точни статистически данни. Проф. Мария Шнитер в доклада си *Употребата на кирилицата като инструмент на културната политика в неславянска среда през XX и XXI век (Киргизия, Монголия)* – някои исторически паралели представи опита на Монголия и някои бивши съветски републики в установяването на подходяща азбука. Разгледаните модели за използване на кирилицата, като значим

инструмент за културна политика, бяха анализирани в съпоставка със славянските политики при запазването или отхвърлянето на кирилската азбука в различни исторически периоди. Много ценна информация съдържаше и изложението на отец Козма Поповски *Зографският принос в съвременните изследвания на кирилските паметници и православна традиция*, в което бяха обобщени постиженията на няколко поколения изследователи от манастира „Зограф“.

Кръглата маса, която най-общо беше посветена на запазването на кирилицата в модерната епоха, предложи различни мнения за утвърждаването на културната ценност на кирилицата и през XXI век. Дигитализирането, като средство за съхранение на средновековното книжовно наследство, държавната политика за подкрепа на българистичните изследвания и катедри в чужбина и у нас, познаването на различни модели на политика за опазване на културната идентичност чрез писмеността и други подобни тези, изложени в докладите, събудиха интереса на аудиторията и създадоха условия за активна дискусия за ролята и съдбата на кирилицата днес.

Особено приятен за публиката беше фактът, че редица чуждестранни учени прочетоха своите доклади на български език. Почти всички доклади бяха придружени от запомнящи се и силно информативни презентации. Всеки панел приключваше с продължителна дискусия, в която взеха участие редица присъстващи учени.

Форумът завърши с представяне на изложбата „Чудотворните икони и свети мощи на Балканите“, която с професионализма и естетическите си качества е спечелила вече много почитатели в България и по света. Така темата за кирилицата някак естествено се сроди с темата за чудото и светостта на Балканите. Защото раждането на нова писменост, нов книжовен език и нова християнска култура в България през IX – X век може с право да се нарече свято дело, чудо, извършено от светите братя Кирил и Методий и техните ученици, както и от българската държава и нейните просветени владетели.

Международният форум за кирилицата защити тезата, че кирилицата е значим принос на българите в европейската култура, с изключително прецизни и достоверни научни изследвания и аргументи.

Марияна Цибранска-Костова, Ваня Мичева
Институт за български език, Българска академия на науките

Кръгла маса „Българистиката в съвременния свят – предизвикателства и възможности“

На 12 ноември 2022 г. в Шумен в хибриден формат се проведе кръглата маса „Българистиката в съвременния свят – предизвикателства и възможности“. Дискутираха се проблемите на българистиката зад граница и възможните пътища за повишаване на интереса към изучаване на българския език, литература, история, изкуство, наука и култура. Тя се вписа като пореден форум от специална серия информационни събития от работния план на Националната научна програма „Развитие и утвърждаване на българистиката в чужбина“ (ННП „Българистика“), стартирала в ранната есен на 2022 г. като отговор на необходимостта от целенасочена подкрепа на българистиката в сложните условия на съвременния свят.

Кръглата маса беше организирана от екипа на Шуменския университет към Националния научен консорциум ННП „Българистика“, но в нейната работа бяха включени също така членове на Изпълнителния съвет на Програмата като чл.-кор. проф. Александър Костов, проф. Любка Липчева, както и националният координатор доц. Елка Трайкова. Идеята за едно толкова ранно за ННП „Българистика“ събитие беше продиктувана от необходимостта потенциалните потребители на Програмата не просто да получат навременна информация за предлаганите възможности, а и да имат възможност още от самото начало да бъдат преки участници и своеобразен коректив в планирането на основните дейности със споделянето на опит, рационални предложения и очаквания.

В Кръглата маса взеха участие над 60 изследователи от България, Румъния, САЩ, Италия, Норвегия, Молдова, Украйна, Турция, Унгария, Русия, Азербайджан, Китай, Великобритания. Сред тях бяха знакови за чуждестранната българистика учени като проф. Ронел Александър (Калифорнийски университет в Бъркли, САЩ), проф. Ирина Седакова (Институт по славянознание при РАН, Русия), проф. Илияна Кръпова (Университет Ка‘ Фоскари във Венеция, Италия) и др. На форума присъстваха български лектори в чужбина, млади изследователи и преподаватели, работещи в българистични центрове в различни страни. Солидно беше представена и академичната общност в България в лицето на изследователи с разнообразен профил от областта на хуманитаристиката, което може да се определи като добър знак за тяхната грижа и готовност да се включат в благородната кауза на ННП „Българистика“. Осегаемо беше и административното представяне на БАН и българските висши учебни заведения, намерило израз в участието на ръководители на институти и секции, катедри и факултети. Като значим за събитието трябва да се отбележи и фактът, че в групата на най-младите участници се включиха и десет студенти и докторанти.

Събитието беше открито от проф. Димитър Попов – ръководител на Катедрата по български език в Шуменския университет. В официалната част на Кръглата маса „Българистиката в съвременния свят – предизвикателства и възможности“ проф. Росица Давидова в качеството си на зам.-ректор поднесе приветствие от името на ректорското ръководство на Шуменския университет към участниците във форума. В ролята на модератор в последвалите два работни панела влезе проф. Велка Попова – локален координатор на ННП „Българистика“ за Шуменския университет. Още в началото тя очерта прагматичните граници на работния сценарий на форума, като предложи основната линия в разгръщането му в отделните доклади, изказвания, дискусии да се определя от поставената за тематизиране проблематика, а именно – предизвикателствата и потребностите на българистите зад граница и възможностите, които се отварят пред тяхното разрешаване с програми като ННП „Българистика“.

В първия панел бяха включени доклади, достатъчно различни в същността си по начин, по който те се превърнаха в своеобразно начало на разгърнатата във втория панел и в дискуссионните блокове разнообразна проблематика.

В доклада на проф. Ронел Александър от Калифорнийския университет в Бъркли (САЩ) *Български език и българска традиционна култура за англоезичните* се откриха два модула, свързани съответно с нейната преподавателска и изследователска дейност. Във връзка с това тя представи пред аудиторията своя учебник *Intensive Bulgarian* и специализирания уебсайт „Българската диалектология като жива традиция“. При това акцентът в изложението ѝ беше не толкова описание на тези ценни българистични източници, а по-скоро демонстрация на тяхната функционалност и приложимост. Още в този първи доклад беше ясно откроена разгърнатата по-късно по време на форума идея за създаването на адекватни учебници по български език за чужденци, в които да се отчитат особеностите и спецификата на конкретната целева група, както и на съответния първи език. Така в хода на своето изказване Ронел Александър елегантно, но категорично ясно разгърна разбирането си за това, че целта на чуждестранните българисти да дадат пълноценен достъп на представителите на определена чуждестранна общност до пълноценно познание за България и за нейния език и култура, може да се реализира по пътя на създаването на учебници от самите тях, доколкото те именно като носители на съответната култура и език биха могли най-адекватно да предадат учебното съдържание от гледната точка на съответния потребител (в случая – от гледната точка на англоезичния потребител).

При представянето на своя уебсайт по българска диалектология Ронел Александър не просто даде информация за ценните електронни ресурси, но и за мултимодалния им формат, което ги прави удобни и полезни както за изследователската, така и за преподавателската практика на българистите диалектолози.

С доклада на доц. Таня Иванова-Съливан от Университета в Ню Мексико (САЩ) *Усвояването на български като наследствен език в чужбина* се маркира друг важен кръг от въпроси за разискване. Авторката постави акцент

върху спецификите при овладяването на българския език като наследствен, като преди това ясно открил параметрите на тази вариация на сложния и нееднороден феномен, обозначаващ с термина *български език*. Таня Иванова-Съливан обърна внимание на необходимостта от разширяване на изследванията върху наследствения български език, както и на тяхното преориентиране от дескриптивна инвентаризация на грешките към психолингвистично моделиране на процеса на овладяване на езика в бикултурен контекст, което би било добра база и за създаването на адекватни учебници за тази специфична група деца, а именно носители на български наследствен език.

В своя доклад *Българистиката в чужбина и спецификата на диаспората* д-р Григор Григоров (лектор по български език в Сегедския университет, Унгария), като се базира на богатия си опит като лектор в различни европейски страни, обърна внимание на многоликия профил на българите в чужбина. С оглед на това бяха открити специфичните потребности на всяка една от вариациите на тази нехомогенна общност. Важно място в доклада беше отделено на особеностите на диаспората и нейното влияние върху българистиката. Във връзка с това д-р Григоров посочи необходимостта от диференциран подход към българските общности в чужбина с оглед на различните условия в отделните страни.

С доклада си *Националната научна програма „Развитие на българистиката в чужбина“* доц. Елка Трайкова осъществи своеобразен мост между първия и втория панел на Кръглата маса. Тя очерта проблемите на българистиката през последните десетилетия и в този контекст представи параметрите и възможностите на ННП „Българистика“. Беше отбелязано, че в новосъздадения национален консорциум са обединени академични институции с опит и професионален капацитет, а именно БАН и класическите български университети, които ще работят съвместно в няколко основни насоки, намерили конкретни измерения в няколко тясно специализирани работни пакета. Като най-важна за стартовата фаза на ННП „Българистика“ доц. Трайкова открил задачата, свързана със събирането на достатъчно информация за целевата група, за нейните проблеми и потребности, което би било добра основа за пълноценното разгръщане на същинската част от Програмата. При това тя отчете значимостта на форуми като настоящата Кръгла маса, на които чуждестранните българисти ни дават възможност „да видим българистиката в чужбина такава, каквато е“. Същевременно споделените от участниците във форума идеи биха били полезни не само за оптимизирането на подготвяното по Програмата анкетно проучване на състоянието на съвременната българистика в чужбина, но и на разработваните ресурси и учебници. Във връзка с това беше коментирана отново идеята за създаването на учебници, които не би трябвало да са универсални по своя характер, а специализирани с оглед нуждите на различните потребителски групи. Същевременно, както отбеляза доц. Трайкова, ННП „Българистика“ е насочена и към самите колеги българисти, които работят в чужбина. За тях са предвидени специализации и изследователски престои

в България, финансово подпомагане на издаването и преводите на различни езици на българистични трудове и т.н. Сред образователните приоритети на Програмата е създаването на универсални учебни стандарти за обучение по български език в чужбина, както и разработването на съвместни магистърски и докторски програми. В планираната пъстра палитра от дейности е предвидено място и за конференции, кръгли маси, работни срещи, тематични семинари, учебни екскурзии и др. В този ред на мисли беше предложено да се възобновят мащабните форуми по българистика, което би спомогнало да се поддържа и разширява мрежата от връзки, както и да се осигурява непрекъснатата синхронизация в дейността на българистите. Елка Трайкова изрази надежда за пълноценната реализация на ННП „Българистика“ в рамките на предвидените 3 години, отбелязвайки като необходимо условие хармоничното взаимодействие на партньорите от Консорциума, държавните институции и представителите на целевата група.

Докладите от втория панел представиха накратко постиженията и проблемите на българистиката в Италия, Китай, Украйна и Турция. В резултат бе постигната интересна мозайка от разнообразни приноси. Панорамният обзор на българистиката в Италия, предложен от проф. Илияна Кръпова, беше последван от представянето на отделни представителни българистични звена в останалите три страни. Своеобразно разширяване на проблематиката на Кръглата маса предложиха последните два доклада – Тюркян Али (Великобритания) насочи вниманието към проблемите на българските неделни училища зад граница, а доц. Марияна Нягулова (ВТУ, България) постави темата за българистиката в нейното по-широко разбиране с оглед на идеята за (не) познатата българска наука в чужбина.

В дискуссионните блокове на Кръглата маса бяха оживено разисквани сериозните проблеми, пред които е изправена българистиката в нашето сложно съвремие, както и възможностите и пътищата за преодоляването им. Така напълно естествено във фокуса на дискусиите се оказа стартираната през месец септември ННП „Българистика“, в резултат на което участниците във форума поставиха много конкретни въпроси, а също така коментираха предложенията и идеите, представени в докладите. Като особено важен бе поставен въпросът за необходимостта от своевременно създаване на уебсайт на Програмата, както и на дигитални образователни и изследователски ресурси.

В заключение може да се обобщи, че поставените въпроси, както и идеите и предложенията, споделени от различните специалисти по време на форума, биха могли да се оценят като изключително полезни и ценни не само за оптимизацията на Програмата, а и като солидна база за изграждането на национална стратегия за преодоляването на маргинализацията на българистиката и за издигането на нейния авторитет на международната сцена.

Велка Попова
Шуменски университет „Епископ Константин Преславски“

Международна научна конференция в памет на Г. К. Венедиктов

На 15 и 16 ноември 2022 г. в Института по славянознание на Руската академия на науките в Москва, Русия, се проведе международна научна конференция „Българистика. Славистика. Сравнително-историческо езиковедие: в памет на Г. К. Венедиктов“. Конференцията беше открита от кфн Е. Узеньова, заместник-директор на Института по славянознание на РАН, ръководител на Научно-образователния център за славистични изследвания. Тематиката на събитието бе определена от научните интереси и постижения на Г. К. Венедиктов (1929 – 2021) – почетен член на Дружеството на българистите (1986), доктор хонорис кауза на СУ (1998), чуждестранен член на БАН, един от най-изтъкнатите руски българисти и изследователи на разволя на българския литературен език, автор на ценни трудове.

Бяха прочетени 30 доклада от областта на медиевистиката, българистиката, сравнително-историческото езиковедие, диалектологията, лингвистичната география, етнолингвистиката. Участниците във форума бяха учени от Русия, България, Германия, Италия, Канада, Словения, Сърбия. Сред тях имаше представители на Института по славянознание на РАН, Института по руски език на РАН, Академията на науките на Сърбия, Московския университет „М. Ломоносов“, Института по български език при БАН, Софийския университет „Св. Климент Охридски“, Кирило-Методиевския научен център при БАН.

Най-многобройни бяха докладите от областта на медиевистиката и сравнително-историческото езиковедие. В доклада си В. С. Ефимова (Институт по славянознание, РАН) *О понятиях „несколькословная номинация“, „фразеологическая калька“, „фразеологизм“ применительно к изучению лексического фонда старославянского языка* разгледа необходимостта от разграничаване на посочените термини в практиката на лексиколожките изследвания на старобългарския език.

О. М. Трефилова (Институт по славянознание, РАН) в своя доклад *Инструкция об обязанностях сельских приказов... 1821 г.: лингвистический анализ* представи наблюденията върху езика на единствения екземпляр от първия българско-руски двуезичен документ, открит през 80-те год. на ХХ в. от Г. К. Венедиктов, който досега не е бил обект на изследване от гледна точка на езика. В изследването на И. В. Вернер (Институт по славянознание, РАН) *Церковнославянская интерференция в языке чешского перевода Нового Завета Франтишека Сушила (1864 – 1867 гг.)* вниманието бе насочено към използването на специфични граматични форми в текста на чешкия превод на Но-

вия завет, инспирирани от старобългарския и църковнославянския език като източници на образцови преводачески решения и лингвистични възможности за формиране на високия стил на библейските текстове в чешкия литературен език. Т. В. Пентковская (Московски университет „М. В. Ломоносов“) в анализа си върху Острожката Библия на тема *Корректурный экземпляр Острожской Библии как источник сведений о работе над Московской Библией 1663 года* предложи нови данни относно характера на работата над изданието от 1663 г. и изказа предположение за използването на допълнителни източници при създаването на Московската библия. А. А. Турилов (Институт по славянознание, РАН) в изказването си „*Каким полом надлежит ведъм в ревизские сказки заносить*“ (*отождествление частей охридской Синтагмы 1466 г. и проблемы определения языкового извода южнославянских ресавских рукописей XV в.*) обсъди спорни въпроси, свързани с установяването на езиковата и съответната географска принадлежност на южнославянските ръкописи с ресавска ортография. Б. Мирчева (Кирило-Методиевски научен център, БАН) в доклада *Славянски кирило-методиевски извори online* представи електронната книга, в която славянските източници, свързани с изучаването на живота и дейността на Кирил и Методий и техните ученици, са предадени в таксономия, показваща тяхната хронология и взаимни връзки.

Въпроси от областта на историческата лексикография бяха засегнати в докладите на М. И. Чернишова (Институт за руски език, РАН) *Возвращаясь к проблеме создания русского исторического тематического словаря* и П. Станковска (Люблиански университет) *Полезность лексикографической обработки Учительного Евангелия Константина Преславского*.

Привличането на диалектен и фолклорен материал е основа за научните наблюдения и ценните изводи на Диана М. Црняк (Университет на гр. Бая-Лука) и Биляна М. Савич (Институт за сръбски език, САНУ) в *О синтаксисе надежей в говоре Слатинского края (окрестности Бая-Луки)*, на М. Н. Саенко (Институт по славянознание на РАН) *Селезень и селезёнка: что было раньше?*, на Д. Д. Иванова (Институт за лингвистични изследвания, РАН) *Вариативность лексики рупских говоров на примере языкового кода свадебного обряда болгар-христиан и помаков*, на М. Китанова (Институт за български език, БАН) *Езиковият образ на „опасното време“ в българския народен календар (върху диалектен материал)*, на Г. П. Пилипенко (Институт по славянознание, РАН) *Заимствованные предлоги в украинском переселенческом говоре Боснии и Герцеговины*, на С. Л. Николаев и М. Н. Толстая (Институт по славянознание, РАН) *Лингвогеография ударения им.-вин. п. мн. ч. праславянских краткосложных о-основ а. п. в украинских закарпатских говорах*, на И. А. Седакова (Институт по славянознание, РАН) *О болгарском заваря ‘застать’: этнолингвистическая заметка*, на А. А. Плотникова и Д. Ю. Ващенко (Институт по славянознание, РАН) *Терминология народной духовной культуры в письмах Яндре Стефанчича (начало XX в.)*.

В докладите на иеромонах Далмат (Юдин) (Московска духовна академия) *Особенности старшего списка цикла седмичных молитв свт. Кирилла, епископа Туровского*, Г. С. Баранкова (Институт за руски език на РАН) *Цикл Слов и Поучений на Четырдесятницу и недели, подготовительные к ней, в четъх сборниках смешанного и устойчивого состава XIV – XVI веков*, Р. Станков (Софийски университет „Св. Климент Охридски“) *К проблеме членной формы в древнеболгарском языке (на материале перевода Хроники Георгия Амартола)*, В. Лъохгих (Мюнхенски технически университет) *Распределение тропарей и кондаков свв. Борису и Глебу по уставам, святым и месяцесловам*, О. Младенова (Университет на гр. Калгари) *О библиотеках, картотеках и путях к научному знанию в области истории языка*, Б. Ломаджистро (Университет в гр. Бари) *К толкованию термина «хорикъ» в колоне Добриановой минеи (ОГНБ, Р 4/17)*, Т. Илиева (Кирило-Методиевски научен център, БАН) *Наблюдения върху езика на литургийното тълкувание в съдържанието на MSS РГАДА 88 и Божиич 52*, И. И. Макеева (Институт за руски език, РАН) *Языковые особенности Харьковской кормчей*, А. К. Поливанова (Институт по славянознание, РАН) *Классы словацких глаголов в сравнительно-историческом освещении* бяха разгледани редица въпроси от сферата на медиевистиката, които предизвикаха заслужен интерес и положителни отзиви. В научните наблюдения на Д. Ю. Ващенко (Институт по славянознание, РАН) *Словацкие темпоральные существительные *chvíľa*, *okatiň* и их немецкие корреляты *Weile*, *Augenblick* (на материале параллельного корпуса)*, Н. И. Кикило (Институт по славянознание, РАН) *Дезидеративная конструкция *bi da* + *praes* в сербском литературном языке: семантика и прагматика*, С. А. Борисов (Институт по славянознание, РАН) *Конструкции с *da* в языке балканских чехов* вниманието беше насочено към изследвания, отнасящи се до съвременното състояние на някои славянски езици.

Конференцията протече активно, наред с разнообразието от проблеми и теми бяха изведени нови приноси по редица от разглежданите въпроси. Организаторите от Института по славянознание на РАН предвиждат текстовете на изнесените доклади да бъдат публикувани в списанието „Славянский мир в третьем тысячелетии“ през 2023 г.

Надя Делева
Софийски университет „Св. Климент Охридски“

ПРОФИЛИ

Борис Николаевич Флоря на 85 години

На 8 декември 2022 г. член-кореспондентът на Руската академия на науките и доктор на историческите науки, ръководителят на Отдела по средновековна история на Института по славянознание на Руската академия на науките, Борис Николаевич Флоря навършва 85 години. Като ученик на М. Н. Тихомиров проф. Флоря още на млади години се посвещава на изучаване източниците на руската история от ранното Ново време и връзката на Московското царство с останалите страни. По-късно в центъра на неговите интереси попада цялата Източна Европа през Средновековието и ранното Ново време. От 1963 г. той публикува в научни списания, като броят на публикациите възлиза на повече от 450 произведения (без да се включват статиите в енциклопедиите), включително и 20 монографии.

Б. Н. Флоря се специализира в теми като връзките на източните славяни със западните, руско-украинските отношения, връзката на религията с политиката и социалната структура, етническото самосъзнание, типологията на държавността сред славяните и много други. В една кратка бележка е невъзможно да се обхванат всички теми, по които пише този универсален историк, затова ще отбележа само тези, които по един или друг начин са свързани и с България.

Борис Николаевич Флоря е забележителен познавач на литературните произведения на кирило-методиевската традиция. В книгата си „Сказания о начале славянской письменности“ (1981) той не само прави нов превод на Пространните жития на Кирил и Методий, но и прави много блестящи и точни наблюдения в коментарите. Той също така публикува и поредица от фундаментални статии за ръкописната традиция за живота на първоучителите и техните ученици, както и монография (в съавторство) „Судьбы кирилло-мефодиевской традиции после Кирилла и Мефодия“ (2000).

Той създава обобщаващи трудове по сравнителната типология на християнизацията на народите от Централна и Югоизточна Европа. От голямо значение са трудовете на Б. Н. Флоря за произхода на държавността у славяните и за „организацията на службата“, както и за междурелигиозните отношения в Централна и Югоизточна Европа от XIII до XVII век.

През дългата си научна кариера Б. Н. Флоря се занимава с историята на социалните отношения, етническата история, както и с историко-религиозните проблеми. Всички тези области са изпълнени с опасност от ненаучно ангажиране. Отличителна черта на Б. Н. Флоря като изследовател е пълният имунитет към всякакви стереотипи и идеологически влияния. В произведенията му от 60 – 70-те години няма да открием никакви марксистки клишета; в публикациите от 1980 – 1990 г. той успява да не се поддаде на влиянието на национализма от какъвто и да било вид; тъй като се занимава много с религиозна история, той нито веднъж не показва ни най-малко предпочитание към една или друга църковна деноминация. Дори и да публикува в конфесионални издания, той запазва своята пълна безпристрастност. Причината за тази съпротива се крие във фанатичната привързаност към източника. За Борис Николаевич има само древен текст, прочетен със свеж и заинтересован поглед.

Основната черта на Б. Н. Флоря като учен е неговата невероятна изследователска „ненаситност“. Той се отнася към работата си със страст. Той може да плени всекиго, дори и най-безразличния зрител, с проблематиката, която го интересува.

Второто, което го отличава от много колеги, е умението му да постави всеки факт в широк исторически контекст. Той притежава удивително комбинативно мислене: изведнъж, точно пред очите на събеседника, разпръснатата мозайка от явления в ръцете на Б. Н. Флоря се превръща в хармонична, последователна картина. Всеки, който поне веднъж е бил свидетел на това, никога няма да го забрави. Той се отличава с рядка доброжелателност към колегите си. Готов е да се радва на всеки успех на подчинен и искрено преживява провалите на другите. Ерудицията на проф. Флоря винаги е невероятна и просто поразителна. Изглежда, че той знае всичко за историята на който и да е период – но в същото време много стриктно разделя това, което прави като специалист, от това, което си спомня като ерудит. Аматорството под всякаква форма му е чуждо, но той е готов да уважава дълбоко всяко друго знание и мнение.

И последно. Всяко занимание в живота, всяка професия в крайна сметка става в един момент рутина. Науката, превръщайки се в „работно място“, също понякога губи романтичния си ореол за мнозина. Но не и за Б. Н. Флоря! За него науката е целият му живот. Спомням си как въпреки всеобщите протести по време на пандемията той отиде на работа в архива и с часове седеше там с маска и ръкавици. И сега, в навечерието на своя славен и почтен юбилей, Борис Николаевич Флоря работи със завидна интензивност. Нека да му пожелаем тази продуктивност да го съпътства още дълги години за радост на всички ни!

Сергей Иванов
Национален изследователски университет
„Висше училище по икономика“, Москва

Избрана библиография на Б. Н. Флоря по въпроси, свързани с България

Книги:

1. Сказания о начале славянской письменности. Москва, 1981 (2 изд Санкт-Петербург, 2000).
2. Судьбы славянской письменности после Кирилла и Мефодия. Санкт-Петербург, 2003 (в съавт. със С. А. Иванов и А. А. Турилов) (2 изд. 2004).

Раздели в колективни трудове:

1. Развитие этнического самосознания славянских народов в эпоху Раннего средневековья. Москва, 1982.
2. Древние жития Кирилла и Мефодия. София, 1986.
3. Связи России с народами Балканского полуострова. Первая половина 18 в. Москва, 1989.
4. Этническое самосознание славян в 15 столетии. Москва, 1995.

Статии:

1. Выходцы из балканских стран на русской службе. (конец 16 – нач. 17 в.) – Балканские исследования, вып. 3, Москва, 1978, 68–89.
2. К оценке исторического значения славянской письменности в Великой Моравии. – В: *Великая Моравия, ее историческое и культурное значение*. Москва, 1985, 195–216.
3. Сказание о преложении книг на славянский язык. – *Byzantinoslavica*, 1985, т. 46, № 1, 121–130.
4. Славянская письменность и европейская культура Раннего средневековья. – *Советское славяноведение*, 1985, № 1, 66–70.
5. К вопросу о датировке „Успения“ Кирилла. – *Советское славяноведение*, 1986, №6, 63–69.
6. Кирилло-Мефодиевские традиции в развитии средневековой болгарской культуры. – В: *История, культура, этнография и фольклор славянских народов. X Международный съезд славистов. Доклады советской делегации*. Москва, 1988, 159–168.
7. Рассказы о Кирилле и Мефодии в „Прениях о вере с греками“ Арсения Суханова. – В: *Studia Slavica. К 80-летию С. Б. Бернштейна*. Москва, 1991, 314–318.
8. Кирилло-Мефодиевские традиции в „Легенде Христиана“. – *Byzantinoslavica*, 1995, № 2.
9. Кирилло-Мефодиевские традиции и униатская иерархия первой половины 17 века. – В: *Слово и культура. Памяти Никиты Ильича Толстого*. Москва, 1998, т. 2, 571–578.
10. Сказание Черноризца Храбра „О письменах“. – *Московские епархиальные ведомости*, 2007, № 3–4, 52–65.
11. Иосиф (Болгаринович). – В: *Православная энциклопедия*, т. 25, 2010, 620–621.

12. „Итальянская легенда“. – В: *Православная энциклопедия*, т. 28, 2012, 340–341.
13. Славянская письменность в Европе Раннего средневековья. – *Славянский альманах*, 2013. Москва, 2014, 14–24.
14. Кирилл (Константин), равноап. – В: *Православная энциклопедия*, т. 34, 2014, 186–225 (лично участие: 186–190, раздел „Источники“, „Жизнеописание“; 192–195, в съавт. с Д. Чешмеджиев, раздел „Создание славянской письменности и богослужения“; 197–198, раздел „О почитании в Сербии и Хорватии“, в съавт. с А. А. Турилов).
15. Мефодий, равноап. – В: *Православная энциклопедия*, т. 45, 2017, 92–96 (в съавт. с А. А. Турилов).

Аксиния Джурова на 80 години

На 18 септември 2022 г. проф. Аксиния Джурова навърши 80 г. Юбилей, който звучи някак нереално, когато се срещнеш с юбилярката и почувстваш духа и енергията, които тя излъчва. И до днес продължава да шофира сама колата си, да пътува неуморно из България и по света, да участва в конференции, да издава книги и статии, да открива изложби, да организира ежегодния пленер в своя двор в с. Врабево, Троянско. Всичко това тя върши с интерес и любов, необичайни като че ли за човек на тази възраст. Тя се зарежда от срещите с хората на изкуството и от изследването на непознати старини, което впрочем сама признава: *„Работата с художниците ми доставя не по-малко удоволствие от попадането на необнародван ръкопис.“*

В далечната 1986 година тя създава Центъра за славяно-византийски проучвания „Проф. Иван Дуйчев“ към Софийския университет благодарение на визията, която има за бъдещето.

Аксиния Джурова е родена в София (1942). Завършила е българска филология (1965) в Софийския университет и история и теория на изкуството (1969) в Московския университет, като последната специалност очертава нейните изследователски направления и интереси до голяма степен под влиянието на един от най-видните за времето византинисти – проф. В. Лазарев. Специализира византийско изкуство в Сърбия – в Белградския университет (1972), при изтъкнати по това време учени в областта – проф. В. Джурич и проф. Св. Радойчич, както и в Италия – в Болонския университет (1972). Впоследствие защитава докторат върху миниатюрите на Томичовия псалтир (1974) в Института по изкуствознание към Българската академия на науките, където е назначена за научен сътрудник (1974). На следващата година специализира във Франция – в Сорбоната в Париж (1975) при друг виден учен – С. Дюфрен. Израства кариерно като старши научен сътрудник (1980) и защитава голям докторат на тема: *„100 години българска ръкописна книга. Орнамент и миниатюра“* (1983) в същия институт към Българската академия на науките. На следващата година е избрана за професор по история на изкуството (1984). Тя е сред основателите на Катедрата по културология при Софийския университет „Св. Климент Охридски“, а две години по-късно създава Центъра за славяно-византийски проучвания „Проф. Иван Дуйчев“ (1986). Той се помещава в къщата на самия проф. Иван Дуйчев, с когото тя има щастието да работи години наред. Тя е основният изпълнител на завещанието на професора да се създаде подобна институция, която да съхрани уникалната му библиотека и ръкописна колекция и да ги предостави за ползване на българската и чуждестранната научна общност. Била е и заместник-ректор по международната дейност на Софийския университет в

периода 1986 – 1989 г. Пет години по-късно специализира в Израел, в Еврейския университет в Йерусалим (1991).

Аксиния Джурова владее свободно руски, френски и италиански, което несъмнено ѝ помага за изграждането на силни връзки на международно ниво, благодарение, разбира се, и на нейния отворен към света характер и мироглед. Тя е високо ценен учен в чужбина, което доказват позициите, които е заемала в международни организации: член на Изпълнителния комитет на Международната асоциация на изкуствоведите в Париж, Франция (1984 – 1996), вицепрезидент на Международната асоциация за изследване и развитие на славянските култури към ЮНЕСКО (1986 – 1994), а и неин секретар (1997 – 2000), член на Изпълнителния комитет на Интеруниверситетския център за следдипломна квалификация в Дубровник (1987 – 1996), чуждестранен член на Сръбската академия за наука и изкуство (2006), доктор хонорис кауза на Университета „Сокка“ в Токио, Япония (2006), академик учредител на Славянския клас към Академия Амброзиана в Милано, Италия (2009). Била е гост-професор: във Ватикана (1978), в Япония (1981 – 1982), в САЩ (1989), в Германия (1982 – 2010), във Франция (1992), в Израел (1992), в Италия (1993, 1995, 1997, 1998, 2005, 2006), в Китай (2014). В България е член на Съюза на българските художници (1973), член-кореспондент на Българската академия на науките (2008), секретар на Отделението за изкуство и изкуствознание към БАН (2008), председател на фондация „Елена и Иван Дуйчеви“ (2010).

Върху нейните плещи пада сериозна част от организацията на XXII международен конгрес по византистика в София (2011), с което се справя блестящо, като наред с многобройните изложби, които организира в рамките на конгреса, е и изложбата „Сиянието на Византия“ в Националната галерия за чуждестранно изкуство. В изложбата, благодарение на личните си контакти, тя успява да включи едни от най-ценните ръкописи, пазени в света, непоказвани друг път в България, а именно две пурпурни евангелия от Държавния архив в Тирана, Албания, украсени ръкописи от Охрид и Белград.

Научните интереси на проф. Аксиния Джурова са свързани главно с украсата на ръкописите. В тази област са най-сериозните ѝ научни приноси. В десетилетията на работа с византийската ръкописна традиция, представена в сбирката на Център „Иван Дуйчев“, тя прецизира редица датировки на пергаментните украсени ръкописи. Въвежда в научно обращение сбирката от гръцки ръкописи на Ана Амалия, съхранявана във Ваймар, като публикува като приложение на Годишника на ЦСВП „Иван Дуйчев“ първия им научен опис, представя за първи път студии върху гръцките украсени ръкописи от Държавния архив в Тирана. Благодарение на натрупания опит в различните центрове за изследване на книгата в Йерусалим, Париж, Бари, Ватикана и др. тя разработва подробни кодикологични карти за формализирано описание на кодексите с оглед по-нататъшната им дигитална обработка като метадан-

ни за електронните библиотеки. Научният ѝ опит, сумиран в монографията „Въведение в славянската кодикология“ (1997), и до днес остава едно най-търсените, ползвани и цитирани изследвания в тази област. През цялата си научна кариера тя се посвещава и на неуморното издирване и събиране на „разпиляното славянско книжовно наследство“, резултат на което са няколко описа на ръкописни сбирки, факсимилни издания и десетки изложби. В теоретичен план тя извежда обективни кодикологични параметри, описващи тясната връзка и взаимодействие между византийския и славянския кодекс, отчитайки едновременно с това и спецификата на всяка отделна традиция – българска, сръбска, руска. И върна на неуморния си и търсещ научен дух, в навечерието на своя юбилей публикува в Университетско издателство втория и третия том от Репертоара на украсените гръцки ръкописи от сбирката на Центъра. Така бе завършен тритомният опус, представящ панорама на развитието на стиловете в украсата на гръцките ръкописи в периода X – XIV в., диверсификацията на почерците, възникнали на базата на гръцкия минускул и разбира се – очертахта се посоките и сферите на взаимовлияние между столицата Константинопол и периферните центрове. Този труд определено може да бъде назван дело на живота ѝ, тъй като съдържа натрупания през годините опит на едни всеотдаен, усърден и добросъвестен изследовател на средновековната украсена ръкописна книга.

Не остава нищо друго, освен да пожелаем от сърце „На многая и благая лета, жива, здрава и енергична, както и досега!“

Александра Трифонова
ЦСВП „Иван Дуйчев“
Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Избрани монографии

1. Хиляда години българска ръкописна книга. Орнамент и миниатюра. София, септември, 1981 (с резюмета на руски, немски, английски).
2. Аксилия Джурова, Красимир Станчев и Марко Япунджич. Опис на славянските ръкописи във Ватиканската библиотека. С въведение от монсеньор Жозе Руискар и проф. Иван Дуйчев. София, *Свят*, 1985 (с паралелен текст на италиански: *Catalogo dei manoscritti slavi della Biblioteca Apostolica Vaticana*. Casa editrice *Svjat*, Sofia, 1985).
3. Томичов псалтир. *Monumenta Slavico-Byzantina et Mediaevalia Europaensia*, VII, Sofia, 1990 (с резюмета на френски и английски).
4. Въведение в славянската кодикология. Византийският кодекс и рецепцията му сред славяните. Introduction à la codicologie slave. Le codex byzantin et sa réception chez les Slaves. Sofia, 1997. *Studia Slavico-Byzantina et Mediaevalia Europaensia*, vol. VII. Sofia, 1997 (резюме на френски).

5. Украсата на Ватиканския палимпсест Vat. gr. 2502. L'Enluminure du palimpseste cyrillique du Vatican Vat. gr. 2502. Monumenta Slavico-Byzantina et Mediaevalia Europensia, vol. XVI, Sofia 2002 (двуетично издание: френски и български).
6. Byzantinische Miniaturen. Schätze der Buchmalerei vom 4. bis 19. Jahrhundert. Mit einem Vorwort zur deutschen Übersetzung von Peter Schreiner. Schnell + Stiener, Regensburg, 2002 (295 стр., 240 черно-бели илюстрации и 244 цветни) (италианска и испанска версия, 2001).
7. Répertoire des manuscrits grecs enluminés (IXe – Xe siècles). Centre Ivan Dujčev, Université de Sofia „St. Clément d'Ohrid“. Vol. I. Sofia, 2006.
8. В света на ръкописите, Университетско издателство, София, 2007 (471 стр., 447 илюстрации, 48 графични схеми и 199 цветни илюстрации).
9. *Constantine Manasses, Synopsis Chroniki. Codex Vaticano Slavo 2, 1344–45*. Фототипно издание, Атина, 2007, с паралелен текст на български и английски (в съавторство с Вася Велинова).
10. Manuscrits grecs enluminés des Archives Nationales de Tirana (VIe–XIVe siècles). Études choisies, vol. I, II. Sofia, 2011.
11. Le Rayonnement de Byzance. Les manuscrits grecs enluminés des Balkans (VIe–XVIIIe siècle). Catalogue d'exposition (XXIIe Congrès d'Études Byzantines) Sofia, 22-27 août 2011, Sofia, 2011 (avec la collaboration de Paul Canart).
12. Яков Крайков, Сборник Различни потреби (Книга за пътника). Библиотека Амброзиана S. Q. V. I. 41, София 2014. I том – Студия, II том – пълно факсимилно възпроизвеждане на книгата.
13. Свитъкът амулет Cod. Slav. D. 31 от колекцията на проф. Иван Дуйчев. Факсимилно издание. Студии: А. Джурова, Свитъкът някога и днес, В. Велинова, Развитие на свитъка в християнския свят. *Scriptorium Balcanicum* II, София, 2014 (на български, френски, английски и руски).
14. Répertoire des manuscrits grecs enluminés (XIe–XIIe siècles). Centre Ivan Dujčev, Université de Sofia „St. Clément d'Ohrid“. Vol. II, Sofia, 2022.
15. Répertoire des manuscrits grecs enluminés (XIIIe–XIVe siècles) Vol. III. Sofia, 2022.

Михаил Неделчев на 80 години

Тази година честваме 80-годишнината на проф. Михаил Неделчев, а за всеки, който познава неговата неизтощима енергия, буден ум и пълен с идеи младежки дух, работоспособност, широка литературна, културна и медийна активност, тази годишнина предизвиква учудване и недоверие към времето като категория, която не засяга професора.

Михаил Неделчев е роден на 17 юли 1942 г. в семейство със стари родови корени: едната линия идва от Велико Търново и Уста Кольо Фичето, а другата от генерал Иван Фичев¹ и отвежда към градове като Елена и Велес. М. Неделчев завършва гимназиално образование в прочутата Шеста гимназия „Граф Игнатиев“² през 1960 г. Две години учи радиоелектроника във ВМЕИ³ (1962 – 64). Литературните му интереси го отвеждат в СУ „Св. Климент Охридски“, където завършва славянска филология и философия през 1968 г. Още като студент взема участие в световния конгрес по славистика в Прага (1968) и преживява настроенията в града в навечерието на окупацията на Прага от Съветската армия. Приет е за аспирант в Катедрата по теория на литературата в Софийския университет, но не защитава дисертация. „Просто от ДС ясно ми посочиха, че катедра „Теория на литературата“ е идеологическа катедра“, споделя М. Неделчев в свой разговор с Пламен Дойнов⁴. След аспирантурата става „светски литературовед“ и започва периодът на неговата „редакторска“ биография (сп. „Родна реч“, 1968; в-к „Литературен фронт“, 1970; издателство „Български писател“, 1974–1989). Със своя 15-годишен стаж в последното издателство – първоначално в отдел „Литературна критика“, а после в отдел „Литературно наследство“, натрупва солиден опит в текстообработването, съставителството и подготовката за печат на ръкописите на български класици: Иван Вазов, П. К. Яворов, П. Ю. Тодоров, Асен Разцветников, Тодор Влайков и др. Стажът му на литературен историк и текстолог е безценен и го среща с творци като Михаил Арнаудов, Тодор Боров, Симеон Радев, Илия Тодоров и др. Именно Илия Тодоров го въвежда в тайните на занаята на текстолога: „Илия Тодоров ме научи да разглеждам творбата като процес... от момента на замисъла, на предва-

¹ Генерал Иван Фичев е началник щаб на българската армия по време на Балканската война.

² Днес това е 6-то СОУ „Граф Игнатиев“.

³ ВМЕИ днес е Техническият университет в София.

⁴ Вж. Дойнов, П. Михаил Неделчев на 80 години – <https://bit.ly/3j6Skhu> (посетен на 14.12. 2022)

рителните бележки, които авторът прави, до завършването на текста, като всеки следващ вариант се описва отделно.“⁵ В „Български писател“ М. Неделчев се среща с Кръстьо Куюмджиев, с когото работят върху първия том на наследството на Яворов. Бележките за Яворовата поезия откриват за него голямата тема за автобиографизма в творчеството на Яворов. В резултат на работата в издателството се трупат идеи за автора и неговата литературната личност, за житейско-биографичното и публичното му битие, раждат се тезите за автобиографизма от книгата „Социални стилове и критически сюжети“ (1978). Почитател на Юрий Тинянов и неговата школа, М. Неделчев превръща текстологията в инструмент в творчеството си и изгражда теорията за персонализма в българската литература⁶.

След падането на Берлинската стена М. Неделчев влиза активно в политическия живот на страната. Възстановява Радикалдемократическата партия (РДП), съвместно с проф. Елка Константинова, и участва в основаването на СДС. Член е на националния координационен съвет и негов политически говорител. Става депутат от СДС – РДП в 7-то Велико народно събрание (1990 – 1991) и в 36-тото Народно събрание (1991 – 1994). Председател е на издателския синдикат на в-к „Демокрация“ и на Комисията по радио и телевизия по време на своя депутатски мандат. Политиката дава възможност на М. Неделчев да изрази своята обществена и гражданска позиция в ключовите за страната години на ХХ в., да зададе ново ниво на култура и език в обществено-политическия живот. Като политик е постоянен представител в комисията на либералния интернационал. Възстановява списание „Демократически преглед“ с идеята да бъде „архив на съвременността“ и от 1993 г. е негов главен редактор. На страниците му разгръща своя либерален проект за европейското битие на българина, в основата на което стоят исторически знания и опит, културни възходи и сризове, национални политики и европейско самочувствие, подплатено с добро познаване на спецификите на родното – национален характер и идентичност. Тези си идеи развива в около стотина с оциокултурни статии, в богата публицистична, обществена и културна дейност. Председател е на Сдружението на българските писатели и председател на Управителния съвет на дружество „Гражданин“. Член е на Съюза на българските журналисти и на Съюза на преводачите в България.

Академичната кариера на М. Неделчев е свързана с Нов български университет (НБУ), в който става доцент през 2002 г., професор през 2008 г. и почетен професор през 2010 г. Над 10 години той е ръководител на департамент „Нова българистика (1999 – 2010). Към департамента създава и литературно-

⁵ Пак там.

⁶ В цитирания вече разговор на Пламен Дойнов с М. Неделчев "раждането" на ключовата статия за Автобиографизма на Яворов от сборника "Социални стилове и критически сюжети" е описана много подробно.

историческата школа „Д-р Кръстьо Кръстев“ (1999). Проф. Неделчев е член на редакционния съвет на университетското списание за култура „Следва“.

И до днес в този университет той продължава своята активна научно-изследователска и преподавателска дейност, като чете курсове по теория и история на литературата и води разнородни по тематика и проблематика лекции. Със своя безспорен талант, харизма и ерудиция проф. Неделчев се превръща в любим лектор и преподавател, който владее аудиторията, а часовете му са едни от най-интересните и посещавани от студенти от други департаменти в университета. Като литературен изследовател се нарича „войник на литературата“. През своята 50-годишна дейност на литературен историк и критик е пропътувал цялата страна, за да участва в научни конференции и културни прояви, да изнася доклади, лекции, беседи, сказки, да въвлече в своите увлекателни сюжети както тясно професионална, така и много широка публика, да я провокира към размисъл и дебат.

В последните 15 години М. Неделчев е гост-лектор по проекти в редица университети, институти и културни центрове в Париж, Санкт Петербург, Виена, Киев, Львов, Харков, Прага, Варшава, Белград и др. Срещите с него, участието му в научни конференции, лекциите, дискусиите, семинарите със студенти предизвикват винаги огромен интерес и издигат авторитета на съвременната българска литературоведска наука зад граница. Съществена част от научния профил на М. Неделчев е участието му в научноизследователски проекти на НБУ и Института за литература към БАН, в които развива свои ценни идеи и концепции за литературата, изкуството и културата: „Атон в българската култура и литература“, „Годините на литературата“, проектът „Литературна периодика“ (сп. „Златорог“, в-к „Развигор“ и сп. „Хиперион“), „Светът от вчера“ – видян през катастрофата от 1939 г. („Усещанията за застрашена Европа в културата и литературата на България, Украйна, Полша и Чехословакия“ (2021 – 2025) и „България и Украйна – култура на преломите XIX – XXI век“ (2016 – 2019).

Носител е на много отличия за хуманитаристика, литература и литературна критика: специална награда на Празниците на изкуствата „Аполония“ (2004); Национална награда за литературна критика „Иван Радославов и Иван Мешеков“ на катедра „Българска литература“ във Великотърновския университет и община Златарица (2007); Национална литературна награда на името на Яворов (2008); Национална литературна награда „Тодор Влайков“ (2008). През 2012 г. е удостоен с орден „Св. св. Кирил и Методий“ I степен. През 2022 г. получава званието Почетен гражданин на София, отличието „Златен век с огърлие“ от Министерството на културата и Голямата специална награда за хуманитаристика на портал „Култура“.

Проф. Неделчев е автор на 30 авторски книги, десетки съставителства и над 1 000 студии, статии и рецензии, етюди, очерци, бележки и слова. Неговата изумителна начетеност, мащаб на познания и интереси в различните

сфери на науката, културата, историята, изкуствата, музиката и живописата включват работа в различни полета на знанието: литературна история и критика, текстология, теория на културата, публицистика и есеистика, литературен, културен и политически персонализъм, геопоетика и геополитика. В центъра на неговите изследвания стои интересът му към авторската личност с нейните художествени, културни, социално-политически и битово-житейски роли и маски. М. Неделчев е автор на ключови изследвания върху националния митопоетически текст, социалните стилове и критически сюжети и на теорията на българския литературен персонализъм, които отдавна са част от идеите на българското литературознание. Неговите персоналистически обзори на българската литература с фокус върху системите от биографии създават авторова литературна история и налагат представата за литературен канон през биографичното. Незаобиколими са изследванията му за кръга „Мисъл“ като модел за формиране на колективен естетически и литературен персонализъм, който европеизира българската литература. Статиите му върху епохалното дело на *Четворката* показват пътя, по който проникват европейските естетически и философски идеи в България, а клоновете на естетиката, философията и психологията в науката се обвързват с литературата. През цялата си научноизследователска дейност М. Неделчев изучава Яворовата личност и творчество, създава концепцията за литературната личност на Яворов, за трите големи социални роли на поета, за автобиографичния код в творчеството му, за великата българска система от биографии: Левски и Ботев, Гоце Делчев и Яворов и теорията за посмъртното битие на Яворовата литературна личност, които разгръща през годините в серия от книги: „Етюди за Яворов“ (1998); „Личности на българската литература“ (1999); „Яворов: литературна личност, истории на книги и стихотворения“ (2005); „Яворовата година на траура“ (2014); „Яворов: сюжетите на последните години“ (2016) и се налага като един от най-значимите явороведи у нас. Персоналистическият обзор на българската литература с фокус върху системите от биографии, детайлното и увлекателно разгръщане на сюжета за Яворовата литературна личност, тезите му за недосъградената жанрова система на българската литература в периода от 1965 г., проиграването на различни теми от мегасюжета на литературноисторическите реконструкции предизвикват огромен интерес не само сред българската, но и сред международната славистична общност.

Ключова тема в изследванията на М. Неделчев е темата за периодизацията на българската литература, различаваща се от традиционните литературноисторически периодизации. През 2011 г. в книгата си „Литературноисторическата реконструкция“ той излага своята теория за нова периодизационна схема на българската литература, с оглед на ценностно пренареждане на автори и творби, изпаднали от канона поради идеологическа и политическа цензура. Според него чрез метода на литературноисторическата реконструкция могат да се реабилитират редица творби, жанрове и стилове, изтикани

в периферията на литературната история, и да се създаде една плодотворна динамика в официалното литературно поле. Приносна е и книгата му „Двете култури и техните поети“ (2012), която задава и аргументира понятието „стоическа нормалност“, характерна за литературата на социализма. Тя предлага ценностна парадигма за четене на автори и текстове, останали извън матрицата на соцреалистическия почерк и компромиси с властта и заплатили за своята морална позиция с изолация и отстраняване от литературния канон. Още много са идеите, тезите и теориите на проф. Неделчев за динамиката на процесите в полето на литературата, за преломите, пропаданията, прекъснатостта в историята на българската литература през двадесетте и тридесетте години на XX в., за литературноисторическата реконструкция и своеобразните спирки, забавянията и забързванията на литературния процес в рамките на големия литературноисторически наратив, за поезията на авангардите като естетически сринове и обрати, за любовния дускурс в българската литература като важен персоналистичен код в изследване на текстове и поетически сборки.

Неуморен пътешественик и познавач на чужди култури и литератури, проф. Неделчев е пропътувал хиляди километри из Европа, Америка и Русия. В своята уникална книга „Геопоетики“ (2017) той ни прави съпричастни към начина си на общуване с градовете по света, като въвежда в културното поле темата за интелектуалния номад, за домовете и градовете на твореца. Стремещът му е да ги *усети, прозре и постигне* през историята, литературата, изкуствата и културата по присъщия си михаилнеделчевски начин. Към темата за градовете трябва да прибавим и любимата му тема за домовете на художника.

В последните три години М. Неделчев започна да издава своя обобщаващ труд „Как работи литературната история“ в три тома, в които събира писани през последните 10 години свои студии, статии, очерци, етюди, есета, посветени на различни проблеми – стилови насоки, тематични доминанти, персоналистични проявления от българската литература и литературна култура. В тях защитава своя възглед за литературната история като „голям наратив“ и „алтернативни наративи“, съпътстващи различни литературноисторически сюжети. Авторът защитава идеята за литературноисторическия реконструктивизъм, за „въвлеченото литературознание“, което се вълнува от миналото и настоящето. Според самия автор текстовете са разпределени в сложно композирани томове, в зависимост от типологията им. В том първи са събрани обзорни литературноисторически сюжети, които прекриват периоди и граници на школи и тематични направления. Том втори – литературноисторически персоналистически сюжети – включва текстове за лично творческо авторово осъществяване, включително и изграждане на литературни личности в персоналистическите времена. Том трети (предстои да излезе) – „Сюжети на литературноисторическото утвърждаване“ – съдър-

жа стратегии на лично или групово (на школа, на течение) литературно-историческо утвърждаване и показва работата на най-значими български критици и литературни историци в тази посока. Книгите от поредицата „Как работи литературната история“ са литературноисторически и теоретичен опус, провокативни и зареждащи с идеи, теории и анализи върху механизмите на литературноисторическото. Те са наситени с творческа аура и теоретични постановки, с интелектуални прозрения, с откровения и артистичен патос, с провокативна реторика и стилови жестове и носят неподражаемия михаилнеделчевски стил. Но най-важното е, че изследванията на проф. Неделчев постоянно създават дискуссионни полета, апострофират традиционни нагласи и постановки, взривяват утвърдени прочити, обновяват четенето на автори и текстове и пренареждат фигурите в литературния канон.

Желаем му от сърце творческо дълголетие и още дълго време да ни радва с неизтощимата си интелектуална енергия, идеи и текстове, които обогатяват българското литературнознание.

На многая и благая лета, Професоре!

Мариета Иванова-Гиргинова
Институт за литература, Българска академия на науките

Избрана библиография

1. Критически страници. София: Народна младеж, 1978.
2. Социални стилове, критически сюжети. София: Български писател, 1988.
3. Три студии. София: Нора 2000, 1992.
4. Участие в политиката: СДС, РДП през 1991 – 1993 г. София: Нора 2000, 1993.
5. Етюди за Яворов. София: Изд. ателие Аб, 1998.
6. Краевековните тъги на България. София: Изд. ателие Аб, 1998.
7. Раздробяване на наивния консенсус: Критика на политика и на негови медийни образи. София: Дружество Гражданин, 1998.
8. Личности на българската литература. София: Дамян Яков, 1999.
9. Писатели-преображенци и техни спътници. София: Дружество Гражданин, 1999.
10. Радикалдемократизмът. Опит за либерално политическо поведение в България. София: Дружество Гражданин, 2000.
11. Размишления по българските работи (Културологическа, политическа и литературоведска публицистика). София: Издателска къща Проф. Петко Венедиков, 2003.
12. Яворов. Литературна личност, истории на книги и стихотворения. София: Дамян Яков, 2004.
13. Страници за Иван Богданов. София: Нов български университет, 2009.
14. 1910. Спомени от литературната година. София: Нов български университет, 2010.

15. Апология на литературната история. София: Нов български университет, 2010. Литературноисторическа реконструкция. София: Просвета, 2011.
16. Цензурираните класици. София: Сиела, 2011.
17. Двете култури и техните поети. София: Нов български университет, 2012.
18. Любов и литература. София: Нора 2000, 2013.
19. Яворовата година на траура. София: Нора 2000, 2014.
20. Морал и политика. Страници за Тодор Влайков. София: Нора 2000, 2015.
21. Ефектът на раздалечаването. Студии за литературата на Народна република България. София: Кралица Маб, 2015.
22. Геопоетики: провидяни пътища на културата и в литературата. София: Литературноисторическа школа Д-р Кръстев НБУ, 2017.
23. Слова за Яворов. София – Поморие, 2018.
24. Как работи литературната история? Т. 1: Литературноисторически обзорни сюжети. София: Нов български университет, 2019.
25. Как работи литературната история? Т. 2: Литературноисторически персоналистични сюжети в два тома 3. София: Нов български университет, 2021.

Предраг Матеич на 70 години

*Хуманитарните дисциплини са основата,
която ни прави хора, а не полумислещи машини...*

Предраг Матеич, 2001¹

През август 2022 г. един от най-изтъкнатите и авторитетни чуждестранни палеослависти, доктор хонорис кауза на Великотърновския университет (2005), носител на почетния знак със синя лента на Софийския университет (2012) и на наградата на Българската академия на науките за 1985 г., медал „1300 г. България“, – американският професор Предраг Матеич – навърши 70 години. Този юбилей вълнува палеославистичната общност от цял свят, тъй като става дума не само за високоуважаван учен, но и за човек, чийто път в науката е свързан с университети и научни институти на два континента – Европа и Америка – и благодарение на когото е изградена и поддържана десетилетия наред една институция, своеобразен научен оазис – Центърът за средновековни славянски изследвания или Хилендарската изследователска библиотека към щатския университет в Кълъмбъс, Охайо, САЩ.

Професор Предраг Матеич е роден в Линген Емс, Германия, където, бягайки от Югославия и режима на Тито, намират временно убежище неговите родители. Получава образованието си в САЩ, където по-късно се установява семейството на отец Матея Матеич (1927 – 2018) – неговия баща, чийто житейски път също е неразривно свързан със словото, бидейки писател, поет, свещеник в сръбската православна църква в Кълъмбъс и уважаван професор в Департамента по славянски и източноевропейски езици и литератури в Държавния университет на Охайо (Department of Slavic and East European Languages and Literatures at The Ohio State University). През 1974 г. Предраг Матеич завършва специалността „Руска и интелектуална история“ в колежа Обърлин, Охайо. А няколко години по-късно завършва магистратура по славянска филология в Йелския университет, Ню Хевън. Той е доктор по филология на Софийския университет, където през 1974 г. е приет като редовен докторант и където само две години по-късно защи-

¹ Предраг Матеич за бъдещето на хуманитаристиката в анкета, проведена от Д. Атанасова за „Литературен вестник“, 2–8.05., брой 17 (2001). <https://bit.ly/3iX90bn> (достъп 10 май 2022)

тава своята първа докторска дисертация пред ВАК (Висша атестационна комисия). Комисията отсъжда, че качествата на научния труд, посветен на българския книжовник и химнописец Ефрем, литературното дело на когото е откритие на самия Предраг Матеич, надхвърлят изискванията за т. нар. „малък докторат“ и му присъжда научната степен „доктор на науките“. През 1987 г. проф. Матеич защитава още една докторска дисертация, вече в САЩ, в Университета на щата Охайо (Кълъмбъс), като обектът ѝ е в малко по-различно поле, в сферата на филигранологията, и е посветена на водните знаци в средновековните славянски хартиени ръкописи от Хилендарската библиотека².

В началото на 70-те години на 20. в. проф. Предраг Матеич, заедно със своя баща проф. Матея Матеич, чиято е идеята за това, слагат началото на една уникална и придобила във времето изключителна значимост и авторитет институция за изследвания в сферата на палеославистиката – това е известната Хилендарската стая (или Център за славистични изследвания) към Държавния университет в Охайо. С благословията на отците от Хилендарския манастир в Света гора тогава са заснети на микрофилми съхраняваните в библиотеката на манастира ръкописи и архивни документи. Това е първата микрофилмова сбирка, с която започва своето развитие Изследователският център. Днес, благодарение на неуморния труд на проф. Предраг Матеич, който първоначално е уредник, а от края на 80-те години на XX в. и директор на Хилендарската стая, тя е обогатила своя фонд с микрофилмови копия на ръкописи от над 100 книгохранилища не само от манастирите в Света гора, но и от други библиотеки в цял свят. И така, повече от 30 години Предраг Матеич с усърдие, внимание и респект се грижи за поддържането на фонда от микрофилмирани паметници, датиращи от средновековната и предмодерната епохи. Този уникален научноизследователски славистичен център с библиотека предоставя възможност на палеослависти от цял свят да се запознаят с иначе труднодостъпни ръкописи, като още по-ценна е тази възможност за жените изследователки, за които достъпът до атонските книгохранилища е невъзможен. Ресурсите в Хилендарската стая, още много преди нашата дигитална съвременност, стават достояние и биват предоставяни на учените палеослависти, като по този начин в науката са направени редица ценни нови открития и приносни изследвания.

Дейността на Хилендарската изследователска библиотека, така умело ръководена от Предраг Матеич няколко десетилетия, далеч надхвърля под-

² За проф. Предраг Матеич вж. също и: Angusheva-Tihanov, A. Predrag Matejč at 60. – *Scripta & e-Scripta*, 12, 2013, 273–278; Димитрова, М. Предраг Матеич на 60 години. – *Българистика*, 2012, 25, 99–104; Избрана библиография на Предраг Матеич. – *Българистика*, 2012, 25, 104–106.

държането на един библиотечно-информационен и документален фонд. Нужни са знания, усилия, дори упорство, бих казала, умения за водене на добра мениджърска и управленска политика, каквито безспорно проф. Предраг Матеич притежава, за изграждането на институция като Хилендарската изследователска библиотека, чиято дейност е много по-широкообхватна. Това несъмнено е мотивирано от стремежа на нейния създател и ръководител тя да бъде и дом, но и да изпълнява мисията на популяризатор на палеославистиката по света. Като резултат от този стремеж в Хилендарската изследователска библиотека на всеки две години се провежда Летен семинар/институт/ (Summer Slavic institute). Замислен като учебен формат, Летният институт цели да събира хора с интереси – научни, но и не само такива – в областта на медиевистиката, и по-конкретно на палеославистиката – за да се потопят в красотата на славянското писмо. Чрез примери от средновековното писмено славянско наследство се преподават основни знания по палеография, кодикология, филигранология, текстология. Бидейки място на срещи за хора на духа, Летните семинари/институти/ реализират една от основните мисии на Хилендарската изследователска библиотека – да разпространява и да популяризира словното богатство и писменото наследство на славяните, включително и сред неславяноезична аудитория. И този уникален летен семинар (институт), провеждащ се на всеки две години, се поддържа до голяма степен от ентузиазма, волята и усърдието на Предраг и неговите съмишленици в това дело – д-р Даниел Колинс и незаменимата Паша (M. A. Johnson). Който е имал възможността да чуе увлекателното слово на Предраг Матеич и да се докосне до дълбините на неговите знания, си дава ясна сметка, че без тази негова посветеност трудно би бил поддържан подобен интересен сред младите хора и изследователи.

Години наред проф. Предраг Матеич е главен редактор на бюлетина Cyrillic Manuscript Heritage [Кирилско ръкописно наследство], издание на Хилендарската изследователска библиотека и на Ресурсния център за средновековни славянски изследвания. Той е разпространяван по цял свят и достига до хиляди професионално ангажирани в полето на славистиката изследователи, както и до любители на славянското книжовно наследство. Задължителна рубрика в бюлетина е колонката на редактора (From the Director's Desk). Винаги написана с вещина, осветляваща за новостите в науката, информативна и същевременно поднесена приятно, а понякога и с присъщото на Предраг чувство за хумор.

Не може да бъде подминат фактът, че именно на проф. Предраг Матеич принадлежи идеята за организирането на научни конференции, което допълнително задълбочава и разширява дейността на ръководената от него институция. Няколкото значими форума – Хилендарски конференции, събиращи учени от цял свят, на които Хилендарската изследователска библиотека е домакин, са проведени през годините. За престижа и високите научни качества

на конференциите може да се съди и по публикуваните издания с доклади, чийто основен съставител и редактор е Предраг Матеич³.

Наред с успешната управленска политика, която води години наред, Предраг Матеич неуморно изучава и славянското книжовно наследство. Неговите научни интереси обхващат не само широки хронологични рамки, но също така може да се каже, че се разполагат в различни полета на медиовистиката и на славистиката. Той посвещава изследвания на паметници и книжовни проблеми от Ранното средновековие до предмодерната епоха и с еднаква задълбоченост и експертност се занимава с въпроси от сферата на

³ Johnson, M. A., Daniel E. Collins, Predrag Matejić and Lyubomira Parpulova-Gribble, ed(s). *Love of Learning and Devotion to God in Orthodox Monasteries: Selected Proceedings of the 5th International Hilandar Conference, Raška, Serbia, 9–15 September 2002*.

Matejić, Predrag and Charles E. Gribble, ed(s). *Monastic Traditions: Selected Proceedings of the 4th International Hilandar Conference, Columbus, Ohio, August 14–15, 1998*. Bloomington: Slavica Publishers [Indiana University, 2003.

Matejić, Predrag and Daniel E. Collins, M. A. Johnson, Miroљub Joković, ed(s). *Love of Learning and Devotion to God in Orthodox Monasteries: Selected Proceedings of the 5th International Hilandar Conference, Raška, Serbia, 9–15 September 2002*. Volume I ed. Belgrade: National Library of Serbia and Raška Škola, 2006.

Информация за първата международна Хиландарска конференция: Hilandar Monastery and Other Repositories of Medieval Slavic Manuscripts: Research Needs and Opportunities. A Working Conference, 11–13 April 1981, Columbus, Ohio. – *Полама Книгописна*, бр. 5 (октомври 1981), 43–90; Информация за следващата научна конференция е достъпна онлайн: „Sixth International Hilandar Conference: Medieval Slavic Text and Image in the Cultures of Orthodoxy, July 19–21, 2013“, Hilandar Research Library, Knowledge Bank, University Libraries, The Ohio State University, <https://kb.osu.edu/dspace/handle/1811/58434>. Седмата по ред конференция под заглавие „The Description of the Slavonic Manuscript Heritage and the Role of Monasteries in the Cultural History of the Balkan People,“ се състоя в Рилския манастир, 18–22 септември 1984 г.; докладите са публикувани в: *Кирило-Методиевски студии*, 3 (1986), 129–294; следващата конференция беше организирана в Белград от Сръбската Академия на науките и изкуствата, 1989; публикации на докладите: Ивић, Павле, уред., *Проучавање средњовековних јужнословенских рукописа: Зборник радова са III међународне Хиландарске конференције одржане од 28. од 30. марта 1989*. Белград: Српска академија наука и уметности, Одељење језика и књижевности, 1995. Johnson, M. A., Daniel E. Collins, Predrag Matejić, Lyubomira Parpulova-Gribble, ed(s). *Love of Learning and Devotion to God in Orthodox Monasteries: Selected Proceedings of the 5th International Hilandar Conference, Raška, Serbia, 9–15 September 2002*. Matejić, Predrag and Charles E. Gribble, ed(s). *Monastic Traditions: Selected Proceedings of the 4th International Hilandar Conference, Columbus, Ohio, August 14–15, 1998*. Bloomington: Slavica Publishers Indiana University, 2003.

кодикологията, археографията, архивистиката, филигранологията, филологията – агиография и химнография⁴.

Във връзка с работата на Центъра, още в ранните години след създаването му, Предраг Матеич изработва каталог на водните знаци на ръкописи, писани на хартия, съхранявани в Хилендарския манастир⁵, а заедно с проф. Матея Матеич описват и каталогизират микрофилмираните ръкописи.⁶ Тези издания се превръщат в безценен помощен инструмент за работата на учените, посветили свои трудове на паметници, съхранявани в Хилендарската изследователска библиотека. Още при първоначалната работа по заснемането на ръкописите от библиотеката на Хилендарския манастир двамата учени Матеич – баща и син – осъзнават необходимостта от каталогизиране на заснетите документи. Именно по време на тези основно археографски занимания Предраг Матеич прави едно изключително ценно за старобългаристиката откритие, като се натъква на ръкопис, съхранил текстове от непознат до този момент български книжовник от четиринадесетото столетие – Ефрем Химнописец. На неговото творчество, както вече бе споменато, е посветена първата му дисертация, защитена в Софийския университет, а по-късно и публикувана като книга – която представя и изключително ценно издание на уникалния ръкопис.⁷ И до днес тази книга е не само незаобиколим труд в по-

⁴ Matejic, Predrag and Hannah Thomas. *Manuscripts on Microform of the Hilandar Research Library*. Vol. I. Compiled with an Introduction by Predrag Matejic and Hannah Thomas. II. With Indexes. Columbus: „Ivan Dujchev“ Centre for Slavo-Byzantine Studies and Resource Center for Medieval Slavic Studies, 1992; Matejic, Predrag with Mateja Matejic. *Hilandar Room Slavic Manuscripts on Microfilm. Supplemental Checklist No.1*. Columbus: The Ohio State University Department of Slavic Languages and Literatures, 1980; Matejic, Predrag. *Manuscript Attribution through Paper Analysis: Hilandar Monastery in the Fourteenth Century (A Case Study)*. Dissertation ed. Columbus: The Ohio State University, 1987; Matejic, Mateja et al. Predrag Matejic, translator. *Biobibliographical Handbook of Bulgarian Authors*. Karen Black ed. Columbus: Slavica Publishers, Inc., 1981.

⁵ Matejic, Predrag. *Watermarks of the Hilandar Slavic Codices. A Descriptive Catalog*. Sofia: CIBAL Centre International d'Information sur les Sources de l'histoire balkanique et méditerranéenne, 1981.

⁶ Matejic, Mateja and Predrag Matejic. *Hilandar Slavic Manuscripts. A Checklist of the Slavic Manuscripts from the Hilandar Monastery Available on Microfilm at The Ohio State University*. Columbus: The Ohio State University Department of Slavic Languages and Literatures, 1972.

Matejic, Predrag and Mateja Matejic. *Hilandar Room Slavic Manuscripts on Microfilm. Supplemental Checklist No.1*. Columbus: The Ohio State University Department of Slavic Languages and Literatures, 1980.

⁷ Матеич, Предраг. *Българският химнописец Ефрем от XIV век. Дело и значение*. София: БАН, 1982./ Matejic, Predrag. *Bългарskiiat khimnopisets Efrem ot XIV vek. Delo i znachenie*. Sofia: Bulgarian Academy of Sciences, 1982.

1869

лето на палеославистичната химнология, но също и христоматиен текст при преподаването на старобългарска литература и книжовност. С още едно откритие в палеославистиката свързваме името на проф. Матеич. То е направено съвместно с проф. Климентина Иванова и е свързано с идентифицирането на текстове, излезли изпод перото на известния български светец анахорет и исихаст Ромил Видински, познат до този момент само като агиогерой⁸.

Проф. Предраг Матеич е и обичан и авторитетен преподавател в щатския университет на Охайо. Водил е курсове, посветени както на литературата на средновековната епоха, така и на съвременни славянски литератури и култури, на проблеми, свързани с междуконфесионално общуване и диалог.

Няма да е пресилено да кажем, че научният и жизненият път на Предраг Матеич са свързани с едно апостолско по същността си дело – да изучава, да съхранява, да разпространява и да популяризира медиевистичната славистика по света. За това са нужни талант, знания, отдаденост, харизма, упоритост, каквито безспорно Предраг притежава. Изключителен авторитет, голям ум, но и добър и достоен човек. Да си жив и здрав, Предраже! Да ни радваш още дълги години с неповторимото си присъствие, със силния си дух, със завладяващото си слово и с топлото си и приятелско отношение!

На многая и благая лета!

Диана Атанасова
Катедра „Кирилометодиевистика“,
Софийски университет „Св. Климент Охридски“

⁸ Matejic, Predrag and Klimentina Ivanova. An Unknown Work of St. Romil of Vidin (Ravanica). – *Palaeobulgarica*, 4, 1993, № 17, 3–14; Matejic, Predrag and Klimentina Ivanova. – Neizvestno proizvedenie na Sv. Romil. – *Vselena/OIKOUMENH*. Vol. 1, (Jan 1993), 87–102. [“An Unknown Work of St. Romil”].

Валентина Александровна Колесник на 70 години

През юни 2022 г. отбелязахме юбилея на професор, доктор на филологическите науки Валентина Колесник. Езиковед, българист, диалектолог, ръководител на Катедра „Българска филология“, забележителен педагог и учен, свързала професионалния си път с един от най-старите научни и учебни центрове по славистика в Украйна – Одеския национален университет „Иля Мечников“. Със задълбочения си интерес към различни проблеми на българския език, ориентирани както към българската граматика, така и към балканистиката, цялата ѝ научна дейност и многобройните публикации са насочени към българската диалектология и антропонимия в Украйна, към съвременния книжовен български език и методиката на преподаването му.

Автор е на монографии, речници, христоматии, има над 100 научни публикации в научни издания (Българите. 2018: 522–528). Подготвя сборници и методически разработки, предназначени за учителите по български език, автор е на учебници по български език, сред които „Български език (основен курс)“ (2008; 2011).

Валентина Александровна Колесник е родена в гр. Николаев на 12.06.1952 г. Завършва филология в Одеския държавен университет (1974). Изглежда още от университетските години пътят ѝ към българистиката е предначертан. Асистент в Катедрата „Общо и славянско езикознание“ (1977), през 1984 г. тя успешно защитава кандидатска дисертация на тема: „Болгарская антропонимия на юге Украины“, а през 1985 г. е избрана за доцент. Като зам.-декан на Филологическия факултет при Одеския държавен университет (1996) и съосновател и член на Одеското научно дружество на българистите (1995), В. Колесник, заедно с колегите си от Историческия факултет, активно работи за възраждането на етнологичната българистика в Одеса в три направления: изследване на старобългарски ръкописи, етнография и диалектология.

Валентина Колесник активно изследва българските говори в Украйна. Първият опит за българско-руски-украински речник се появява още през 1991 г. (*Говорите по-български правилно*). Речникът е издаден с учебни цели и фокусира вниманието върху най-типичните грешки в речта на българската диаспора. Оттогава картотеката на диалектния речник на българските говори значително се увеличава, а диалектологията става основно направление в научната работа на българистите в Одеса. Разширява се и кръгът проблеми за изследване, което води до идеята за създаване на „Етнолингвистическия словарь говоривающих болгарской диаспоры на Украине“.

Проф. В. Колесник и колегите ѝ от Историческия факултет осъществяват множество комплексни етнографски и диалектоложки експедиции с обща

научна тема: „Материална и духовна култура на българските преселници в Южна Украйна“. Като резултат от тези теренни проучвания, излиза серийно издание с наслов „Български говори в Украйна“, което започва със съвместната работа на В. Колесник и З. Барболова (ИБЕ при БАН) – *Говорът на с. Кирнички, Бесарабия* (Колесник, Барболова, 1998). Третият том от поредицата е книгата на В. Колесник *Евгеновка (Арса). Ономастика. Говор. Словарь* (2001), в която авторката внася допълнителен елемент в изследването към фонетичните и морфологични аспекти, подробно разглеждайки ономастичното пространство. По-късно излиза четвъртият том *Говорът на българите в с. Криничне (Чушмелий), Бесарабия. Речник* (2008). Екип от българисти – филолози, историци и етнографи, сред които В. Колесник, инициира създаването на периодичен орган „Одеска болгаристика“ (2003), в който се представят диалектоложки и исторически изследвания на украински, руски и български език. Високият научен авторитет на проф. В. Колесник ѝ отрежда място в редакционната колегия на годишника.

През 2003 г. излиза монографията *Дебалканізація болгарських переселенських говірок в Україні. Граматична система* (Колесник, 2003), в която аргументирано върху богат фактически материал се решава проблемът за изгубване на някои категориални елементи в езиковата структура въз основа на направените от авторката автентични записи на различни типове диалектни текстове в Одеска област, в Терновка (гр. Николаев), Волшанка (Кировоградска обл.), в Стари Крим. През 2005 г. след успешно защитен труд В. Колесник получава научна степен „доктор на филологическите науки“. От 2006 г. е професор в Катедра „Общо и славянско езиковедие“, ръководител на българската секция.

Одеският университет има отдавнашни традиции в изучаването езика и литературите на южните славяни, поставени още от основателя и първия декан на Историко-филологическия факултет проф. В. И. Григорович. Съдбата е отредила важна роля за развитието на българистиката и за възвръщане позицията на славянската филология в Одеския университет именно на проф. В. Колесник. Така по нейна инициатива и с нейно активно съдействие през 1995 г. става възможно създаването на българско отделение към Филологическия факултет на Одеския национален университет „Иля Мечников“.

Възстановяването на специалността „Българска филология“ дава нов тласък на българистиката в Одеса. Именно тук, в Одеския университет, единствено в цяла Украйна има пълен курс на обучение по българска филология, прием на студентите се извършва редовно всяка година (за учебната 2009 – 2010 г. българското отделение има общо 80 студенти, които участват и печелят национални олимпиади по български език в Украйна).

Освен като учен и преподавател, В. Колесник се изявява и като добър организатор. По нейна инициатива още през учебната 1996 – 1997 г. започват редовните специализации на одеските българисти в България (Културно-об-

разователен студентски обмен между Одеския и Софийския университет), които продължават през следващите години. Катедрата сътрудничи и поддържа тесни научни връзки с водещи университети в България: СУ „Климент Охридски“, ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, ЮЗУ „Неофит Рилски“, участва в научно-преподавателски и студентски конференции. Одеските българисти организират Международна Кирило-Методиевска студентска конференция, която става традиционна (2005 – 2017). По инициатива на преподавателите и студентите, с подкрепата на Генералното консулство на Р България в Одеса и Асоциацията на българите в Украйна, се създава Център за българска култура и език към Филологическия факултет, студентите от българското отделение създават Съюз на българската младеж в Украйна (2001).

Мога да кажа с пълна увереност, че за мое щастие, времето, когато учих в Одеския университет, беше време на разцвет на българската филология там. Курсовете от първи до пети бяха пълни, изследователската и преподавателската работа се развиваше интензивно. Резултатите от усилията на проф. Колесник и няколко нейни колеги българисти през 2007 г. доведоха до превръщането на българското отделение в самостоятелна Катедра „Българска филология“ под ръководството на професор В. А. Колесник.

Само през първите 10 години от създаването на специалността „Българска филология“ в Одеския национален университет бяха подготвени 140 специалисти, които се реализираха като учители по български език и литература, преподаватели във висшите учебни заведения (Измаилски и Одески университет), кореспонденти в български вестници, секретари в Генералното консулство на Р България, мениджъри преводачи в български фирми. След дипломирането някои продължават обучението си, проф. дфн Колесник има успешно защитили докторанти, две нейни студентки защитават докторат в най-авторитетната научна институция в България – Българската академия на науките (ИБЕ).

През различни години в Катедрата работят български преподаватели, с които проф. Колесник разработва учебници и методически пособия по български език (Колесник, Барболова, 1996). Като ръководител, тя отделя особено внимание на съвместната работа на одеските българисти и български учени, която намира израз в общи изследвания и научни публикации, част от които са включени в международния проект „Българите в Украйна – език, фолклор, литературно наследство“ на Института за български език, Института за литература при БАН и Одеския университет (2000).

Многобройни са участията на проф. В. Колесник в разнообразни научни форуми. Сред общността на българистите и славистите тя се утвърждава като авторитетен диалектолог със стойностни публикации и перспективи за нови оригинални разработки. Проф. В. Колесник издава *Посібник з болгарської діалектології* за студенти българисти (2013), публикува редица статии, свързани с диалектите на българите преселници в Украйна: *Граматичний*

портрет българських переселенських говорів та етнокультурні кордони (2014); *Към въпроса за произхода на кулевчанския говор (Украйна)* (2016); *Диагностирующие черты болгарского говора с. Большой Буялык (Благоево)* (2017) и др. В статиите *Съртските говори в Бесарабия (Украйна)* (2017) и *Балканізми в чушмелійській говірці (Бесарабія)* авторката отделя внимание на граматичните и лексикалните балканизми в говора на с. Чушмелий, който принадлежи към т.нар. съртски български говори и е изключително архаичен. Статията *До питання про тенеzu чийшиийських говірок* (2018) разглежда основните фонетични, морфологични и лексикални особености на диалекта на с. Чийшия, които позволяват да определи неговия генезис и мястото му сред другите български говори в Украйна и в метрополията. Особено място в научните интереси на В. Колесник заема антропонимията. Статиите *Балканские черты в антропонимии болгарских поселенцев Юга Украины* (2014) и *Відтопонімні прізвища болгар півдня України* (2019) разглеждат спецификата и начините за образуване на фамилните имена на българските преселници в Южна Украйна.

Научните интереси на проф. дфн В. Колесник са разностранни, а богатата ѝ научна дейност не може да се побере на няколко страници. Многобройните научни трудове на проф. В. Колесник се публикуват на български, украински, руски и английски език. Професионалната ѝ биография включва и дългогодишна преподавателска работа по българска диалектология, съвременен български книжовен език и езикова култура. В продължение на няколко десетилетия чрез своите лекции и научни публикации тя предава на студентите знания и опит, натрупани през годините. Умението ѝ да работи с младите хора я превръща в любим преподавател на студентите филолози. В същото време проф. дфн В. Колесник подготвя българисти диалектолози в Одеския университет, някои от които са хабилитирани учени. Организира и съдейства в провеждането на научни конференции, има активна гражданска позиция и говори за необходимостта за откриването на българско училище в Одеса, което става добър стимул за бъдещите студенти българисти (2001).

Днес проф. дфн Колесник продължава да работи в областта на научната теория и практика, тя преподава основи на академичното писане и на научните изследвания на магистри юристи. Заедно с това продължава да изследва съвременното състояние на българските имигрантски диалекти в Южна Украйна, за което свидетелстват най-новите ѝ публикации. През 2018 г. излиза книгата – резултат от 12-годишен проект – *Чушмелий: история и култура*. Научно-популярният труд на авторски колектив от 15 авторитетни учени от Филологическия и Исторически факултет на ОНУ включва две части. Във втората част проф. В. Колесник отделя внимание на особеностите на чушмелийския говор, който ни отвежда към старобългарския език. В него са оцелели до наши дни старобългарски думи, които са включени в подробния речник, част от изданието.

През 2019 г. на Международната конференция *Between dependency and independency of academic cultures* в Одеса бе представена най-новата монография на проф. Колесник *Говорът на българите в с. Городне (Чийшия), Бесарабия. Речникът*. Трудът е продължение на диалектоложките изследвания от поредицата „Българските говори в Украйна“ и е пореден научен принос в областта на българската диалектология.

Всичко казано е само една малка част от заслугите на В. А. Колесник в областта на науката, образованието и развитието на българистиката в чужбина, заради които е удостоена с редица награди и отличия в България и Украйна: почетния знак на Българската академия на науките „Марин Дринов“ на лента (2003); грамота на БАН „За заслуги към българистиката“ (2003); медал „Отец Паисий Хилендарски“ I степен (2004) и „Иван Вазов“ (2010); почетния знак и звание „Човек на годината“ – 2005 от Асоциацията на българите в Украйна, почетния знак на Одеския областен съвет (2010).

Научният и преподавателският път на проф. Колесник заслужава още много внимание, но ми се иска да остане и малко място за човешкия път на Валентина Александровна. Тя е педагог с голямо сърце, който не щади времето и силите си да обърне внимание на всеки студент, да помогне с книга или съвет, да подкрепи всяка идея. Като ръководител, винаги взема отношение към проблемите, свързани с работата на Катедрата, готова да застане зад идея, да защити позиция и да изкаже мнение. Тя е вдъхновител, който умее да обедини студентите и колегите си около една важна кауза – българистиката.

За нейната годишнина, ние, признателните студенти, искрено ѝ пожелаваме да съхрани това огромно богатство на своя дух, да го умножи с още много книги, учебници, сборници, ползотворни експедиции и нови проекти, да бъде все така енергична и жизнена, пълна с любов към хората и науката.

Нека е честит юбилеят на проф. дфн Валентина Александровна Колесник!

От името на випуск 2001, магистри по българска филология в Одеския национален университет „Иля Мечников“, от все сърце ѝ пожелаваме здраве и творческо дълголетие!

Татяна Брага
Институт за български език, Българска академия на науките

Избрана библиография

1. Българите...: Българите в Северното Причерноморие, т. XIII. Библиография. Колесник, В. А. ВТУ: Университетско издание, 2018.
2. Колесник, 1991: Колесник, В. А. Говорите по-български правилно. Болгарско-руско-украинский диалектный словарь. Одесса: Маяк, 1991.
3. Колесник, 1994: Колесник, В. А. Крагък българско-украински речник. Одесса: Маяк, 1994.
4. Колесник, Барболова, 1996: Колесник В. А., З. Барболова. Упражнения по речева практика (за студентите от I и II курс от специалността „Българска филология“). Одесса, 1996.
5. Колесник, 2001: Колесник, В. А. Състояние и перспективи за развитие на българистиката във Филологическия факултет на Одеския национален университет. – *Българистика* 2001, 69–75.
6. Колесник, Барболова, 1998: Колесник В. А., З. Барболова. Говорът на с. Кирнички, Бессарабия. – В: *Българските говори в Украйна*. 1998. Вип. 1. Одесса: Астропринт, 1998.
7. Колесник, 2001: Колесник, В. А. Евгеновка (Арса). Ономастика. Говор. Словарь – В: *Българските говори в Украйна*. Вип. 3. Одесса: Гермес, 2001.
8. Колесник, 2003: Колесник В. А. Дебалканізація болгарських переселенських говірок в Україні. Граматична система. Одесса: Астропринт, 2003.
9. Колесник, 2008: Колесник, В. А. Български език. Основен курс. Одесса, 2008.
10. Колесник, 2008: Колесник, В. А. Говорът на българите в с. Криничне (Чушмелий), Бессарабия. Речник. Одесса: Друк, 2008.
11. Колесник, 2011: Колесник, В. А. Підручник з грифом МОНУ: Български език (Основен курс). Учебник за студенти 1 курс по специалност „Български език и литература“. Одесса: Астропринт, 2011.
12. Колесник, 2013: Посібник з болгарської діалектології (для студентів II курсу спеціальності „Болгарська філологія“, Одесса: Дані, 2013.
13. Колесник, 2019: Колесник, В. А. Болгарські говірки в Україні = Българските говори в Украйна: у 20 т. Т. 8: Говірка болгар с. Городнього (Чийшія), Бессарабія: словник = Говорът на българите в с. Городне (Чийшія), Бессарабия: речник. Одесса: Астропринт, 2019.

Мария Добрикова на 65 години

През април тази година се навършиха 65 години от рождението на проф. д-р Мария Добрикова – известен българист и славист с изключителен принос в развитието на словашко-българските културни и научни отношения, популяризатор на българската литература и култура в Словакия, голям приятел на България. Това е повод да си припомним основните акценти в научната и преподавателската ѝ дейност.

М. Добрикова е родена през 1957 г. в град Попрад, свързан с един от двата емблематични словашки топоса – Татрите, а от 1976 г., когато започва следването си в Братиславския университет „Ян Амос Коменски“, тя обвързва житейския си път с града на Дунава – втората словашка емблема, символизираща същевременно връзката на Словакия със света. Тези здрави корени сякаш метафорично са орисали и научната кариера на М. Добрикова, започнала след 1981 г., когато тя завършва специалността *Словашки език – български език*, след като защитава дипломната си работа *Frazeológia Vežiniovovho románu Nocou s bielymi koňmi a jeho preklady do slovenčiny a češtiny*. Оттогава до днес М. Добрикова работи в Катедрата по славистика и индоевропеистика на Философския факултет на Братиславския университет „Ян Амос Коменски“, преименувана междуременно на Катедра по славянски филологии, като преминава последователно през всички етапи на научно израстване от асистент до професор и от години оглавява своята катедра.

В цялостната широкопрофилна научна активност на М. Добрикова могат да се открият три момента: постоянен интерес към българския език като поле на изследване, последователност в прилагането на съпоставителния метод и вярност към фразеологичната проблематика. Тези три носещи стълба в научния конструкт на словашката българистка не могат да бъдат подминати в нито един текст, описващ нейните приноси, и затова ще бъдат основен акцент в настоящия юбилеен портрет. Може би най-значимият сред тези научни приноси, съчетаващ в оптимална степен споменатите три аспекта в дейността на проф. М. Добрикова, е монографичният труд *Vlastné meno ako komponent slovenských a bulharských frazém (na pozadí asymetrie frazeologických koncepcii)*, който има две издания (Bratislava: ASTOR Slovakia, s. r. o. 2008, 126 s.; 2. uprav. Vyd. – Bratislava: Univerzita Komenského, 2014, 134 s.). Текстът на монографията представлява хабилитационният труд на словашката българистка, в който тя задълбочено анализира мотивацията на фразеологичните единици с компонент собствено име, откроява проявите на симетрия и асиметрия между словашките и българските фраземи и фразеотекстими от споменатия тип. За да приложи адекватно съпоставителния ме-

тод към езиковия материал от двата езика, М. Добрикова трябва да преодолее различията в схващанията на словашката и българската фразеологична школа. За да постигне единен методологичен подход, тя прави своя избор в полза на по-широката словашка концепция, като се опира основно на възгледите на Й. Млацек, Фр. Мико, П. Дюрчо. Изяснявайки ролята на собственото име във фразеологичните единици, словашката българистка подчертава, че наред с онимичния, трябва да се отчита и неговият прагматичен аспект. Словашкият и българският езиков материал са детайлно класифицирани, като са открити различни типове и подтипове фразеологични конструкции. С този свой монографичен труд М. Добрикова задава модел с голям потенциал за бъдещи съпоставителни изследвания на фразеологичния фонд на славянските езици. До неговата поява обаче са довели търсенията, проучванията и натрупванията на авторката от предходните години, сред които могат да се открият докторската дисертация *Minimálne frazémy v slovenčine a bulharčine* и публикуваните части от този труд (Добрикова, 1993; Добрикова, 1994; Добрикова, 1997) отчитащ спецификата на българския като аналитичен език при фразеологичния анализ. В друга поредица публикации се наблюдава преходът към връзката на фразеологията и проприалната лексика: *Antroponymá v slovenskej a bulharskej frazeológii* (2001), *Собственото име във фразеологията. Конкретизация versus индивидуализация* (2005), *Apelatívna a propriálna lexika vo frazeológii* (2006), *Voda – prameň života alebo Hydronymum ako komponent frazém* (2007).

В последвалите фразеологични изследвания М. Добрикова насочва научния си интерес към названия от сферата на музиката, участващи във фразеологични единици, и прави интересни наблюдения в тази връзка. С подобна тематика са публикациите ѝ *Etnokultúrny status ľudových aerofónov v bulharskej a slovenskej frazeológii* (2014) и *Reflexia hudobnej konceptosféry vo frazeológii* (2016). В първата от двете публикации например М. Добрикова проучва устойчивите словосъчетания, съдържащи названията на народни музикални инструменти, техни части или други вокално-инструментални изразни средства. Прилагайки ясни критерии, авторката обособява 10 фразеосемантични групи според определени семантични признаци. На конкретен анализ са подложени фразеологични единици с компоненти *гайда*, *кавал*, *свирка*, съдържащи богата езикова и етнокултурна информация.

Неотменима част от българистичното битие на М. Добрикова е преподаването както на практически български език и теория на превода на художествена литература, така и на теоретични курсове по съвременен български език (фонетика, морфология, лексикология, синтаксис, стилистика). Тази дейност я мотивира за изготвянето и издаването на различни учебни помагала (2002, 2016в, 2017). Специално бих искал да подчертая високата стойност на учебника *Základy bulharčiny: teória a prax* (2002), излязъл в съавторство с М. Вълчанова.

В контекста на преживяваните трудни за чуждестранната българистика времена трябва да се оценят изключително високо полаганите от проф. Добрикова усилия като ръководител на Катедрата по славянски филологии за съхраняването на българската филология в Братиславския университет „Ян Амос Коменски“.

Научната и преподавателската дейност са тясно свързани и с участието ѝ в различни проекти, които подпомагат изготвянето и издаването на редица научни публикации на словашката българистика (участие в проект *Frazeologická terminológia* – KEGA ч. 1559/94 на Комисията за изследване на фразеологията към Словашкия комитет на славистите; ръководство на проекта *Antroponymá v slovanskej frazeológii* FU 6/2002; ръководство на проекта *Metaforické vokálno-inštrumentálne prvky v slovenčine a slovanských jazykoch* – VEGA 1/0543/14.

С цялата си академична, научна и преподавателска дейност проф. М. Добрикова дава своя незаменим принос, благодарение на който чуждестранната българистика продължава да заема достойното си място в развитието на славистичната общност.

Честит празник и искрени пожелания за много здраве и творчески сили, професор Добрикова!

Величко Панайотов
Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Избрана библиография на професор Мария Добрикова

1. Добрикова, 1993: Dobříková, M. Minimálne frazeologické jednotky prirovnávacieho charakteru v slovenčine a bulharčine. – *Slovenská reč*, 3, 1993, 136–139.
2. Добрикова, 1994: Добрикова, М. Минимални фразеологични единици със сравнителен характер в словашкия и българския език. – *Съпоставително езикознание*, 5, 1994, 14–17.
3. Mlacek et al. 1995: Mlacek, Jozef, Jankovičová, Milada, Dobříková, Mária, Ďurčo, Peter, Skladaná, Jana, Miko, František, Krošlákova, Ema. *Frazeologická terminológia*. Bratislava: STIMUL, 1995.
4. Добрикова, 1997: Dobříková, M. Minimálne frazémy v slovenčine a bulharčine. – In: *Frazeologické štúdie II*. Bratislava, 1997: 18–35.
5. Добрикова, 1998: Dobříková, M. Pri prameňoch slovenských a bulharských frazeologických bádání. – In: Dobříková, M. *Zborník prác z medzinárodnej vedeckej konferencie Slovensko-bulharské jazykové a literárne vzťahy*. Bratislava, 1998, 42–48.

6. Добрикова, 1998: Bratislavská Alma mater a bulharistika. – In: *Slovensko-bulharské jazykové a literárne vzťahy*. Bratislava : TRI Médium, 1998, 130–143.
7. Добрикова, 2001: Dobříková, M. Antroponymá v slovenskej a bulharskej frazeológii. – In: Krošlákova, E. & Kralčák, L. *K aktuálnym otázkam frazeológie*. Nitra, 2001, 88–97.
8. Добрикова, 2002a: Dobříková M. a Vlčanova, M. *Základy bulharčiny. Teória a prax*. Bratislava, 2002.
9. Добрикова, 2002б: Dobříková M. Reduplikované častice v slovenskej a bulharskej frazeológii. – In: *BraSlav. 1. Zborník z medzinárodnej slavistickej konferencie, konanej na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave 14. – 15. novembra 2002*. Zost. P. Žigo. Bratislava: Filozofická fakulta Univerzity Komenského 2002, 246–250.
Добрикова, 2002в: Dobříková M. Vlastné mená v bulharskej a slovenskej paremiologickej frazeológii. – *Studia Balcanica Bohemo-Slovaca*. 5. Red. I. Dorovský. Brno: Masarykova univerzita, 2002, 230–236.
Добрикова, 2003: Slovenská jazykoveda (1991 – 2000). (Paralelný angl. názov.) – In: *České a slovenské odborné práce o jihovýchodní Evropě*. Brno: Masarykova univerzita, 2003, 261–265.
10. БСР 2004: *Bulharsko-slovenský slovník*. 1. (A – K). Hl. red. V. Kjuvlieva-Mišajkova, D. Kollár. 1. vyd. Bratislava: Slavistický kabinet SAV, 2004. 709 s. (vedúca autorského kolektívu M. Košková, spoluautorky G. Ďulgerova, N. Nikolova).
11. Добрикова, 2004: Добрикова, М. Професор Павол Жиго навърши петдесет години – *Съпоставително езиковедие*, 2004, 29/3, 177–179.
Добрикова, 2005а: Добрикова, М. Собственото име във фразеологията. Конкретизация versus индивидуализация. – Във: Вълчанова, М. (ред.) *Юбилеен слаvistичен сборник*. Благоевград, 2005, 164–171.
12. Добрикова, 2005б: Dobříková, M. Synsémantiká v úlohe frazeologických komponentov (na slovenskom a bulharskom materiáli). В: *Езикът и литературата в модерното общество*. Благоевград, 2005, 164–171.
13. Добрикова, 2006: Dobříková, M. Apelatívna i propriálna lexika vo frazeológii. – *Studia Balcanica Bohemo-Slovaca*, VI, Svazek 2. Brno, 2006, 1041–1048.
14. Добрикова, 2007: Dobříková, M. Voda – prameň života alebo Hydronymum ako komponent frazém. – In: *Frazeologické štúdie V. Princípy lingvistickej analýzy vo frazeológii*. Ružomberok, 2007, 227–238.
15. Добрикова, 2008а: Dobříková, M. Vlastné meno ako komponent slovenských a bulharských frazém (na pozadí asymetrie frazeologických koncepcií). Bratislava.
16. Добрикова, 2008б: Dobříková, M. O slovenskej a bulharskej frazeologickej koncepcii. – *Slavica Slovaca*, 43, 1, 2008, 52–63.
17. Добрикова, 2009: Dobříková, M. Konceptuálna analýza frazém s významom bohatstvo: chudoba. – In: *Словаците и словакистиката в България = Slováci a slovákistika v Bulharsku*. София: Стигмати, 2009, 162–176.
18. Добрикова, 2010а: Добрикова, М. Библиейските сюжети във фразеологичния фонд на западнославянския езиков ареал. – В: *Научни трудове (Филология)*. Год. 48, ном. 1, 468–475. [*Паисиеви четения – История и съвременно състояние на българския език: полско-български колоквиум*. 7. – 8.11.2010].

19. Добрикова, 2010б: Добрикова, М. Метафорични вокално-инструментални елементи в словашкия и българския език. – In: *Kam smeruje slovakistika*. София: Херон прес, 2010, 48–57.
20. Добрикова, 2010в: Dobříková, M. Gajdošské motívy v slovenskej a bulharskej frazeológii. – In: *Phraseologische Studien: dynamische Tendenzen in der slawischen Phraseologie*. Greifswald: Institut für Fremdsprachlich Philologien - Slawistik, 2010, 113–120. [*Phraseologische Studien : medzinárodná konferencia. Ružomberok, 27.–28.8.2010*].
21. Добрикова, 2011а: Dobříková, M. Lexikálno-sémantická charakteristika slovenských a bulharských ustálených slovných spojení s komponentom zlato, zlatý = Lexical-semantic characteristic of Slovak and Bulgarian set phrases containing gold, golden. – *Philologica* 67. Bratislava: UK, 2011, 99–110.
22. Добрикова, 2011б: Добрикова, М., Към въпроса за мотивираността на фразеологичните единици. – In: *Българският език и литература в славянски и в неславянски контекст*. Szeged: JATE press, 2011, 215–222. [*Българският език и литература в славянски и в неславянски контекст: международна конференция. Szeged, 28.–29.5.2009*].
23. Добрикова, 2012: Dobříková, M. Прагматично-семантична идентификация на онимичните компонентивъв фразеологията. – In: *Юбилейни Паисиеви четения*. Пловдив: Паисий Хилендарски, 2012, 400–407. [*Паисиеви четения: конференция. Пловдив, 3.-4.11.2011*].
24. Добрикова, 2013а: Dobříková, M. Preklad literárnych textov ako most medzi jazykmi a kultúrami. – In: *Opera Slavica*, Roč. 23, č. 4 (2013), 137–144.
25. Добрикова, 2013б: Dobříková, M. Lexikálne jednotky zvon a kambana ako komponenty slovenských a bulharských frazém = The lexical units zvon and kambana as components of Slovak and Bulgarian phrasemes. – *Philologica* 71. Bratislava: UK, 2013, 169–175.
26. Добрикова, 2013в: Добрикова, М. Българистика с прозорец към Дунава. В: Минало, настояще и перспективи на чуждестранната българистика. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2013, 100–111. [*Минало, настояще и перспективи на чуждестранната българистика: семинар. Лозен, 19.–20.7.2012*].
27. Добрикова, 2014а: Dobříková, M. *Vlastné meno ako komponent slovenských a bulharských frazém*. Bratislava, 2014.
28. Добрикова, 2014б: Dobříková, M. Straty a nálezy bratislavskej bulharistiky = The loses and the finding of the Bulgarian Studies in Bratislava. – *Philologica* 73. Bratislava: UK, 2014, 55–63. [*Slovanské jazykové a literárne (seba)reflexie : medzinárodné vedecké sympóziu. Bratislava, 10.12.2014*].
29. Добрикова, 2015: Dobříková, M. Signalling function of musical instruments from the aspect of ethnophraseology. – *Езиков свят = Orbis linguarum*, 13/2 (2015), 7–15.
30. Добрикова, 2016а: Dobříková, M. Reflexia hudobnej konceptosféry vo frazeológii. – In: *Jihoslovenská frazeologie kontrastivně*. Brno, 2016, 33–38.

31. Добрикова, 2016б: Dobříková, M. Vplyv Jána Stanislava a slovenskej slavistiky na život a dielo bulharského slavistu : ad honorem Ivan Bujukliev. – In: *Ján Stanislav a slovenská slavistika*. Bratislava: Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, 2016, 177–184. [*Ján Stanislav a slovenská slavistika : kongres slovenských slavistov*. 2., Bratislava, 4.-6.11.2015].
32. Добрикова, 2016в: Dobříková, M. *Prekladateľské cvičenia z bulharčiny. Texty z oblasti spoločenských, humanitných a prírodných vied*. 1. vyd. Bratislava: UK, 2016.
33. Добрикова, 2017: Dobříková, M. *Gramatické cvičenia z bulharčiny 1*. Bratislava. 1. vyd. Bratislava: UK, 2017.
34. Добрикова, 2022: Dobříková, M. Dialóg kultúr. Bulharská literatúra v dejinách umeleckého prekladu na Slovensku. – В: *Съвременната словакистика – координати и вектори*. Сборник с доклади от Международната научна конференция по случай 30-годишнината на специалност „Словашка филология“ в СУ „Св. Климент Охридски“ – София, 28.04.2021 г. София: УИ Св. Климент Охридски, 2022, 21–31.

Георги Николов на 65 години

Проф. Георги Николов е един от дългогодишните български изследователи в областта на медиевистиката, завоювал международен авторитет и признание. Неговите изследвания на историята на средновековните български институции, взаимодействието между централната власт и господстващите в периферията властелини, между столицата и локалните центрове са настолни книги за всеки учен – монографиите „Централизъм и регионализъм в ранносредновековна България (края на VII – началото на XI в.)“ (2005) и „Самостоятелни и полусамостоятелни владения във възобновеното Българско царство (края на XII – средата на XIII в.“ (2011). Книгите, в които се изнасят ценни изворови данни за българската история, са обединени от намерението да бъде изяснена спецификата на държавното устройство, водещите личности, да бъдат коментирани въз основа на източниците процесите и явленията и последиците от тях в един преломен период. Всеки, който е отдаден на проучването на средновековната книжовност и култура, не може да отmine без внимание причините както за формирането на политическата централизация, така и за нейното разколебаване и отпадане, замаяната ѝ със сепаратизъм и партикуларизъм. Тези процеси обясняват до голяма степен различните версии на запазените в ръкописите преводни и оригинални текстове, хвърлят светлина върху взаимоотношенията между византийската и старобългарската книжнина. Те дават историческата основа на пластове във формирането и живота на културните елити, на съсредоточените около владетелите книжовни кръгове, и не на последно място – на манастирските центрове, монашеските общности и на църковното изкуство.

Научното творчество на Георги Николов включва още няколко големи теми, сред които се откроява съдбата на Българската държава през XI и XII в. Поредицата проучвания за Самуиловата епоха – „Българският цар Самуил“ (2014), „Цар Самуил“ (2016), „Самуилова България в българската историопис. Библиография (1945 – 2020)“ (2020) и „Из историята на Самуилова България“ (2022) показват трайния интерес на автора към историческото, археологическото, социокulturното и ръкописното наследство от епохата. В книгите е въведен в научно обращение изворов материал с различен произход (византийски, латински, славянски, арабски, арменски и домашни извори). Както и останалите публикации на Г. Николов, те са организирани по достъпен за читателя начин – както по теми, така и по хронология, с изчерпателен критичен и справочен апарат особено що се отнася до личните имена и географските реалии. Привлича вниманието богатството на изложението, в което не са отминати без внимание епизоди от отношенията между владетелите, картини от битието на населението, свидетелства на официални и

легендарни извори. В многопластовото повествование са включени разнообразни по значение и разпространение източници – трудовете на Анна Комнина (XII в.), летописът на Дуклянския поп (XII в.), Българският апокрифен летопис (XI – XII в.) и др.

Научните приноси на Г. Николов се съдържат в многобройните му статии и студии (които надминават 80), енциклопедични статии (повече от 500), предговори, информации и рецензии, в докладите, изнесени на редица конференции, конгреси и работни срещи (повече от 75). Освен в България той публикува в Германия, Грузия, Гърция, Полша, Русия, Северна Македония, Сърбия, Унгария и Франция. Неговата дейност като редактор и организатор на научни издания е добре известна. Сборниците в чест на проф. Василка Тъпкова-Заимова (1997), проф. Васил Гюзелев (2006), проф. Милияна Каймакамова (2013), проф. Петър Ангелов (2013) и в памет на акад. Димитър Ангелов (2018), както и сборникът *Европейският югоизток през втората половина на X – началото на XI век. История и култура. Международна конференция София, 6 – 8 октомври 2014 г.* (2015) са негово дело като съставител и редактор. Участва в редакционната колегия на сп. „*Старобългаристика /Palaeobulgarica*“ и „*Études balkaniques*“. Системно отразява публикацииите в периодични издания, сборници и монографии, отпечатани в България и в авторитетното немско списание *Byzantinische Zeitschrift* (München).

Творческият път на Г. Николов е устремен и последователен. Той завършва специалност „История“ в Историческия факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ (1977 – 1981). Отрано е привлечен от проблема за византийско-българските връзки и дипломната му работа с научен ръководител Васил Гюзелев е на тема „Византийската администрация в българските земи (XI – XII в.)“. От 1986 до 1989 г. е аспирант в Центъра за славяно-византийски проучвания „Иван Дуйчев“. От 1990 г. става асистент в катедра „История на България“ в Историческия факултет на СУ, от 1994 г. е старши асистент, а от 1997 г. е главен асистент в същата катедра. Защищава дисертация за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ на тема „Централизъм и регионализъм в ранносредновековна България (VII – XI в.)“ (2001). През същата година е избран за доцент, а от 2022 г. – за професор. Специализира в Краков, Полша (декември 2002 г.; октомври 2003 г.) и в Кьолн, Германия (май – юни 2003 г.) и др. Заместник-декан на Исторически факултет на СУ „Св. Климент Охридски“ (2015 – 2019). Учредител и член на Асоциацията на византинистите и медиевистите в България (от 1992 г.), на Международния Advisory Board of the Waldemar Ceran Research Centre for the History and Culture of the Mediterranean Basin and South–East Europe, Ceraneum (Łódź, Polska) (от 13 юни 2011 г.), член на Научния съвет на Центъра за славяно-византийски проучвания „Иван Дуйчев“ (от 4 март 2014 г.), член на Комисията за историческа география и пространствен анализ на Византия към Международната асоциация за византийски изследвания – Виена

(Commission for the Historical Geography and Spatial Analysis of Byzantium at the AIEB) (2016 – 2022). През 2017 става член (заместник-председател) на Управителния съвет на Македонския научен институт, а от 2020 г. е Председател на Управителния съвет на Македонския научен институт.

Признанието към цялостната му дейност се изразява както в немалкото рецензии на книгите и статиите му, така и в тяхното многократно цитиране от учени от цял свят. Носител е на Почетен знак на Столична община (2019) и на Почетен знак на Софийския университет „Свети Климент Охридски“ със синя лента (2022).

На многогад лѣта!

Анисава Милтенова
Институт за литература, Българска академия на науките

Избрана библиография

Книги

1. Централизъм и регионализъм в ранносредновековна България (края на VII – началото на XI в.). София: Марин Дринов, 2005, 232 с.
2. Самостоятелни и полусамостоятелни владения във възобновеното Българско царство (края на XII – средата на XIII в.). София: Гутенберг, 2011, 255 с.+18 ил.
3. Българският цар Самуил. София: Българско сдружение на родовете от Македония (Малка македонска библиотека № 4), 2014, 95 с.+13 ил.
4. Цар Самуил. София: Захарий Стоянов. Поредица „Дълг и чест“ № 4., 2016, 223 с.
5. The Bulgarian state in 927–969. The epoch of Tsar Peter I (Byzantina Lodziensia XXXIV). Łódź – Kraków: Jagiellonian University Press, 2018, XI+679 s.
6. За официалния език на Република Северна Македония. София: Проф. Марин Дринов, 2020, 61 с.
7. Самуилова България в българската историопис. Библиография (1945 – 2020) (Македонска библиотека № 54). София: Македонски научен институт, 2020, 135 с.+5 ил.
8. Из историята на Самуилова България. София: Македонски научен институт, 2022, 319 с.

Статии и студии (2018 – 2022)

1. Смъртта на българския цар Борис II (969–971, † 978). – В: *Изследвания в памет на проф. д-р Георги Бакалов (1943–2012)*. София, 2017, 250–257.
2. 1018 г. – последната година от историята на ранносредновековното Българско царство. – *Македонски преглед*, 41/2 (2018), 27–44.

3. Битката при р. Ахелой (20 август 917 г.) в историческите извори и историографската традиция. – В: *Симеонова България в историята на Европейския юго-изток: 1100 години от битката при Ахелой. II*. Велико Търново, 2018, 13–32.
4. Византийско коварство и българско предателство, 1015–1018 г. – В: *Коварство и предателство в историята* [= Кюстендилски четения 22 (2016)]. София, 2018, 71–88.
5. Мечтата на българите за завладяването на Цариград през Средновековието. – В: *Плиска – Преслав*. Т. 13. В памет на професор Тотю Тотев (1930 – 2015). София, 2018, 517–529.
6. Самуилова България в светлината на нови извори и исторически изследвания. – В: *Югозападна България – нови изследвания и проучвания. Сборник с доклади от научна конференция. Регионален исторически музей – Благоевград, 28 – 29 септември 2017*. Благоевград, 2018, 36–56.
7. State organisation and power hierarchy in the Bulgarian Empire (927 – 969). – In: *The Bulgarian state in 927 – 969. The epoch of Tsar Peter (Byzantina Lodziensia XXXIV)*. Łódź – Kraków, 2018, p. 257–268.
8. Сведения о Грузии и грузинах в древнеболгарской литературе. – В: *ლიტერატურათმცოდნეობის თანამედროვე პრობლემები Contemporary Issues of Literary Criticism. XIII. XX საუკუნის 80–90-იანი წლების პოლიტიკური მოვლენები და ლიტერატურული დისკურსი საერთაშორისო სიმპოზიუმის მასალები. Political Events of 1980–1990s and Literary Discourse Proceedings of International Symposium. ნაწილი II. Part II*. Tbilisi, 2019, 363–371.
9. Цар Самуил († 1014) в историческата памет на българите през XIII – XIV в. – В: *Памет и забрава в историята*. Кюстендилски четения 24 (2018). София, 2019, 29–43.
10. Die Farbe der Frösche. Beispiele aus der Geschichte von Niketas Choniates. – In: *Byzantina et Slavica. Studies in Honour of Professor Maciej Salamon*. Krakow, 2019, 283–291.
11. From Khanat to Tsardom. The titles and appellatives of the Bulgarian rulers during the Early Middle Ages (7th – 11th c.) according to historical sources. – In: *State and Empire. Proceedings of the 6th International Symposium “Days of Justinian I”*, Ohrid, Resen, 23 – 24 November 2018. Edited by Mitko V. Panov. Skopje, 2019/ *Држава и империја. Сборник на трудови од Шестиот меѓународен симпозиум „Денови на Јустинијан I”*, Охрид, Ресен, 23 – 24. 11. 2018. Уредник Митко В. Панов. Скопије, 2019, p. 26–40.
12. „Nus sont les peuples dépourvus de livres“: L’écriture slave et les Bulgares. – *Zora. Le magazine bulgare*. Strasbourg, automne (2019), 7–12.
13. Кракра – защитникът на Перник и неговата роля в българската история в началото на XI в. – В: *Кракра I*. София – Перник, 2020, 9–25.
14. Маски, магии и други чудесии от ранносредновековна България. – В: *Делниците и маските. Сборник с доклади от научната конференция, проведена в рамките на XXVIII Международен фестивал на маскарадните игри „Сурва“ – Перник 2019*. Перник, 2020, 29–36.
15. Периодизация на българската средновековна история. – *История*, 28/2 (2020), 111–133.

16. Самуилова България в изследванията на проф. Василка Тъпкова-Заимова. – В: *Балканистиката е моят живот. (Не)познатата проф. Василка Тъпкова-Заимова*. Съставителство и редакция проф. дин Рая Заимова. (= *Studia Balcanica* 34). София, 2020, 123–130.
17. Съдбата на българския цар Роман-Симеон († 997). – В: *Владетел, държава и църква на Балканите през Средновековието. Сборник в чест на 60-годишнината на проф. д-р Пламен Павлов*. Част 1 (= *Acta Mediaevalia Magnae Tarnoviae*, Tomus I.). Велико Търново, 2020, 564–576.
18. Цар Самуил в оценките на българската медиевистика. – В: *Георги Н. Николов, Силвия Аризанова. Самуилова България в българската историопис (1945 – 2020)* (Македонска библиотека № 54). София, 2020, 125–135.
19. Ролята на река Дунав в българо-византийската война (971 – 1018/19). – Във: *Води и биоразнообразие* (= *Интердисциплинарни четения* 2). София, 2021, 37–45.
20. Тексткритичното издание на строителния надпис от Битоля (1016 г.) и неговото значение за историческата наука. – В: *Й. Заимов. Битолски надпис на Иван Владислав самодържец български. Старобългарски паметник от 1015/1016 година*. В. Заимова. *Иван Владислав и неговият надпис*. Фототипно допълнено издание. София, 2021, XII–XVI.
21. Бележки за родословието на цар Самуил. – В: *История, памет, промяна. Сборник в чест на професор Ангел Димитров*. София, 2022, 91–97.

In memoriam

Дануше Хронкова 1930 – 2022

Съдбата понякога ни поставя пред изненадващи и непознати възможности, които в първия момент не са това, което искаме за себе си, но след като им дадем шанс, се оказва, че такава възможност е била една от най-добрите. Такъв е и случаят с талантивата чешка българистка Дануше Хронкова. Първоначално желае да учи бохемистика и полонистика в Карловия университет в Прага, но с изненада научава, че е приета бохемистика и българистика – и то по време, когато в специалността „Българистика” има прием през две години. Малките литератури често са непознати за кандидат-студентите. Непознатото действа отблъскващо именно защото не се знае в какво се навлиза и какво бъдеще очертава. В случая с чешката българистка тя намира достоен заместник на полската литература в лицето на българската и изиграва голяма роля в нейната популяризация и изследване в Чехия. Дануше Хронкова се сблъсква с много проблеми в желанието си да изследва българската литература и въпреки това реализира запомнящи се постижения.

Тя е преводачка и популяризаторка на проиведенията на изключително голям брой български писатели – Ран Босилек, Валери Петров, Пейо Яворов, Пенчо Славейков, Вазов и много други. Прави пространни анализи на различни преводи на български автори на чешки език (*Překladařel a překlady z bulharsk literatury 1945 – 2000* (2002)).

Интересите ѝ не се ограничават само до превода от един славянски език на друг и до теоретичните му основи. Тя публикува изследвания за българската литература и най-вече за чешко-българските културни връзки. Проучва задълбочено българския модернизъм, участва със статии в създаването на енциклопедичен речник за българските писатели. Работата по него е трудна и сложна и поради външни фактори, един от които е тоталитарният режим в България преди 1989 г. Тя върви по стъпките на чешкия литературен историк и компаративист Франк Волман (1888 – 1969), който през 1928 г. публикува пространна монография за българската драма (*Bulharsk drama*), а Хронкова изследва рецепцията на българската драма в чешките земи до Втората световна война (*Bulharsk drama v řechch do druh svetov vlky* (1977)).

В изследванията си за българо-чешките културни контакти Хронкова проследява рецепцията на българската литература от 90-те години на XIX в. до края на XX в. сред чехите, но също така представя и възприемането на чешките автори сред българите. Примери за това са статиите ѝ за Дора Габе,

Иван Вазов, Пейо Яворов, Христо Смирненски и др. Пише предговори към чешки преводни издания на българската литература (Х. Ботев, П. Славейков, П. Яворов, Г. Стаматов, Н. Лилиев, А. Далчев, Н. Вапцаров, Д. Габе, В. Раковски, Бл. Димитрова). В рецепцията на българската литература особено внимание отделя на изследователи като Боян Пенев и Борис Йоцов и какъв е бил техният досег с чешката култура. Статията ѝ за Боян Пенев (Bojan Penev a Šechu (1983), който е възприеман не само като литературен историк, но и като изследовател на българската литература, интересуващ се от полска литература, разкрива неговите интереси към чешката литература и контактите му с различни чешки интелектуалци. В разрез с тоталните забрани за споменаване на личности, участвали в т.нар. фашистки режим в България, Хронкова изследва текстовете на Борис Йоцов за чешкия поет Петър Безруч. Културните взаимоотношения тя разглежда и диахронно, изследвайки отделни времеви периоди и течения, и по какъв начин се изменят културните прояви и чешко-българските отношения.

Дануше Хронкова е дългогодишен преподавател по българска литература в Карловия университет, вдъхновител на много студенти да изучават и да се интересуват от българската култура. Липсата на учебни пособия тя допълва по време на лекциите със свои записки, които раздава и на студентите си. Можем да се надяваме, че нейните лекционни курсове ще имат съдбата на лекциите на Боян Пенев и ще бъдат събрани и издадени, за да достигнат до повече читатели. За извънредно големите ѝ заслуги за популяризирането на българската култура и литература в Чехия е лауреат на орден „Стара планина“ (2000), носител на Наградата на СПБ за превод на българска художествена литература на чужд език (2000).

Поклон пред паметта ѝ!

Николай Желев
Секция „Литература на Българското възраждане“
Институт за литература, Българска академия на науките

Избрана библиография

1. Georgi Karaslavov a jeho „Obyčejní lidé“. – *Host do domu*, 1, 1954, 33–34.
2. O bulharské próze minulého roku. – *Host do domu*, 1, 1954, 376–377.
3. Geo Milev. – *Světová literatura*, 1, 1956, č. 4, 186–187
4. Petr Bezruč a Bulharsko. – *Bulharsko výstavbě*, 6, 1957, № 9–10, p. 18.
5. Смирненски в Чехия. – *Известия на Института за българска литература*, 9, 1960, 145–171.
6. Současná bulharská lyrika. – *Slovanský přehled*, 46, 1960, 218–220.

7. Rila. – *Bulharské ve vystavbě*, 10, 1961, № 10, p. 8–9.
8. По някои въпроси на българската литература в Чехия между двете световни войни. – В: *Чехословакия и България през вековете*. София: БАН, 1963, 415–456. (Съкратена версия: О bulharské literatuře, zvláště poezii a dramatu v Čechách mezi dvěma válkami. – In: *Československo-bulharské vztahy v zrcadle staletí*. Praha: ČSAV, 1963, 334–356.)
9. Българската литература в Чехия през последните двадесет години (1944 – 1964). – В: *Литературна мисъл*, 1965, № 3, 105–118.
10. Počátky pronikání díla Ivana Vazova do Čech. – В: *Българо-чешка дружба в литературата на 19. век*. София: БАН, 1975, 145–167.
11. Stamatovův soud nad měšťáckou morálkou. – In: Stamatov, G. P. *Malá Sodoma*. Praha: Odeon, 1975, p. 7–13.
12. Bulharské drama v Čechách do druhé světové války. – In: *Bulharské divadlo a my*. Praha: Divadelní ústav, 1977, 19–37.
13. Анкети – По случай стогодишнината от рождението на П. К. Яворов. – В: *Литературна история*, 1978, № 3, с. 107–109.
14. *Slovník spisovatelů – Bulharsko* / zprac. kol. aut. spolu s D. Hronkovou za ved. I. Dorovského. Praha: Odeon, 1978.
15. *Bulharská krásná literatura v českých překladech* (1825 – 1980) (Bibliografie knižní produkce s úvodní studií). D. Hronková jako spoluautorka. Praha: Státní knihovna ČSR – Slovanská knihovna, 1983.
16. Vojan Penev a Čechy. – В: *Литературознание и фолклористика. В чест на акад. Петър Динев*. София: БАН, 1983, 309–315.
17. Dora Gabeová v českých literárních souvislostech. – In: *Slavica v českém a slovenském literárním vývoji*. Praha: Ústav pro českou a světovou literaturu ČSAV, 1986, 299–335.
18. Nad historickým románem Very Mutaščievové. – In: Mutaščievová, V. *Alkibiades Veliký*. Praha: Odeon, 1986, p. 285–289.
19. Josef Páta o bulharské literatuře a česko-bulharských vztazích. – In: *Slavica Pragensia*. 22. Praha, 1988, 97–104. (AUC. Philologica; 4/5).
20. К проблематике bulharské moderny. – In: *Slavia*. Roč. 57, seš. 1 (1988), 85–90.
21. Дора Габе в творчеството на Витезслав Незвал. – В: *Втори международен конгрес по българистика. Докради 13. Превод и рецепция на българската литература в чужбина и на чуждестранната литература в България*. София, 1989, с. 19–30.
22. Дануше Хронкова или нашата Дана. [разговор на Е. Басат с Д. Хронкова]. – В: Басат, Е., Тодоров, В. *Чешки триптих. Образи на българската литература в профил и анфас*. София: УИ Св. Кл. Охридски, 1995, с. 116–128.
23. К bulharské účasti v českém literárním životě (Od osmdesátých let minulého století do první světové války). – In: *Jihoslovenské literatury v českém prostředí*. Brno: Masarykova univerzita, 1999, 145–164.
24. *Slovník balkánských spisovatelů* / zprac. kol. aut. spolu s D. Hronkovou za ved. I. Dorovského. Praha: Libri, 2001.
25. Překladatelé a překlady z bulharské literatury 1945 – 2000. – In: *Databáze osobností českého uměleckého překladu po roce 1945*. (Elektronická verze). Praha: Obec překladatelů a Encyklopedický dům, 2002.

26. Иван Вазов в Чехия – интерпретация на преводите. – В: *Наследството на Вазов*. София: УИ Св. Климент Охридски, 2002, 234–238.
27. *Kapitoly z minulosti česko-bulharských kulturních vztahů. Antologie komentovaných textů (Od nejstarších dob do osvobození Bulharska z osmanské nadvlády 1878*. D. Hronková jako spoluautorka. Praha – Sofia: Avangard Prima, 2005.
28. Дора Габе в Чехословакия (30-те години на ХХ век). – В: *Мостове: Сборник в чест на 70-годишнината на Йордан Василев*. София: ИЦ Боян Пенев, Тих-Ивел, 2005, 95–105.
29. Преводът е мост между две култура [разговор на Димана Иванова с Д. Хронкова]. – *Българи*, 8, 2009, № 3–4, с. 36–38.

Съставителство на сборници

1. Pejo Javorov. *Nežiju – hořím*. Praha: Odeon, 1964.
2. Atanas Dalčev. *Svátky v drobných starostech*. Praha: Svoboda, 1979.
3. Christo Botev. *Moje píseň*. Praha: Odeon, 1974.
4. *Jižní vítr: Deset bulharských básníků*. Praha: Čs. spisovatel, 1974.
5. Vätjo Rakovski. *Jak plachá voda*. Praha: Čs. spisovatel, 1984.
6. Ljubomir Levčev. *Vzývání ohně*. Praha: Odeon, 1985.

Предговори или послеслови

1. Georgi Porfiriev Stamatov. *Malá Sodoma*. Praha: Odeon, 1975.
2. Blaga Dimitrovová. *Lavina*. Praha: Odeon, 1977.
3. Nikolaj Liliev. *A mlčky piji zapomnění*. Praha: Odeon, 1977.
4. Dora Gabeová. *Dávno*. Praha: Albatros, 1977.
5. Penčo Slavejkov. *Sen o štěstí*. Praha: Odeon, 1981.
6. Dora Gabeová. *Posečkej, slunce!*. Praha: Odeon, 1981.
7. Nikola Vapcarov. *Zpěv*. Praha: Čs. spisovatel, 1983.
8. Vera Mutafčievová. *Alkibiadés veliký*. Praha: Odeon, 1986.
9. Nikola Furnadžiev, Ivan Razcvetnikov. *Hvězdné noci*. Praha: Odeon, 1988.

За нея

1. *Григоров, Д. Д. Хронкова*. – В: *Българистика ХХ в. Енциклопедичен справочник*. София, 2008, с. 594.
2. *Черни, М. и Б. Нишева*. От Христо Ботев до самия праг на ХХI век... Юбилейни щрихи към портрета на българистката Дана Хронкова. – В: *Език и литература*, 2015, № 1–2, 256–277.
3. *Černý, M.* Bulharistka s múzickými sklony. Pokus o jubilejní portrét literární historičky Danuše Hronkové s její bibliografií. Homo bohemicus, 2015, № 1–2, 118–163. (свободен онлайн достъп: <https://bit.ly/3GFCqVj>).

In memoriam

Кръстина Гечева

1927 – 2023

Напусна ни бележитият специалист в областта на библиографията, всеотдаен сътрудник на Съвета за чуждестранна българистика при БАН и незаменен колега Кръстина Гечева.

Родена е на 14 ноември 1927 г. в гр. Бургас. Завършва класическа гимназия (1946), а след това Юридическия факултет на Софийския университет (1950). Съдбата я свързва с библиотечната наука и след като завършва библиотечарски курс към Народната библиотека (1952), започва работа в справочния отдел на Българската академия на науките (1959). След 1973 г. професионалният ѝ живот е свързан с Института за история при БАН, а от края на 90-те години сътрудничи в Централна библиотека на БАН.

Името ѝ ще се помни като образец за мисия в една изискваща висок професионализъм област, съчетавайки неотклонно в научното си творчество широка осведоменост и последователност, изключителна самовзискателност, автентичност и пунктуалност. Основоположник на създаването на тематични библиографии в България, тя е автор на тринадесет изчерпателни труда в областта на историята, литературата и наукознанието. Благодарение на неизчерпаемата ѝ енергия и впечатляваща ерудиция са създадени книгите „Йордан Иванов: Библиография“ (1974), „Михаил Арнаудов: Биобиблиография“ (2000) и „Иван Шишманов: Биобиблиография“ (2003). Две издания претърпява единствената по рода си биобиблиография „Богомилството и неговото отражение в средновековна християнска Европа“ (1997; 2007), която няма аналог, високо оценена не само у нас, но и в чужбина – от изтъкнати учени като Норман Танер (Рим), Жан Брьолнар (Париж), Франьо Санек (Загреб) и много други. През годините активно разработва академичната поредица „Биобиблиографии на български учени“ и на биобиблиографския алманах „Сто години Българска академия на науките“. Нейно дело е прецизната библиография на енциклопедичния справочник „Чуждестранна българистика през XX век“ (2008), в който участва и като редактор. Не може да се отнесе и участието ѝ в изработването на библиографията към проекта „Българска историческа наука“ и библиографиите към пети и шести том на „История на България“, посветени на Българското Възраждане. Несъмнен е приносът ѝ за пълноценното присъствие в българското културно пространство на съчиненията на поета, писателя, преводача и философа Стефан Гечев (2003; 2006; 2007), на които тя е съставител, редактор и библиограф.

Кръстина Гечева изгради и остави на специалистите система от принципи, на които да се основава специализираният библиографски труд. Изданията с нейното име, ненадминати по научна стойност и значение, са настолни книги за няколко поколения. Те са мерило, което ни изпълва с преклонение пред нейната взискателност и професионално достойнство. От нейната талантлива личност струеше светлина и благородство, които няма да забравим.

Поклон пред паметта ѝ!

Анисава Милтенова
Институт за литература, Българска академия на науките
Никола Казански, Емилия Волева
Централна библиотека, Българска академия на науките

Емил дьо Лавеле и българите

Не са много световноизвестните учени от XIX и XX век, които отделят голямо внимание на България, на нейния народ и история. Ето защо сред тях непременно трябва да се отбележи името на изтъкнатия белгийски професор и обществен деятел Емил дьо Лавеле и неговата научна и публицистична дейност. Повод за тази статия е двойната кръгла годишнина, която отбелязваме през настоящата 2022 г. – 200 години от рождението му и 130 г. от неговата кончина.

През втората половина на XIX век Емил Луи Виктор дьо Лавеле (Брюж, 5 април, 1822 – Дойон, 2 януари, 1892) е сред най-известните европейски учени от областта на социалните науки. Неговият живот е изпълнен с разнообразна дейност и с много предизвикателства, които той посреща с достойнство.

Емил дьо Лавеле получава средно образование в Кралския атенеум в Брюж/Брюге, а през 1836 г. продължава обучението си в колежа „Станислас“ в Париж. През 1840 г. заминава да учи в университета в Льовен, след което се премества в Ганд/Гент, където се дипломира през 1846 г. като доктор по право. В Гент веднага е приет в кръга на прогресивните радикални студенти около професорите Франсоа Юе и Анри Мок.

През 50-те години на XIX в. Емил дьо Лавеле работи в адвокатската колегия в град Гент. В края на това десетилетие той се включва отново с ентузиазъм в политическите и социалните дебати. Отправна точка е публикуването на задълбоченото му изследване по аграрни въпроси в известното парижко издание *Revue des Deux Mondes* през 1859 г. През 1863 г. му е предложена вакантната катедра по политическа икономия в Лиеж, последвана, година по-късно, от окончателно му назначаване за редовен професор.

Скоро за Емил дьо Лавеле започва периодът на международна слава. Като професор, но най-вече като публицист с изумително обширна кореспонденция, той скоро става известен в най-отдалечените краища на Европа и Северна Америка. Стотиците статии и мнения във водещи списания и вестници (*Revue des Deux Mondes*, *Pall Mall Gazette*, *Fortnightly Review*, *Revue de Belgique* и др.) и честите пътувания му осигуряват световна мрежа от контакти със съвременници като Дж. С. Мил, Дж. Морли, У. Т. Стейд, Марко Мингети, Луиджи Лудзати, Нюма Дьони Фюстел дьо Куланж, Жул Фабр, Жул Симон, Сезар дьо Пап, Жул Дево, Юбер Фрер-Орбан и почти всички икономисти от онова време. Дейността на Емил дьо Лавеле е много разнообразна. Тя излиза далеч извън границите на икономиката. Изследователите на живота и творчеството му изтъкват редица аспекти от неговата академична и социална дейност, които задължително трябва да бъдат отбелязани.

Така например в широко разпространената си брошура *Le Protestantisme et le catholicisme dans leurs rapports avec la liberté et la prospérité des peuples* (1875) той оспорва по-късната теза на Макс Вебер за влиянието на калвинистката етика върху възникването на капитализма.

Християнското религиозно мислене е в основата на много човешкото и социално тълкуване на икономическата и политическата наука от страна на Дьо Лавеле. Без да заема твърде радикална позиция, той е близо до т. нар. „Катедър социалисти“, които предизвикват фурор, особено в Германия, със своите действия срещу Манчестърската школа. Дьо Лавеле обаче реално не следва техния пример в икономическата област. Трите му най-важни труда са: *De la propriété et de ses formes primitives* (1874), *Le Socialisme contemporain* (1880) и *Eléments d'économie politique* (1882).

Емил дьо Лавеле не е напълно приет нито от либералното, нито от социалистическото движение. Той все пак си сътрудничи с някои либерали и социалисти в рамките на движението срещу проституцията и за защитата и еманципацията на жените. В това отношение позицията му е доста двусмислена: убеден привърженик на по-доброто образование на жените, същевременно той не е склонен да им се предоставят равни политически права, тъй като това несъмнено ще доведе до засилване на хватката на Църквата върху политиката. Същото важи и за пролетариата, който според него първо трябва да бъде напълно образован, за да не стане жертва на демагогията и религията.

В периферията на това политическо теоретизиране е и ангажираността на Дьо Лавеле с въпроса за националностите и империализма. Според него колониализмът и империализмът са големите злини на неговото време. Въпреки антиколониалната си теория той, изглежда, е ентузиазизиран симпатизант на колониалните планове на белгийския крал Леополд II. Той обаче никога не се съмнява в мисията на *Международната африканска асоциация* за развитие на Африка и в борбата срещу търговията с роби.

Лиежкният професор проявява изключително голям интерес и отдава значение на националния въпрос на Стария континент и следи с голямо внимание ситуацията в Южна, Централна и Югоизточна Европа.

Емил дьо Лавеле се обявява за мирно уреждане на международните конфликти. Трудът му *За причините за войните и средствата за намаляване на техния брой* (1872), в който се предлагат практически мерки за предотвратяване на войните, намира широк отклик в Европа. През 1873 г. той става съосновател на *Association de Droit International* и на *Institut de Droit International* в Гент – две институции, пропагандиращи важната роля на международното право при решаване на сериозни конфликти между държавите в период, в който се засилва противопоставянето между Великите сили на Стария континент.

С течение на годините научната дейност на Емил дьо Лавеле е оценена от неговите съвременници. В неговата родина през 1867 г. и 1878 г. той е

1869

избран последователно за кореспондент и директор на Департамента по литература, морални и политически науки на Кралската академия в Брюксел. Избран е и за *доктор хонорис кауза* на университетите в Упсала, Единбург, Вюрцбург и Санкт Петербург, както и за член-кореспондент на академиите на Франция, Португалия, Испания и Сърбия.

Още приживе Емил дьо Лавеле е считан за водещ белгийски либерален мислител. Това до голяма степен се дължи на факта, че той разбира голямото национално, но и международно значение на социалнополитическите и национално обусловени радикални промени през XIX век.

В контекста на своите научни занимания (и не само) Емил дьо Лавеле проявява голямо внимание и към Балканите. На два пъти той посещава региона и публикува впечатленията си в многобройни статии и две книги. Особен интерес предизвиква книгата му *Балканският полуостров* (1886), която съчетава лични пътни бележки и научни изследвания. Тя излиза в две издания на френски, преведена е на английски, немски, руски и други езици. Белгийският професор установява и поддържа контакти с короновани глави, политици и учени от Гърция, Румъния, Сърбия, Черна гора и България, както и от балканските провинции на Османската и Австро-Унгарската империя. Той е радетел за политическа еманципация, модернизация и ускорено социално-икономическо развитие на страните от региона. Известният учен е привърженик на идеята за обединението им под формата на балканска федерация или конфедерация.

Емил дьо Лавеле посещава София и Пловдив през 1883 г. Установява и поддържа връзки с видни политически и стопански дейци, журналисти и издатели. Между тях са Иван Евстратиев Гешов, Димитър Ризов, Яков Геров, Антон Драндар и много други. Оказва помощ и на български студенти в Лиеж.

В трудовете си Дьо Лавеле проявява сериозен интерес към социално-икономическото и културното развитие на балканските народи. Българите не остават извън неговото внимание. В книгата си *Балканският полуостров* и в други свои публикации той разглежда редица важни аспекти от българската история и перспективите за развитие на България.

Дьо Лавеле намира свои последователи и ги насърчава да правят проучвания по редица социални и политически въпроси като парламентаризма и установяването на демократична система, българската задруга и много други. Наред с научните си трудове Емил дьо Лавеле посвещава значителна част от своите усилия в защита на българската кауза в своите публицистични изяви. В редица публикации в западната преса той подкрепя българите в борбата им срещу решенията на Берлинския конгрес от 1878 г. През 1884 – 1885 г. в серия статии в британската преса Емил дьо Лавеле се обявява в защита на българите в намиращата се под османска власт Македония. Със своята пламенна подкрепа Емил дьо Лавеле се нарежда сред най-големите

приятели на България от 70-те и 80-те години на XIX век. Сред тях са британският либерален политик Уилям Гладстон, хърватският епископ Йосиф Щросмайер и френският учен Луи Леже, с които белгийският професор поддържа тесни връзки.

Неговото дело намира признание в страната. На многобройните митинги през 1884 – 1885 г. стотици българи скандират неговото име. В периодичния печат се публикуват негови статии и биография. На български език са издадени преводи на негови трудове. През 1886 г. Емил дьо Лавеле е удостоен с орден „Св. Александър“ III степен. След смъртта му на негово име са наречени улици в София и Пловдив.

Александър Костов
Институт за балканистика с Център по тракология,
Българска академия на науките

ОТЗИВИ

Татяна Славова. Старозаветни книги в славянската ръкописна традиция. София: УИ Св. Климент Охридски, 2022, 313 стр. ISBN 978-954-07-5363-8.

Новата монография на Татяна Славова е закономерен резултат от нейните дългогодишни занимания с някои старозаветни книги, чийто превод възхожда към зората на славянската писменост.

Въвеждащата глава „Лингвотекстологични проучвания върху старозаветни книги в славянската ръкописна традиция“ проследява двувековния изследователски интерес към старобългарския превод на Стария завет, като акцентът е поставен върху трудовете от последните няколко десетилетия. Главата е структурирана в три раздела, отразяващи съответно трите версии на старозаветните книги в славянската ръкописна традиция.

Първият раздел обобщава изследванията върху паримейната версия на книги от Стария завет. Поставени са въпросите за превода на Паримейника, отнасян от повечето учени към дейността на славянските първоучители, за броя на достигналите до нас паримейници, за гръцкия Профитологий, залегнал в основата на славянския превод, за паримейните откъси, поместени в различни кирилски ръкописи, както и в хърватските глаголически бревиарии и мисали. След изчерпателно посочване на изследванията върху отделните старозаветни книги Т. Славова се спира на дискусияния въпрос за това по какъв начин паримейният превод попада в пълната версия на старозаветните книги.

Вторият раздел проследява изследванията върху чети версията на книги от Стария завет. На първо място тук е отделено внимание на все още нерешения въпрос съществувал ли е Методиев превод на Стария завет и ако е съществувал, какъв е неговият обем и по-нататъшна съдба. Подчертан е безспорният факт, че до наши дни не е открит славянски ръкопис на Стария завет, който категорично да отразява Методиев превод, а евентуалните следи от него се търсят чрез комплексно проучване на старозаветните ръкописи. След това Т. Славова последователно се спира на научния интерес към небогослужебната версия на отделните книги в състава на Осмокнижието, книги

Царства, книгите Естир, Йов, Песен на песните, Премъдрост на Иисус, син Сирахов, Пророк Иезекиил, Дванадесетте пророци и Пророк Даниил. В тази част на работата впечатлява умението на авторката кратко, но много точно да открои основните научни проблеми, поставени при изучаването на чети версията на старозаветните книги, да вплете обективно различните изказани мнения и постигнатите до този момент знания.

Първата глава на монографията завършва с преглед на изследванията върху тълковната версия на книги от Стария завет. Подчертано е, че все още обхватът на старозаветните библейски коментари, преведени в България през Х в., не е напълно определен. Тяхната идентификация и изследването на преводаческите прийоми се затруднява от липсата на критически издания на гръцките и на славянските тълковни текстове. Освен това повечето от коментарите в славянските ръкописи са в съкратена версия или компилации, чиито гръцки оригинали все още не са открити.

Следващите глави на монографията са посветени на изследователски проблеми, възниквали Т. Славова през годините. Важно място в нейните научни интереси заема „Славянската ръкописна традиция на книга Битие“, на която е посветена втората глава на представения труд. Т. Славова се опира на установения още от А. Михайлов факт, че руските и южнославянските преписи на Битие (респективно на цялото Петокнижие / Осмокнижие) по редица езикови и структурни особености съществено се различават едни от други, т.е. възхождат към два различни хипархетипа. И двата обаче отразяват един и същ първоначален превод и принадлежат към един древен архетип с глаголически следи. Няколко от достигналите до наши дни преписи се отнасят към т.нар. междинна група.

В центъра на вниманието на Т. Славова са осемте достигнали до наши дни южнославянски преписа на книга Битие. Изследователката привежда археографски сведения за тези преписи, подробно анализа структурата на текста и езиково-текстологичните им особености (поотделно на паримейните и непаримейните части). В резултат на това тя достига до много важни изводи за общия архетип на тези преписи, който е среднобългарски от XIV в., и за текстовата история на изследваната старозаветна книга. Един от най-важните изводи е, че в рамките на южнославянската група се очертават две ръкописни разклонения, между които има структурни и текстологични различия. Протографът на първото разклонение безспорно е с търновски произход след реформата на Патриарх Евтимий. Що се отнася до протографа на второто разклонение, Т. Славова допуска възможността той да е свързан с Атон.

Третата глава на монографията е посветена на „Старозаветни книги в Архивския хронограф“. Поради интересния си състав този руски хронографски сборник от XV в. от колекцията на РГАДА в Москва (Ф. 181, МТАМИД, № 279/658) многократно е привличал вниманието на палеославистите, в това число и на самата Т. Славова. За съвременния изследовател проследяване-

1869

то на натрупаната двувековна литература не е лесна задача. Това Т. Славова прави с присъщата ѝ вещина да представи основните и най-важни въпроси, свързани с изучаването на паметника, да обобщи и обективно да отрази утвърдените вече тези, както и дискуссионните мнения. Приведени са археографски данни за преписите на Юдейския хронограф, един от което е и Архивският, изяснена е структурата на сборника, поставен е въпросът за възможен старобългарския архетип на сборника, като са приведени доказателства в тази насока, в това число и две глоси с гръцки произход за българите.

Специално внимание в тази част на труда е отделено на бележката с името на презвитер Григорий, поместена след книга Рут, завършваща Осмокнижието, и преди V книга от Хрониката на Йоан Малала. Въпреки че тази бележка е известна и многократно обнародвана и до днес в палеославистика няма общоприето мнение за личността Григорий мних и за това кои текстове могат да се отнесат към неговата книжовната дейност. Преобладава схващането за връзка с текстовете, следхождащи заглавието. Т. Славова споделя по-малко популярното мнение (изказано за пръв път от И. Евсеев), че макар бележката с името на Григорий да е оформена като заглавие към V книга на Хрониката на Йоан Малала, преди съставянето на Хронографа тя е била свързана или с Осмокнижието, или с книги Царства. По-нататък въз основа на множество лингвистични данни тя потвърждава изказаната вече хипотеза, че Осмокнижието и книги Царства в Архивския хронограф са взети от различни източници.

Друг много важен въпрос е този за обширните извлечения от Историческата палея, които се намират в Архивския и Варшавския хронограф. Към идентифицираните още от В. Истрин три откъса Т. Славова добавя още пет, като поставя два основни въпроса – как тези ексцерпти се вписват в текстовата традиция на Историческата палея и как те са свързани с текстовата история на Архивския (респективно Варшавския) хронограф. След пълна съпоставки на палейните ексцерпти в двата хронографа и в текста на Историческата палея, както и с гръцкия текст изследователката заключава, че палейните ексцерпти в двата хронографа предоставят нови данни за среднобългарския извод на Историческата палея. Изказана е и хипотезата, че палейните фрагменти са били включени в последния етап от съставянето на Архивския хронограф, което се съгласува с отразената в тях сложна текстова традиция, която не би могла да се формира до средата на XIII в.

По-нататък след кратко, но много точно описание на хипархетипа на южнославянските преписи и този на източнославянските, Т. Славова преминава към характеристика на паримейните и непаримейните части на книга Битие. Тя проследява редакциите на текста, граматическите особености, глаголическите следи и стига до извода, че Архивското Битие заема междинно място спрямо източно- и южнославянските преписи. По аналогичен начин са представени книгите Съдии и Рут. Подчертано е, че и трите книги са в една

и съща текстова версия, която притежава черти както на южнославянската, така и на източнославянската версия. Библейският текст в Архивския хронограф е съхранил характеристиките на първоначалния превод, но от друга страна, показва следи от редакторска дейност. Тази редакторска дейност Т. Славова категорично свързва с името на презвитер Григорий.

Важно място в трета глава на монографията заема славянският превод на книги Царства. Като се опира на свои собствени наблюдения и такива, направени от други изследователи, Т. Славова убедено подкрепя тезата, че въпреки сравнително късната хронология на оцелелите славянски преписи всички те възхождат към един ранен старобългарски превод, възникнал на границата на IX – X в., който може да се отпреди като допреславски. Старинността му се потвърждава и от речниковия състав, съдържащ много редки думи, *haxax legomena*, прабългаризми, германизми, непреведени гърцизми. В тази част на труда е направен блестящ анализ на някои редки лексеми и хапакси, както и на редки словообразователни модели.

Косвено доказателство за ранния произход на книги Царства е и „Песента на цар Давид“, която формира 22-ра глава на втора книга Царства. Самата песен е псалм 18 (17-ти в славянската традиция), вмъкнат още на гръцка почва в състава на Книги Царства. При интерполирането му в гръцкия текст на втора книга Царства някои стихове са останали непроменени, докато други в различна степен са били изменени. Т. Славова се спира на въпроса как е подходил старобългарският преводач на книги Царства, стигайки до 22-ра глава на втора книга. Въз основа на богат ръкописен материал тя стига до извода, че книжовникът не е превел отново псалма, а го е взел наготово от Псалтира. Използваният протограф е бил архаичен, от типа на глаголическия Синайски псалтир, и не е бил повлиян нито от преславската редакция на X в., нито от псалтирните редакции на XIV в. Това насочва Т. Славова към хипотезата, че преводът на Царства е направен в ранно време, предхождащо споменатите редакции, и така подкрепя изказаното от М. Тотоманова-Панева мнение – въпреки късната хронология на запазените преписи, в основата им лежи превод, възникнал в ранната старобългарска епоха, който еднозначно може да се определи като допреславски.

Много любопитна е петата глава на монографията, обект на внимание в която е „Славянският превод на тълкуванията на Теодорит Кесарийски върху Петокнижието“. Те не са запазени в средновековната славянска книжнина в цялостен вид, а само частично – под формата на въпроси и отговори, най-често в различни тълковни компилации и сборници. Т. Славова посочва, че Теодоритови коментари върху Петокнижието са засвидетелствани в състава на шест паметника (Кааф, Тълковен сборник от XIII в., тълковна компилация в сборник от 1462 г., Посланието на митрополит Климент Смолятич до презвитер Тома, Словеса избрани на Григорий Богослов и в Тълковната палей). Изследователката последователно представя тълкуванията върху

книгите Битие, Изход, Левит и Числа в тези паметници, въз основа на което възстановява 88 Теодоритови тълкувания върху Петокнижието, но подчертава, че те вероятно са били много повече. От съпоставката на тълкуванията в различните паметници става ясно, че нито една от разглежданите тълковни компилации не е имала за свой непосредствен източник някоя от останалите, а съставителите им независимо един от друг са използвали един и същи източник – славянски превод на Теодоритовите коментари върху книгите Битие, Изход, Левит и Числа. Напълно обоснован е изводът, че славянският превод на тези коментари е бил осъществен през X в. в Симеонова България.

Шестата глава на монографията е посветена на краткия Троицки хронограф – руски ръкопис от края на XIV в., съхраняван в сбирката на ТСЛ под № 1. Той съдържа най-ранния славянски препис на Петокнижието (т.нар. Лавърско петокнижие), както и фрагменти от Хрониката на Георги Синкел, Кратката хронография на патриарх Никифор и Хрониката на Георги Амартол. Т. Славова обвързва възникването на кодекса Петокнижие с хронограф с България от втората половина на X в., като привежда исторически, текстологични и езикови аргументи, с което се отграничава от мнението на Т. Вилкул, че краткият Троицки хронограф е съставен (въз основа на по-ранни славянски преводи) и добавен към Петокнижието по-късно на руска почва.

По-нататък Т. Славова разглежда езиковите и текстологични особености на книга Битие в състава на Лавърското петокнижие в съпоставка с подбрани южнославянски и руски преписи. В резултат тя потвърждава предположението на А. Михайлов, че Лавърското петокнижие е съставено от два източника – Паримейник от най-ранен тип с архаичен превод и чети Петокнижие, в което са отразени характерни езикови и текстологични черти на книжнината от епохата на цар Симеон, макар и да пази глаголически следи и езикови архаизми.

Интересна е и седмата глава на монографията, посветена на „Заемките от езика на Аспаруховите и Куберовите българи в славянския превод на Библията“. Т. Славова подчертава важноста на изучаването на т.нар. прабългаризми и ги характеризира в няколко лексико-семантични групи. Тя изтъква, че от една страна, малък брой от всички установени днес в изследователската традиция старобългарски заемки не се регистрират в славянския текст на Библията; от друга страна, почти всички заемки от библейския текст имат фиксации и в небиблейски паметници най-вече от времето на Българския златен век. Т. Славова се спира на малко известни и неизвестни прабългарски заемки. Тази част от работата е пример за лексикален и етимологичен анализ на редки лексеми.

Най-накрая, в осма глава на монографията, са разгледани „Следите от глаголическо писмо в славянския старозаветен превод – основно в текста на Осмокнижието, но също така в книги Царства, в тълковните версии на пророческите книги и в славянския текст на тълкуванията към Псалтира. Следи-

те от глаголическо писмо, както и другите разгледани в монографията езикови особености дават основание на Т. Славова да заключи, че Осмокнижието и книги Царства са били преведени на глаголица. Същото може да се каже и за голяма част от тълкуванията за старозаветните книги, преведени през първите десетилетия на Х в. в книжовни центрове на Източна България. Въз основа на приведените езикови и текстологични наблюдения Т. Славова обобщава, че архетипът на южнославянското Осмокнижие отразява най-добре първоначалния превод и най-ранния етап от неговото битуване. Текстовата версия в Архивския хронограф и другите хронографски преписи очертава хипархетип, в който текстът е редактиран последователно на различни езикови равнища. Т. Славова свързва тази редакция с името на презвитер Григорий.

В заключение ще изразя убедеността си, че монографията на Татяна Славова ще заеме достойно място сред многобройните публикации, посветени на ръкописната традиция на старозаветните книги. Тя ще привлече вниманието както на опитни изследователи, така и на тези, които тепърва пристъпват към сложната, дискуссионна, но много инстригуваща проблематика на старобългарския старозаветен превод.

Веселка Желязкова
Кирило-Методиевски научен център,
Българска академия на науките

Радомиров псалтир – палеографски и текстологичен анализ. Наборно и факсимилно издание. Зографска издателска поредица Библиотека „Към изворите“. Зографски манастир, Света гора. София: Фондация „Наследство на Зографската света обител“, 2022. Т. 1–2, 700 с. ISBN 978-954-770-466-4.

В библиотеката на Зографския манастир на Света гора се пази пергаментен ръкопис от XIII век, известен под името Радомиров псалтир, наречен така на преписвача дяк Радомир, извънредно ценен среднобългарски езиков и художествен паметник. Най-ранната му регистрация е в ръкописен каталог от 1895 г. (№ 291 в манастирските кондики) под № 17. В каталога на Антон Попстоилов е под № 60¹. Манастирската сигнатура е I д 13, номерът на ръкописа според каталога на Г. А. Илински е 47². В описа на Зограф ръкописът е под № 60³, а в каталога – № 59⁴.

Настоящото издание се състои от две части. В първата е даден наборният текст на ръкописа, придружен от две студии – палеографски и текстологичен анализ с автори Елисавета Мусакова и Катрин Мери Макробърт. Наборният текст на Радомировия псалтир е публикуван по изданието на Лиляна Макариоска⁵. Във факсимилното издание, поради малкия размер на ръкописа, възпроизвеждането е с 20% увеличение. Благодарност за помощта при превода и консултациите по текста се дължи на Маргарет Димитрова, а също и на Милена Вълнарова за графичното оформяне на книгата.

Много важни в изданието са двете студии, които са съществен принос за изучаването на ръкописа и представляват първото му обстойно проучване във филологическата наука, основано на дигиталните изображения на текста. Поради това ще изложа накратко основните наблюдения и изводи в тях.

¹ Стоилов, А. П. Преглед на славянските ръкописи в Зографския манастир. – Библиотека: Приложение на Църковен вестник. VII–IX, 1903, 117–160.

² Ильинский, Г. А. *Рукописи Зографского монастыря на Афоне*. – Известия Русского археологического института в Константинополе, XII, 1908.

³ Кодов, Хр., Б. Райков, Ст. Кожухаров. *Опис на славянските ръкописи в библиотеката на Зографския манастир в Света гора*. Т. I, София, 1985.

⁴ Райков, Б., Ст. Кожухаров, Х. Миклас, Хр. Кодов. *Каталог на славянските ръкописи в библиотеката на Зографския манастир в Света гора*. София, 1994.

⁵ *Радомиров псалтир*. Приредила Лилјана Макаријоска. (Стари текстови V). Скопије, 1997.

Студията на Елисавета Мусакова е посветена на палеографските характеристики на ръкописа – предимно писмото и украсата. В днешния си вид ръкописът съдържа 172 л. пергамент. Запазени са 23 тетради, номерирани от по-късна ръка от л. 6 нататък. Нова фолиация с молив л. 1 – 172 е нанесена в горните външни ъгли и листовете. Прави се прецизен анализ на състоянието на тетрадите. Авторката установява, че листовете са подредени според възприетото в кодикологията правило на Грегъри – еднородна повърхност при разтворена книга, като външните листове на тетрадите са обърнати със страната откъм животинския косъм (К) навън⁶. При редуването с вътрешната страна на пергаментата (М) се спазва формулата КММК във всички тетради, с едно изключение. Листовете са линирани по два наведнъж с натиск откъм К, което е характерно за славянските ръкописи. Подвързията е нова, библиотечна, характерна за голяма част от ръкописите в библиотеката на манастира. Тя е от картон, обвит с плат и с кожени гръб и ъгли, с размер, по-голям от книжното тяло. Писмото е поместено в една колона, определя се като дребен устав. Обикновено всеки стих се изписва на един ред, рядко – на два. По изключение в псалма „Вне числа“ и библейските песни стиховете следват един след друг, отделени от дребни червени инициали.

Украсата на ръкописа е богата, с умело изработен орнамент, което за пръв път е оценено от големия български график Васил Захариев⁷. Радомировият псалтир е смятан за един от паметниците, украсени в тератологичен стил, но според авторката на студията всъщност представя репертоар от орнаменти, от които само някои отговарят до известна степен на класическите определения за славянската тератология. Обща особеност на украсата е плътният червен контур, съчетан с жълто, зелено, червено, а понякога черно. Заглавията се пишат с червено и следват изписванията на редовното писмо. Чрез поместването на заставки се отбелязват разчленеността на текста и неговите раздели. Първата голяма запазена заставка в ръкописа е П-образна от типа „Порта“ и бележи началото на псалтирния текст, плетенична заставка отбелязва втория основен дял в състава на Псатира – библейските песни. Чрез заставка се отбелязва началото на Чин за ставане от сън. В края на текста се появява най-яркият акцент на ръкописа – орнаментална композиция, заемаща почти целия лист. Тя изобразява две митологични птици (или два крилати дракона) и две змии, преплетени в сложна фигура. Орнаменталната украса е изразена в инициалите. Плетениците са масивни, с едри растителни завършеници, по мнението на Елисавета Мусакова – на които липсват финес и

⁶ Джурова, А. *Въведение в славянската кодикология. Византийският кодекс и рецепцията му сред славяните*. София, 1997.

⁷ Захариев, В. Орнаменталната украса на Радомировия псалтир от библиотеката на Зографския манастир. – *Родина*, II/2, 1939, 154 – 158.

пластичност. Значителни за стила елементи от орнамента са отразени в буквените украси – змии/змейове, птици, композиция от птици и змии, двойка птици и човешки ръце. Подробно се анализират инициалите при псалмите и песните, както и при молитвените последования. При концовките преобладава мотивът на „държащата ръка“. Маргинални орнаменти бележат редовете на заглавията, но и на някои рубрики.

На л. 166б на гърба на празна страница е поместена таблица, която авторите на описа на Зографския манастир определят като таблица на златните числа, но според авторката в нея са обединени три календарно-астрономически таблици по слънчевия и лунния календар за всяка година от Юлианския календар, включително и честването на Великден.

В студията на К. М. Макробърт, посветена на текстологичните особености на ръкописа на дяк Радомир, е направен анализ на структурата и съдържанието, който се основава на работа с дигиталните изображения и на сравняване с по-широк изворов материал. Много от направените изводи важат и изобщо за историята на славянския Псалтир. В частта, посветена на реконструкцията на първоначалните тетради, тя допълва със свои наблюдения анализа на Елисавета Мусакова. Установява не само началото на всяка тетрада по кирилската номерация на лицевата страна на първия ѝ лист, но и нейната среда, тъй като пришиването в повечето случаи е видимо. Прави се подробен анализ на всяка тетрада. Почерка тя определя като обработен и равномерен, макар и не калиграфски. Прави анализ на грешките, погрешните разчитания и пропуските, както и на причините за тях. Установява, че оглавленията на псалмите са преведени от еврейски през гръцки, което е отличителна черта на псалмите в ръкописа на дяк Радомир. Те се срещат редовно в средновековните славянски псалтири след XV век, но се използват най-вече в друг вид ръкописна книга – тълковните псалтири. Текстът на псалмите в Радомировия псалтир е представител на първа редакция на славянския Псалтир. Авторката прави сравнения с други представители на редакцията по разночетения, както и с хърватската традиция, анализира се наличието в текста на разночетения от втората редакция.

Ръкописът принадлежи към групата ръкописни славянски псалтири, които имат молитвени последования след всяка катизма – това са група от три тропара и молитва. Както в гръцката традиция, така и в славянската, подборът на тропарите към псалмите се отличава с голяма вариативност. К. М. Макробърт установява връзка между избора на тропарите след псалмите с покаяни текстове, предназначени за Великия пост, и в Октоиха за утринната в понеделник и вторник. Според нея има повтарящи се модели в последователността на тропарите и на молитвите. Обикновено се срещат два умилителни тропара, взети главно от репертоара на тропарите, известни като седални или стихирни, следвани от богородичен тропар. Установява, че подреждането на умилителните тропари в гръцките ръкописи, а оттам и

в славянските, зависи от тяхната категория и особено от гласа, за който са написани. Приложен е списък на инципитите на катизмените тропари по Радомировия псалтир, съответно гласът, и се изброяват ръкописите, в които се срещат. Разпределението на молитвите, поместени след катизмите в Псалтира, в много случаи е паралелно с катизмените тропари. И тук се дава списък на началата на молитвите по катизми в Радомировия псалтир с посочване на паралели от други преписи. Разгледани са наред с това и допълнителните текстове. Предговорите са свързани с употребата на Псалтира. Основният, известен като „Сказание о Псалтири“, очертава манастирската традиция за всекидневно четене на Псалтира. След псалмите, както обикновено, са поместени библейските песни. Сред допълнителните текстове са таблица на псалмите, подходящи за различни дни, таблица на златните числа (според определението на авторите на Зографския опис), но в студията си в настоящото издание Елисавета Мусакова дава друго обяснение, както отбелязах по-горе. Следват канон за шести глас за полунощницата и краткото „Слово, когато Саул гонеше Давид“.

Студията на К. М. Макробърт е написана на английски език, преводът на български е на Екатерина Дикова.

Изданието е поредна книга на Зографската издателска поредица „Библиотека към изворите“, в която се публикуват основно изворови текстове от манастирския архив. То е съществен принос в изучаването на славянското ръкописно наследство – наборно и факсимилно издание на Радомировия псалтир, важен писмен паметник от среднобългарския период. Изследванията са направени по дигиталните изображения, предоставени от монашеското братство на Зографския манастир. Като цяло трудът заслужава много висока оценка, като двете изчерпателни студии имат основополагащо значение за историята на книжовния език и оформлението на ръкописната книга. Особено важно е факсимилното издание, чрез което научната общност получава достъп до един знаков среднобългарски езиков и художествен паметник, представителен за облика на книжовността през XIII век.

Ивона Карачорова
Институт за български език, Българска академия на науките

Славка Керемидчиева, Лиляна Василева. Лексикалната система на един архаичен родопски говор – говора на Ропката. София: АИ Проф. Марин Дринов, 2022, 288 с. ISBN 978-619-152-305-4.

Областта Ропката, която е известна с географското си название Хвойненска котловина, е един изключително интересен и важен в културно-езиково отношение родопски район. Жителите на тази котловина от най-стари времена са известни с много старото прозвище *рѹнци*, което отразява тяхната отличителна черта спрямо другите им съседи – занимание с рудодобив, т.е. *рѹнец* означава ‘рудокопач, рудар’ (по-подробно вж. Младенов, Ст. Из говорното богатство на Северните Родопи и Малкотърновско. – В: Родна реч, 1941, № 5). Населението на областта Ропката е носител на богата материална и духовна култура и говори на един от най-архаичните родопски диалекти. В значителна степен този диалект и до днес е съхранил едно по-старо състояние на нашия език и неслучайно Л. Милетич започва именно с него своето изследване на родопските говори, като му посвещава пространно описание.

Лексикографското изследване на проф. Сл. Керемидчиева и доц. Л. Василева от Секцията за българска диалектология и лингвистична география към Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ при Българската академия на науките включва следните глави: „Ропката – едно старинно българско землище“, „Синоними и хетероними в говора на Ропката“ и „Речник на говора на Ропката“. Трудът е естествено продължение и своеобразен завършек (втора част) на комплексното езиково проучване на тази архаична родопска област, чието начало е публикуваната монография „Говорът на Ропката. Родопска граматика“ (Керемидчиева, Сл. София, 1993). След неговото отпечатване представата за богатата езикова и духовна култура на този родопски край, оформена и от няколко краеведски и диалектоложки изследвания, а също и от обемния сборник на Г. Вулджев „Народни песни от Долни Рупчос“ (Пловдив, 2002), вече е цялостна – нещо, с което не могат да се похвалят много наши области.

Изрично искам да посоча, че независимо от другите краеведски, етнографски и фолклорни публикации, публикуваният труд е създаден въз основа на изцяло и лично събран на терен в продължение на няколко години автентичен материал от Сл. Керемидчиева, което несъмнено увеличава неговия принос и стойност.

Първата част на изследването предоставя кратки географски, исторически и демографски сведения за областта Ропката, за етимологията на това име, а също и осъвременени, най-нови демографски данни за броя и поминъка на населението в нея. За определянето на границите и мястото на гово-

ра сред останалите родопски, а и всички диалекти от българското езиково землище, се изреждат неговите най-важни диагностициращи черти от областта на фонетиката и фонологията, акцентологията, морфологията, синтаксиса и лексиката. Посочени са съвременните застъпници на основните стб. вокали и съгласкови групи. Аргументирано е обосновано твърдението за единния характер на говорите на проучените четири села.

Особеностите на лексикалносемантичната система на говора на Рѡпката (втората глава) са описани от другата авторка – Л. Василева. Опитът по диалектно словообразуване дава възможност на Л. Василева да разкрие, макар и в конспективен вид, големите словообразователни възможности на този родопски диалект. Със същия сбит, но напълно достатъчен анализ е направена семантичната характеристика на словното богатство на говора на Рѡпката. По-пространно са разгледани отношенията на синонимия и омонимия в диалекта, като особен интерес представлява разкриването на усложнените и разнообразни хетеронимни отношения между поддиалектите на четирите села на говора на Рѡпката (Павелско, Хвойна, Орехово и Малево). Хетеронимите са разделени в зависимост от това в какъв брой селища са регистрирани членовете на хетеронимните групи.

Безспорно най-важната и обемна част на труда е речникът. Той действително впечатлява не само с голямото количество събрана диференциална лексика, но и с професионалното ѝ лексикографско представяне. Семантичните сфери на лексемите са разкрити със синонимни или стегнати описателни дефиниции и подкрепени с илюстративен материал, който в достатъчна степен подкрепя тълкуването. Не е необходимо тук да бъдат изтъквани всички безспорни достойнства на този лексикографски труд, но не мога да подмина множеството архаични слова, живи и в редовна употреба от всички генерации. Малка част от тези достигнали до нас думи са напр.: *пр'игсришта* '1. шепа от две ръце; 2. количеството, което се измерва с шепа от две ръце; *гсрсн'ища*, мн. *гсрсн'ищи* 'сноп конопени стъбла'; *всрс* 'възраст': *Аднс всрс см'е с н'ѐга*; *пр'истàв'зм* 'слагам, поставям'; *л'аф* 'обор'; *сул'илу* 'малка дървена ясла в кошарата, в която се слага сол и дребен фураж за овцете' и мн. др. Други думи впечатляват с невероятно образното езиково чувство, с което са създадени от народния творец: *бл'зстѹнка* 'светулка'; *л'едѹнка* 'ледена висулка'; *гулàч'е* 'неоперило се пиле'; *засѹт'ен'и очи* 'премрежени очи'; *нàгр'зф слснце* 'времето, през което и най-ниските части на планината са огрени от слънце' и мн. мн. др. Без преувеличение може да се каже, че старинният диалект на Рѡпката притежава безценно за славистичната и българистичната наука словно богатство, което с отпечатването му вече е достъпно за нея.

Бих искала специално да изтъкна важността на издаването на труда на Сл. Керемидчиева и Л. Василева и в друг аспект, който обяснява публикува-

нето му по Програмата за изследване на българската диаспора, осъществяваща се с финансовата подкрепа на БАН. С обилния си автентичен материал, професионално интерпретиран и анализиран, без съмнение той ще бъде необходима и сигурна диалектна лексикална база данни за всички учени, които аргументирано и с научна добросъвестност отстояват истината за българския език на двата типа конфесионално население, което живее в Родопската област, и за оборването на несъстоятелността на различни чуждестранни теории и практики за отделянето и обособяването на „помашки език“ и „помашка нация“.

Лучия Антонова-Василева
Институт за български език, Българска академия на науките

БЪЛГАРИСТИКА
BULGARICA

45/2022

Редактор: проф. Анисава Милтенова

Съставители: доц. Никола Казански, Емилия Волева
Коректор: Жасмина Кръстева

Формат 70 × 100/16
Печатни коли 10,75

Печатница на Издателството на БАН „Проф. Марин Дринов“
1113 София, ул. „Акад. Г. Бончев“, бл. 5

www.press.bas.bg

ISSN 1311-8544

